

A-MS 91

1991
LEMPÄÄ LÄN
Joulu

LEMPÄÄLÄN Joulu 1991

Julkaisija:

Lempäälä-Seura ry

Toimittaja:

Ritva Mäkelä

Julkaisutoimikunta:

Eeva Anero

Raija Isotalo

Heikki Kyykoski

Laura Mäkelä

Ritva Mäkelä

Jaakko Nurmesniemi

Riitta Rekola

Pekka Toivonen

Kansi:

Kirkon kaunistukseksi ja tarpeeksi Sotavallan isäntä Märten Segergrantz lahjoitti 16-piippuisen messinkisen kynttiläkruunun, joka yhä riippuu Lempäälän kirkon katos-
sa varustettuna seuraavalla tekstillä:

Guds heliga namn till äh-
ra och dess huus till pryd-
nad är denne ljuscrona
gifven till Lämpälä kyr-
kia af majoren wälborne
herr Märten Segergrantz
a 1738.

Anna-Maija Sikkinen

Sisältö:

1991: Yllätysten vuosi — entä 1992? Jaakko Nurmesniemi	1
Joulu, Heikki Miettinen	3
Jouluaatto 1939, Voitto Lyly	5
Voitto Lyly, Eeva Anero	5
Kymmenen vuotta Kuokkalan museoraitilla, Raija Isotalo	6
Synttärit, Mirjam Kaaja	9
Olin miekii paimenes, Väinö Valtonen	10
Joulutarina perheen pienimmille, Eeva Anero	11
Pöytätavoista, Eeva Anero	12
Entisaikain rahtiliikenteestä, Jaakko Koivuviita ..	13
Ahkera, Sirkka Ulanen	15
Yrjö Kokko — elämä ja teokset, Eeva Anero	16
Sokea lempääläinen liikemiehenä Tampereella: K. O. Heikkilän elämänvaiheita, Helvi Jokinen	19
Jatkosodan alkuvaiheista 50 vuotta, Tauno Lahdenperä	21
Partio- ja sotilaspoikatoimintaa Lempäälässä sodan varjossa, Pekka Toivonen	27
Jouluksi kotiin, Eeva Anero	31
Satukirjallisuus ennen ja nyt, Irja Aalto	32
Nuorisoparlamentti 3.3.1967 Lempäälässä: Muistiinpano vuodelta 1967, Jaakko Nurmesniemi	35
Veden voimaa 65 vuotta sitten Uotilla, Ritva Mäkelä	36
Yhteistyömallien etsintää yrittäjien tukiprojektin alkuvaiheissa Namibiassa, Timo Palander	41
Rautia sodassa ja rauhassa, Lempäälän talonpojan vaiheita 1540—1991, Timo Malmi	44
Juomarin kodissa, Eeva Anero	49

1991: Yllätyksien vuosi — entä 1992?

Päättymässä oleva vuosi 1991 on ollut yhtä yllätystä niin maailman (jopa itänaapurin) politiikassa kuin täällä meidän omassakin pitäjässämme. Samaa on sanottava Museoraitin suosiosta. Vajaat viisituhatta kävijää (sanoo viisituhatta, ääneen) yhden kesän aikana on melkoinen lukema! Meidän onkin kiittäminen Kuntaa, Lempäälän kuntaa, sen arvokkaasta puisto- ja istutusavusta, koko Museoraitti sekä Hakkarin kartanon alue on upeassa kunnossa, niin upeassa, että kelpaa kunnanisienkin esitellä tätä lähes ainoata näyttökohdettaan.

Museoraitti vietti vaisusti 10-vuotispäiviään, mutta ottaa asian uudelleen esille kesällä 1992, kun tulee kuluneeksi 40 vuotta siitä kun Lempäälä-Seura ry. perustettiin Helsingin olympiavuoden syksyllä marraskuun 2 p:nä. On siinä moni seuramme uskollinen jäsen tullut tehneeksi kotiseutuperinteen työntäytisen ja pitkän päivän, mutta ilahduttavan paljon on tullut mukaan uuttakin verta, esim. vilkkaan muutoliikkeen myötä.

Seuramme varsinainen voimainkoitos, pari-kolme työnäytöstä kesäisin, sai tänä vuonna aivan ennätysmäisen yleisön mukaan. Suurkiitos kuuluu seuran väsymättömille talkoovoimille!

Seuramme joutui ottamaan myös periaatteellista kantaa useammankin kerran viime talvena, mutta vakavimmin silloin, kun kunta kysyi mielipidettämme Pirunlinnan suojelualueen vastapäisen kukkulan muuttamisesta sepeliksi (lue: seteliksi). Kantamme on edelleen sama: Hosselonkorpi ei ole mitenkään välttämätön. Murskaamoja voi perustaa muuallekin kuin suojelualueen viereen. Myös nuoria muistettiin kuluneena vuonna. Lukion ja yläasteen parhaille historiantaitajille luovutettiin Kirsti Arajärven "Lempäälän historia" -teos.

Lempäälän kunta palkitsi Edner-mitalilla maisteri Eva Aneron arvokkaasta perinteentallennustyöstään ja lehtikirjoituksistaan sekä sadoista nauhoitteistaan. Sama seuramme jäsen sai pari viikkoa aikaisemmin Lempäälän Rotary-klubilta "Vuoden Palvelija 1991" -arvonimen. Erik Edner-mitalin sai tänä vuonna myös Kuokkalan museoraitilla pitkän päivätyön tehnyt Heikki Kyykoski. Lempäälä-Seura ry. yhtyy kunnioittavasti onnitteluihin.

Hyvä esimerkki yksityisen perheen perinteen erinomaisesta vaalimisesta saatiin loppukesällä Kuljun Rautiassa, kun Helvi ja Pauli Koskinen järjestivät Rautian (Koskisen) suvun 250-vuotisjuhlan. Toivoa sopiikin, että tällaista sukuperinnettä yhä enemmän alettaisiin noteerata.

Vanha perinne, rukiinleikkuutalkoot, saatiin myös toteuttaa, tosin tällä kertaa kunnan maalla. Sekin veti väkeä aina Tamperetta myöten, josta oli paikalla mm. matkailusihteeri Veijo Suuniitty. Hän näytti oikeaoppista leikkuutapaa aloittelijoillekin, onhan hän maatalon poikia: Hyvä Vesku!

Vielä ahjonlämpöiset onnittelut mainiolle seppämestarillemme Erkki Salolle, joka elokuun työnäytösten aikaan täytti 70 vuotta. On siinä ahjo toisenkin kerran humistessaan kuumentunut, kun mestari on sinne taideteoksiaan ja töitään työntänyt.

Nimekäs suurrakentaja muuten tiesi kertoa, että tänä vuonna on Suomessa valmiina 15 000 uutta asuntoa, myymättä. Ensi vuoden (1992) aikana valmistuu uudet 20 000 myymätöntä asuntoa. Noin 1000 rakennusalan yritystä ja 6000 muuta firmaa kaatuu. Se korutont on kertomaa. Lamasta nousuun päästään vasta syksyllä 1993. Näin rakentaja, joka sanoi myös, että heidän firmallaan on 270 asuntoa myymättä, joten yhtiön rahoja seisoo vastaavasti miinuksilla monta miljoonaa. Että tällainen lama.

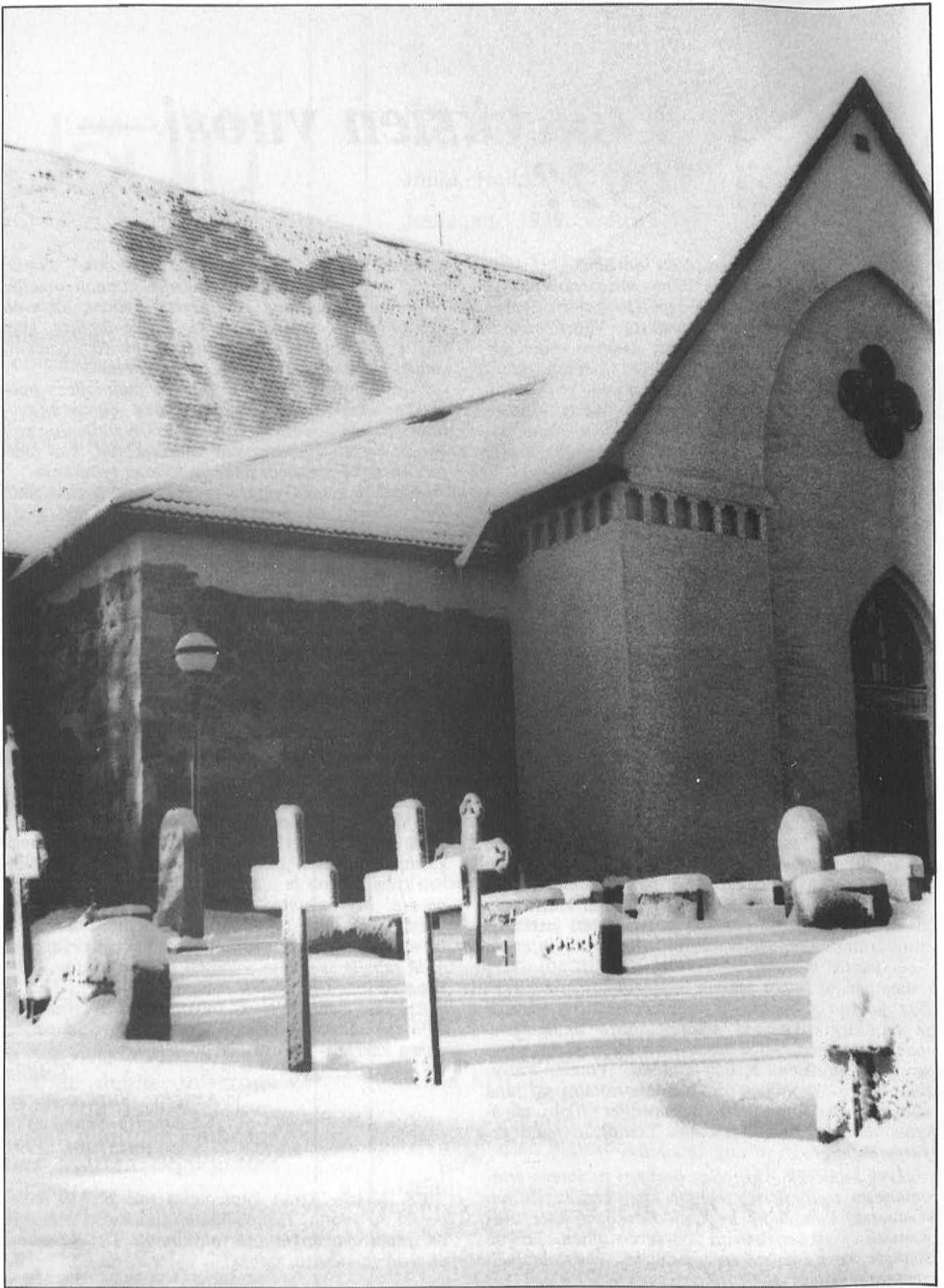
Sitkeästä ja ilkeästä lama-aallosta huolimatta Lempäälä-Seura ry. katsoo luottavaisena tulevaisuuteen, mitään huonompaa ei voi enää tulla vastaan? Seuran talous on sellaista niukkaa mutta järkevää ja jo lähes omillaan toimeentulevaa, siis melkein. Mitään bisnesrystä ei ole edes ajateltu, kuten joillakin suurseuroilla on kotiseutukahvioineen, jopa majoitusyrityksineen. Meidän suurin hankkeemmekin, tämä joululehti kädessäsi, on myös kovan työn takana ja nielaisee painatuksessa sievoisen pennin. Myyntihintaa ei juuri vuosien varrella ole nostettu ja ilmoittajakin tietää, mihin ilmoitusrahansa antaa. Samoin irtonumeron ostaja tietää pienellä rahalla saavansa sellaisen kotiseutuinfon, jolla ei oo vertoa: Lempäälän Joulun 1991!

Rakkaat Lempääläiset, toivotan Teille aivan kaikille rauhallista ja perinnerikasta joulua ja paljon onnea karkaus- ja olympiavuodelle 1992!

**Teidän
Jaakko Nurmesniemi
Lempäälä-Seura ry:n
puh.joht. 1991**

PS. Kaarlo Atran kuolemasta tuli 22.7.91 kuluneeksi 30 vuotta. Lempäälän Kuljun suuri poikakin on oman elämäkertansa ansainnut: Tietääksemme aihe on jo varattu, onnea!

Sama

Joulu

Monelta pääsee huokaus joulun lähestyessä "Taas se ruljanssi alkaa". Käytännössä se merkitsee ensin kovaa kiirettä. On menoa ja muistettavaa. Sitten se tuo muutaman päivän täydellisen hengähdystauon. Vähän aikaa voi olla vain. Jouluna emme voi olla myöskään kuulematta joulun perinteistä sanomaa. Joillekin se voi tutunomaisesti mennä toisesta korvasta sisään ja toisesta ulos sen enempää jälkiä jättämättä. Mutta entäpä jos nyt tekisimme siinä mielessä palveluksen itsellemme, että yhdessä katsoisimme mikä on joulun sanoma meille — joille on uskotu kalleinta ja arvokkainta mitä yleensä voi olla ole-massa, nimittäin ihmiselämä.

Lienee itsestään selvää, että jokainen haluaa mielekkyyttä omaan elämäänsä. Haluamme, että elämä on elämisen arvoista ja että se antaa myös jotain meille, josta kannattaa olla kiitollinen. Moni on keskelläme sitä mieltä, että kuluvat päivät eivät tuo sitä mitä todella haluaa. On tyydyttävä sellaiseen, mikä on korvikkeen arvoista. Missä vika? Toki ensinnä on mentävä itseensä ja kysyttävä sitä, tiedänpö lopulta itsekään mitä elämältäni haluan. Etsinkö onnea väärästä paikasta ja väärällä tavalla. Joka tapauksessa kannattaa peilata itseään eräaseen joulun päähenkilöön Neitsyt Mariaan. Hän oli ihan tavallinen kansan ihminen, joka odotti elävänsä vaatimattoman juutalaisnaisen elämän omine toimeentulo- ja ihmishuolien. Tieto siitä, että hänestä tulisi Vapahtajan inhimillinen äiti muutti hänen suunnitelmansa täysin. Mutta ei hän sitä odottanut, että hän joutuisi odottavana äitinä kulkemaan raskaan matkan ja sen jälkeen kokemaan ihmisten tönimisiä, synnyttämään tallissa, lähtemään pakolaiseksi ja kokemaan äidin osassa kaikkein raskaimman: nähdä kuinka oma poika kuolee avuttomana ristillä voimatta hänen hyväkseen tehdä mitään. Marian osa ei totisesti ollut helppo. Raskas mieli ja kyyneleet olivat hänelle varmasti tuttuja. Jokaista meistäkin on jollain tavoin nöyryytetty; Olemme kokeneet ihmisten sydämettömyyttä ja mikä pahinta: Olleet itsekin kovia ja säälimättömiä, kun tilanne on sitä vaatinut.

Mikä on joulun sanoma meille ongelmien kanssa painiskeleville ihmisille? Se on lyhyt ja yksinkertainen. Jumala on ja on kaikessa mukana. Me emme koskaan saa puhua Jumalasta ikään kuin Hän olisi poissaoleva. Joku voi väittää ja vetää tueksi omat kokemuksensa, että Jumalan läsnäolo ei näy maailmassa millään tavoin. Tähän voi sanoa, että Juma-

lan täytyy olla salattu ja Hänen täytyy toimia meidän järkemme yläpuolella. Muutoin Hän ei voisi olla Jumala. Sillä sellaisella Jumalalla ei ole mitään virkaa, jonka me ymmärtäisimme ja jonka teot järjellämme käsittäisimme. Tiedämme, että tiukan paikan tullen toinen ihminen voi kyllä auttaa meitä, mutta vain tiettyyn pisteeseen saakka. Me ihmiset olemme rajallisia niin henkisiltä kuin ruumiillisiltakin kyvyiltämme. Jos tällainen rajallinen ihminen ymmärtäisi Jumalan ei Hän voisi olla Kaikkivaltias. Juuri tästä syystä Jumala on järjellemme käsittämätön.

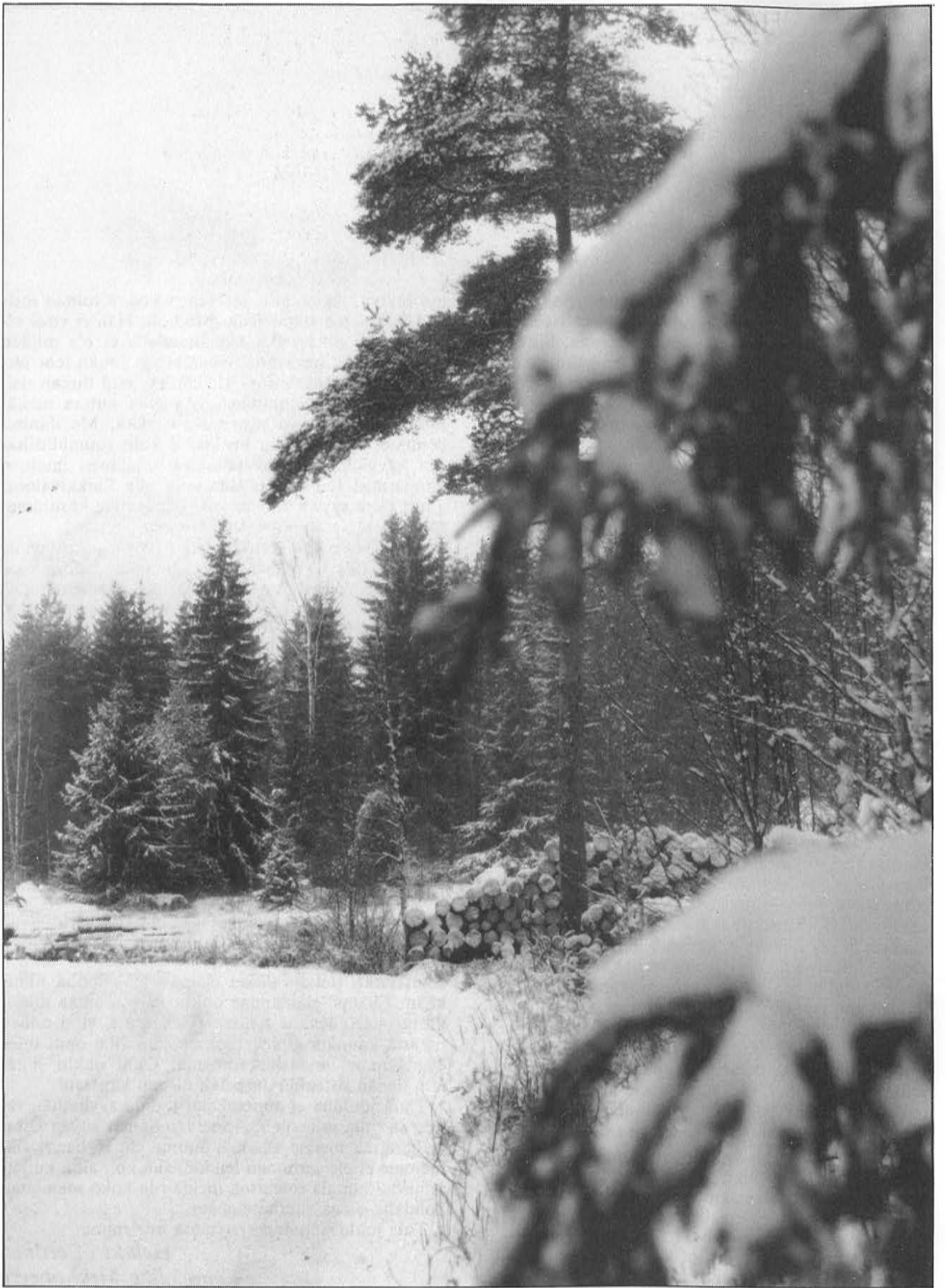
Joulu kertoo salatun Jumalan työstä uskottavalla tavalla. Tilanne oli silloinkin Jumalan hallinnassa, kun roomalaiset sotilaat valvoivat veroluetteloiden tarkistusta ja kuuntelivat juutalaisten tyytymättömyyden ilmauksia. Jumalan suunnitelman päämäärä sai valaisua, kun kedon halveksitut paimenet, joiden mieli oli varmasti yhtä kovettunut kuin meidänkin ajan potkittujen, saivat kokea ylikuonnollisen ihmisen. Heissä tapahtui uudistus, minkä vain Jumalan rakkaus voi saada aikaan, kun heidän mielensä suli ja kiitos tulvi aivan itsestään heidän sisimmästään.

Uskommeko me tämän ajan melkein kaiken kokeneet ja moneen jo kyllästyneet ihmiset, että Jumala on ja ajattelee meitä. Entäpä — tarkemmin asiaa harkittaessa — jos meidänkin elämästämme löytyy tilanteita, jolloin meidän on myönnettävä "ihmistä suuremman käden" ohjanneen meitä. Entäpä, jos Jumala sittenkin onkin kaiken aikaa ollut mukana elämässämme. Moni vanha ihminen sanoo elämänsä kulkuaan muistellessa, että mitään hän ei antaisi elämästään pois, vaikkei elämä ole helppoa ollutkaan. Ehkäpä elämämme onkin kaiken aikaa mielekäästä ongelmien kanssa. Tiedämme, ettei onnen perästä kannata lähteä juoksemaan, sillä onni tulee elämäämme aina sivutuotteena. Onni onkin siinä, että tiedän sittenkin Jumalan olevan kanssani.

Tänä jouluna ei annetakaan joulun syvimmän sanoman tulla ja mennä. Annetaan Sanan käydä kohti ja herättää meissä elämää. Emme elä turhaan, elämämme ei ole sattuman leikkiä eikä kohtalon kuljetamista. Jumala toteuttaa meidän ja koko maailman kohdalla omaa suunnitelmaansa.

Tule joulu kultainen ja sulata mielemme.

Heikki Miettinen
Lempäälän kirkkoherra

Jouluaatto 1939

Oli jouluaatto jo iltaan saanut
ja kiivaimmat taistelut hiljentyneet,
oli juhlamuonat töpinä jaannut
ja joukot korsuun siirtyneet.

Nyt istuivat miehet ja olivat hiljaa,
kunnes jännitys päivän raukeni pois.
Oli taistelu vienyt kallista viljaa,
moni mietti mitä päivä huomina tois.

Joku kuitenkin muisti on jouluaatto
ja sytytti kynttilän palamaan.
Tuli mieleen koti, äiti ja taatto.
En pystynyt kyyneltä salamaan.

Mutta ilmassa korsun leijui vain
jotain kummaa rauhoittavaa
ja kynttilän liekissä nähdä sain
kuin sillä ois sanottavaa.

Joku tullut on korsuun sisälle,
me kaikki tunsimme sen.
Ei näkynyt ketään, mutta jokaiselle
tuli olo niin rauhallinen.

Ihan hiljaa, hiljaa, nyt kuulimme sen
soi sävelet jouluvirren.
Mistä laulu tuo, ken viritti sen,
tuliko välistä korsuhirren?

Me kaikki yhdyimme laulamaan.
Soi voimakas jouluvirsi,
mutta vihamies kylvi kranaattejaan,
maa järkkyy ja repesi kirsi.

Kun soinnut virren oli vaienneet
tuli täysi hiljaisuus.
Oli kaikki kätensä ristineet,
oli harras levollisuus.

Kului hetki, sanaton hetki tuo,
ei liikettä minkäänmoista,
kunnes korsun perältä toisten luo
tuli nuorin taistelijoista.

Hän vänrikki, kerran jo haavoittunut,
oli joukkomme johtajaks' saatu.
Oli vasta upseeriks' valmistunut,
mutta pojassa oli miehinen laatu.

Sanat vänrikin korsussa kaikui nyt,
sanat väkevät kaikkien kuulla.
Vakaa katse oli silmiin ilmestynyt,
väre pieni lausujan suulla.

"Sinä Kansojen Kaitsija johdata meitä,
henkesi voima meille suo.
Johdata voiton tai kuoleman teitä,
luoksesi viimein meidät tuo.

Tänään, oi Herra luoksemme tullen
hengelläs vahvistit meitä,
päivän koittaissa huomisen
pois älä eestä Sun kasvojes heitä.

Sulla on yksin väkevyys ja voima
suojella kansaa ja maata,
voimasi, henkesi aateloima,
kotiemme suojaksi saata.

Nyt yhdyimme kaikki rukoukseen
ja sitten lepoon käymme.
Luottaen Isän hyvyyteen
me vapaana kansana näymme."

Hiljeni korsussa jouluaatto,
vain vartija valvoi vielä.
Suojasit meitä Korkein Taatto
luonamme viipyen siellä.

Voitto Lyly

Voitto Lyly

Tänä vuonna on täyttänyt 85 vuotta Lempäälän Joulua monena vuonna runoillaan rikastuttanut tekniikko Voitto Lyly. Hän on syntynyt Lempäälässä isänsä rakennuttamassa talossa, jossa myöhemmin toimi Hyvärisen kirjakauppa ja joka on nykyisin Käpysen talo. Perhe muutti melko pian Toijalaan, mutta Voitto Lyly oli myöhemmin Lempäälässä mm. sahalla harjoittelijana. Hän on kertonut kuvauksia entisajan Lempäälästä mainiten mm. että

koko seudun luonne on muuttunut. Keskustan poikki kulki ennen harju, jonka rinteillä oli pieniä mökkejä, kirkonkylän keskellä oli muutama suurempi talo. Nyt on harju melkein hävinnyt ja mökkien paikalla on suuria kerrostaloja.

Voitto Lylyn runojen tyyli on ilmeikästä ja hallittua, runoista heijastuu välitön luonnontunne ja rakkaus kotiseutuun Hämeeseen.

Eeva Anero

Maalia sinne, sementtiä tänne, tiliä ja kattuhuopaa. Työtä tehtiin ennen kuin Kuokkalan museoraitti kymmenen vuotta sitten voitiin avata.

Kymmenen vuotta Kuokkalan museoraitilla

Hyvää päivää. Tervetuloa Kuokkalan museoraitille. Tuttu tervehdys monille kymmenen vuoden ajalta, onhan se useimmille vieraillemme ensimmäinen kosketus meille "omalle välle" niin rakkaaksi tulleen museoalueeseen.

Paljon on tehty, paljon unelmoitu, yhteistyökumppaneita etsitty ja rahakin saatu poikimaan ennenkuin ollaan päästy tähän päivään. Ja edellinen pätee yhä. Ilman tätä kaikkea ei päästä huomiseen. Tärkeää on sekin, että tuntuu siltä, että myös erilaiset sattumat ovat olleet puolellamme, muuten ei olisi museoraittia eikä meitä, jotka puhumme meidän museostamme aivan alitajuisesti, itsestään selvyytenä.

Sain tehtäväkseni laatia 10-vuotishistoriikin museoraitista. Se on kuitenkin niin juhlallisen tuntuisia, että ehkä lienee parasta vain kertoilla hajamuistoja, jotka liittyvät museon syntyyn ja olemassaoloon. Ajatuksissani asiat risteilevät, eivät varmaankaan kronologisessa järjestyksessä, koska paljon tapahtumista on pyörinyt samanaikaisesti useissa aivoissa putkahtaakseen ulos mikä missäkin, nivoutuakseen kuitenkin lopulta yhteen. Toteamme vain, näinhän sen piti ollakin. Historiikin aika tulee sitten joskus, sitten kun ei enää monikaan henkilökohtaisesti muista tapahtuneita asioita.

Kun selailin vanhoja Lempäälä-Seuran papereita, löysin pöytäkirjoista maininnan 6.10.1972, että sep-

pä Yrjö Koskinen lupasi lahjoittaa sepän työkalunsa Lempäälä-Seuralle. Myöhemmin pöytäkirjoista selviää myös, että seura ei ole voinut ottaa lahjoitusta vastaan, koska ei ollut paikkaa, minne tavarat olisi laitettu. Seura anoi myös kunnalta määrärahaa koko pajan siirtämiseksi jonnekin vuokramaalle. Rahaa ei saatu. Asiasta keskusteltiin vielä usein, mutta mitään ei tapahtunut.

Alettiin puhua myös Aleksanteri Eskolan kaupasta. Se olisi ollut mielestämme mahtava museoinnin kohde. Toisaalta kyllä meille viestitettiin, että Eskola oli sopinut Tampereen museotoimenjohtaja Martti Helinin kanssa siitä, että Eskolan kaupan jäljelläoleva esineistö museoidaan Tampereelle. Mutta kaikki muuttuikin yllättävästi. Suunnitelmat alkoivat pyöriä uusia uria. Ensin kuvioihin tuli Eskola. Lempäälä-Seura sai suuren tilaisuutensa. Neuvottelujen jälkeen perikunta myi v. 1979 kauppakiinteistön seuralle. Lainan takaaajaksi saatiin Lempäälän kunta. Haaveet olivat suuria, mutta tuskin edes arvailtiin mihin päädytään. Martti Helinin kanssa päästiin sopimukseen, että museo voidaan perustaa Lempäälään, Tampere luopuu herrasmiehsopimuksesta, joka oli tehty Eskolan ja Helinin kesken.

Suunnittelu voitiin siis aloittaa. Seuraavana vuonna kunta aloitti neuvottelut viereisen kiinteistön ostamisesta Koskisen perikunnalta joko kunnan tai Lempäälä-Seuran lukuun. Asia päättyi onnellisesti. Kunta osti tontin pajoineen ja asuinrakennuksineen. Myös pajan irtaimisto kuului kauppaan, koska Lempäälä-Seuralla ei ollut kirjallista sopimusta Koskisen kanssa. Aikanaan tehtiin vuokra- ja hallintasopimus kunnan ja Lempäälä-Seuran kesken 30 vuodeksi. Sopimuksessa kunta otti vastatakseen alueella suoritettavista peruskorjauksista. Sopimus oli ja on erittäin edullinen Lempäälä-Seuralle. Ehkä nähtiin jo silloin, mikä merkitys kunnalle tulee museoalueella olemaan.

Nyt alkoi näyttää valoisa. Eivät säästäneet Lempäälä-Seuran aktiivit voimiaan eivätkä laskeutuneet työtuntejaan kun museoraitti alkoi hahmottua. Kaikki osaset ikäänkuin lokahtelivat paikoilleen, nekin joista tuntui tulevan ongelmia. Esimerkiksi otan parturi-kampaamomuseon, jonka esineistöä Reijo Joutilan aloitteesta oli kerätty kaikessa hiljaisuudessa jo vuosia varastoon. Oli vain ongelma, minne ne sijoitetaan näytteille. Lempäälä-Seura sai ne lahjoituksena sillä edellytyksellä, että ne museoi-

Kuokkalan markkinoita vietetään perinteisesti kesän alussa. Siellä myydään seuralle lahjoitettua tavaraa, joko itsetehtyä tai kasvatettua. Kaikki tuotto tulee seuralle, ja museoraitin ylläpito kyllä nielee rahaa.

Kuokkalan museoraitin kymmenvuotisjuhlien kunniaksi työnäytökset ulotettiin Hakkarin kartanon pihaan saakka: siellä leikattiin ruista pelimannimusiikin tahdissa.

daan. Olimme juuri ostaneet Eskolan, kauppamuseo oli suunnitteilla. Oliko nyt uhrattava kauppiaan asunnon sali tälle mahtavalle kokoelmalle, joka ei kuitenkaan mielestämme luontevasti sopinut saliin. Vaan sitten saatiin Koskinen, ja Suomen ensimmäinen parturi-kampaamuseo sai paikkansa sepän asunnossa, joka oli kuin tilaustyönä tehty juuri parturi-kampaamolle. Kun vielä pajassa oli saatu suurimmat siivoukset tehtyä, voitiin elokuussa v. 1981 juhlia Kuokkalan museoraitin avajaisia. Iloisina ja samalla myös surullisina. Museohankkeen päävetäjästä oli poissa seuran pitkäaikainen puheenjohtaja Mauno Hietämäki, joka oli menehtynyt vaikeaan sairauteensa puolisen vuotta aiemmin. Hietämäki puuhasi loppuun saakka hänelle niin tärkeän museoraitin kunnostamisessa ja mm. pajan esineistön tunnistamisessa.

Mutta valmishan ei raitti ollut, toivottavasti ei koskaan tulekaan. Pysähtyä ei saa. Syyskesällä esittelimme museota sunnuntaisin. Arki-illat puurettiin talkoissa. Siivousta ja järjestelyä riitti. Työn ääressä nähtiin pieni mutta sisukas joukko.

Seuraavana talvena meille tarjottiin ostettavaksi suutarin työkaluja. Harkinnan jälkeen ostimme ne. Saimme myös lahjaksi suutarinverstaaseen sopivia esineitä, ja näin sai Koskisen keittiö v. 1983 asukkaansa, suutarin vaimoineen ja oppipoikineen. Kisankupinkin hellan viereen.

Kerjuukirjeet sinne ja tänne, puhelinsoittoja kaikkiin mahdollisiin paikkoihin. Museotavaraa kerättiin. Ostamiseen ei ollut rahaa. Sunnuntaisin pidettiin talkoovoimin museota auki ja taas viikolla siivottiin, järjesteltiin ja suunniteltiin. Teimme museoraittia tunnetuksi kaikin mahdollisin tavoin. Kunta, Kesko ja lehdistö olivat apunamme. Maalia sinne, sementtiä tänne, tiiliä ja kattohuopaa. Kaikkea tarvittiin, kaikkea myös hankittiin. Ja tehtiin työtä. Talvella hiiret ja rotat löysivät museomme. Kaupasta katosivat saippuat ja arvokkaat vanhat mainokset. Myrkyt kävivät huonommin kaupaksi. Jälleen opimme uutta. Kaikkiin vähänkin syötäväksi kelpaaviin tavaroihin oli löydettävä peltipurkkeja tai vastaavaa talven ajaksi. Museoissa ovat vahingot useasti korvaamattomia koska hävinneen tilalle on vaikea löytää samanlaista tilalle.

Kesällä 1983 sai Koskinen toisenkin uuden museon. Lempäälän sotaveteraanit perustivat perähuoneeseen perinnekammarin, jonne myös jatkuvasti kerätään tavaraa.

Vähitellen voimme palkata oppaat kesäajaksi, joten aukioloaikoja on voitu pidentää. Museot ovat kiinni ainoastaan yhden päivän viikossa. Tosin useimmiten sinäkin päivänä joudutaan tekemään talkoo- tai ylityötä voidaksemme palvella vieraitamme. Tähän meitä velvoittaa jo sekin, että Lempäälän Rotaryklubin ensimmäinen vuoden palvelija huo-

mionosoitus ja nimitys annettiin Lempäälä-Seuralle.

Myös museotyötä tukevat toiminnot tulivat mukaan jo hyvin alkuvaiheessa. Kuokkalan markkinointi on vietetty kesäkuussa. Siellä myymme seuralle lahjoitettua tavaraa, joko itse tehtyä tai kasvatettua tai muuten vain markkinoille sopivaa myytävää. Kaikki tuotto tulee seuralle, ulkopuolisia myyjiä ei markkinoillamme ole.

Työnäytöksiä on pidetty kesäisin 3—10 kertaa vuodessa. Olemme esitelleet erilaisia kädentaitoja ja vanhojen ruokien valmistusta hyvällä menestyksellä, jolloin sekä tekijät että katselijat ovat olleet tyytyväisiä ja innostuneita.

Kaiken aikaa on myös kortistoitu ja luetteloitu esineistöä, joille kaikille ei ole löytynyt edes nimeä saati sitten muuta taustatietoa. Työ on tekijöilleen erittäin vaikeaa ja aikaavievää.

Vuonna 1988 saatiin jälleen yksi kokoelma lisää. Hammaslääkäri ja rouva Hankela lahjoittivat kaikki hammaslääkärin työvälineet museolle. Kokoelmalle löytyi vielä huone Koskiselta.

Kunnan 550-vuotisjuhlanäytelmää esitettiin kesällä 1989 museon pihassa. Tämä kesä oli museovieraille hankalin tähänastisista. Työnäytöksiä emme voineet pitää ja lisäksi museo oli usein suljettu näytöksien tai harjoitusten vuoksi. Lisäksi katsomo ja lavasteet olivat pihassa. Tämä paikka oli kuitenkin näytelmälle paras mahdollinen, ja Lempäälä-Seura katsoi myös tällä tavalla osallistuvansa juhluvuoden järjestelyihin. Palkkiomme kesästä saimme kaksi vuotta myöhemmin. Museon piha kunnostettiin ja on nyt hienempi ja kauniimpi kuin milloinkaan ennen.

Syksyllä 1990 saatiin kunnostetuksi museoksi maakellari ja sauna, joista kellaria jo esiteltiin kesällä. Sauna on kalustamatta, mutta saataneen kuntoon ensi kesäksi. Eskolan navettaa peittää vielä näytelmään rakennetut lavasteet, jotka nekin vähitellen saadaan poistetuksi kunhan korjaus- ja käyttösuunnitelmat valmistuvat rakennukselle.

Kymmenen vuotta ei ole pitkä aika museon iässä. Toisaalta se on ollut antoisaa aikaa meille, jotka olemme saaneet olla mukana alusta asti. Uskon, että se että näkee minkä työn takana on saada museo toimivaksi, antaa myös jokaiselle mukanaolijalle aivan toisenlaisen suhtautumisen jokaiseen muuhunkin museoon. Vaikka emme ole kukaan museon ”ammattilaisia”, hyvällä ohjeilla meistä ehkä saadaan vähintään yhtä kiinnostuneita museotoimintaan kuin monesta koulutuksen saaneestakin. Myös se, että Lempäälässä raitin rakennukset ovat kaikki alkuperäisellä paikallaan ja että ihmisillä on oma-kohtaisia muistoja ja kokemuksia alueesta, taloista, ihmisistä ja elämästä siellä, tekee museotyönkin läheisemmäksi. Muistelijaita on riittänyt. Oppaat saavat vierailta paljon sellaista tietoa, jota ei saa kukaan mistään kirjoista.

Olemme kiitollisina todenneet sen yhteistyön, joka Lempäälä-Seuralle on kunnan kanssa. Toisaalta olemme pyrkineet toimimaan siten, että museo olisi hyvä matkailukohde vieraspaikkakuntalaisille ja katsaus entiseen aikaan ja sen palveluihin lempääläisille. Tahdomme muistuttaa työnäytöksissämme, että monet asiat, joita tänään pidetään itsestäänselvyksinä ovat olleet aiemmin kovan työn ja hyvän työtaidon takana. Museoraitti on antanut meille oivalliset puitteet työnäytöksillemme, joita aiemmin oli pidetty pääasiassa messuilla. Myös televisio on havainnut museomme hyväksi. Jo useamman kerran ovat TV 2 ja Mainostelevisio filmannut erilaisia ohjelmiaan raitilla ja näin myös rahoittaneet osaltaan toimintaamme. Myös joitakin mainoskuvauksia on tehty museolla.

Kävijämäärä museossa on ollut n. 3000—5000 vierasta vuodessa. Toivoisin, että tulevaisuudessa vieläkin useammin voisimme tervehtiä vieraitamme näillä tutuilla sanoilla. Hyvää päivää. Tervetuloa Kuokkalan museoraitille.

Raija Isotalo

Synttärarit

Tulkaa meille synttäreille.
Päivä muistiin merkittää,
minulta kun ensimmäinen
vuosikymmen taakse jää.

Tiedättehän, meidän pihaan
mahtuu paljon porukkaa.
Sateen sattuessa kyllä
sisällekkin tulla saa.

Äidistä on tarpeetonta
koko lahjatouhu tää.
Kysyin, miksi sitten kukaan
synttäreitä järjestää.

Tulkaa meille, mutta älkää
turhaa kamaa kantako.
Älkää mulle synttäreissä
kukkapuskaa antako.

Kukat kuihtuu, ne voi kestää
viikon verran korkeintaan.
Toivon, että juhliessani
teiltä selvää rahaa saan.

Mirjam Kaaja

Olin miekii paimenes

Se paimene virka lankeis miule iha itsestää. Vanhemp veljei ol kasvant jo siihe ikkää, jot hää osas ajaa hevosta; ni miule sanottii, jot nyt sie saat vuorostais lähtee lehmii paimentammaa.

Läksihä mie, iha mielelläi läksinkii.

Se ol vissii kesäkuu alkupäivii, koulukii ol jo lopunt, ko lehmät lasettii talve jälkee ensimmäise kerra lääväst ulos. Sitä ol lusti katsella, ko ne ei älynneet, jot mite hyö nyt yhtäkkii onkii kytkevest irti päässeet. Nuoremmat viskoit takapuoliaa ilmaa ja juoksiit ko villit ympär kartanoo; vanhemmat ei kehanneet nii paljo viskoo, mut ei nekkää kävellä malttaaneet. Siihe hötäkkää haalittii koko pere kartanolle niitä vahtimaa, jot saatii ne kujasii pitki mänemää. Sammoi aikoi lasettii naapuri lehmätkii irti, ni jot sinne paimenee läks miu kanssai muitakii poikii ja tyttöi, tais olla mukan joku aikaihminekkii.

Myö ajetti ne lehmät mone kilometri päähä Taipaloniemee. Se ol laitumeks mahottoma suur alue mone eri talo metsää. Itse myö käveltii tietä myöte, mut lehmät tahtoi kävellä tie vieres metsikös mutkitteliivii polkui pitki. Kyl myö kello kalinast kuultii, jot mis päi omat lehmät millokkii männiit. Sen tähe myö ne lehmät nii kauvas ajettii, jot ne tottuis käymää tarpeeks ettääl sit myöhemminkii kesäl, ko niitä ei enää paimenneta.

Siin kulkies myö katseltii itselle tie vierest mukavaa paikkaa, mis alettais päivää kuluttammaa. Lehmät saivat olla päivä syväme metsäs oma onnee nojas, välil vähä kuuneltii, jot mis päi kello ääntä kuulu. Kyl ne itse syötävää löysiit eikä ne mihikää luvattommii paikkoi päässeet, ko niittyi päät ol ajattu ja veräjät pantu kii nii Summajoe puolelt ko Työppöläjoelkii. Taipaloniemi ol näät näihe kahe joe välis, ja siel nieme nipukas nää joet sit yhtyit Rokkala-joeks ja sitä pitki veet juoksiit merree.

Puukko meil pojil ol jokahisel mukan. Siint sit kilpailtii, jot kene puukko ol kaikist terävämp. Se ol helppo näyttää sil viisii, jot kuka sai yhel vuolasul kaikist paksumma puu poikki, ni hänel se ol. Leppäpuu ol pehmeetä vuoltavaks ja siint sai pillii tehhes kuore helpost irti, senko vähä kastel ja puuko pääl naputtel. Pillit myö ensimmäiseks vuoltiikii — osat-

tii tehä kaksäänisetkii — ja niitä sit piipiteltii kylästäymissee ast.

Välil otettii eväspussit ramille ja syöttii. Mie muista vieläkkii kui hyvält siel luonno helmas vatruskat ja leipäpytkyt maistuit, ko niis ol koton kirnuttuu voita pääl; ja verskii maitoo juotii pullo suust suoraa pala painikkeeks. Olha sitä viel muutakii evästä, mut paljo sitä siel päivä aikan kulukii.

Kepit myö värkättii johahine, käesijat puukol koristeltii. Äitille tehtii tuliaisiks vispilä, joka tek puurohärkkimenkii. Ja jos sattu olemaa lauvantakpäivä, ni kottii tultii uuvet vastat kainalos.

Kelloo ei taitant olla kenelläkkää, mut omast varjost myö osattii askelil mitata, et onks nyt jo iha iltä.

Sielt ne alkoit lehmätkii tulla kottii päi, niil alko vissii jo maito utareis pakottaa. Mut sattu siel niikkii, et joku Kirjo tai Kaunikki eksy vähä toisist ja myö juovuttii sitä etsimää. Eikä sen löytämine sakiast metsäst olt mikkää helppo urakka jos ei se liikkunt, ko sillo sen kellokaa ei kalkattant. Itsekkii siin joskus niitä etsies eksyttii.

Illa suus myö ajettii lehmät kottii, eikä niis paljo ajelemista olt, koha peräs käveltii. Äiti ol usseest jo lypsyräaenta valmiin niitä uottelemas.

Eihä siel paimenes koko päivii käyty ko alkukestäst muutama päivä. Sen jälkee mie vaa vitsa kans joka aamu saatteli lehmät metsää ast menollee heti ko äiti ol ne lypsänt ja illa suus taas mänin niitä vastaa. Toisinaa jouvuin menemää ettäälle metsää ast ja etsiessäi kulkemaa niihe tekemii polkui, välil ain seisatuin kello äänii kuuntelemmaa. Se ol pojalle ilone tunne rinnas sit ko ne pitkä etsimise jälkee viimiselällä löytyit. Iha niitä tek mieli halata ja taputella, nii hyvält se miust tuntu.

Ommii lehmii paimentaes mie sit opinkii paimene vira nii hyvi, jot yheks kesäks mie annoi pestata itsei Keepeli hovi lehmii paimeneks. Sitä hommaa myö naapuri poja kans tehtii oikee palka iest, aamust iltä aret ja pyhät. Sillo mie sai kuulla sellase arvonieme ko "sorkkaväe kapteen", mut se kesä oiskii jo toise jutu aihe.

Väinö Valtonen

Joulutarina perheen pienimmille

Eräällä kulttuuriperheellä oli maalla vuosisadan alkupuolella vanha, romanttinen mökki, jossa tuo perhe tapasi käydä viettämässä kesälomaa. Eräänä talvena, Pohjolan hankien luodessa salaperäistä hämyään ja ilman ollessa yhtä läpikuultava kuin Giuliettan rannikoilla, teki tuo perhe vakaaseen ja sovinnaiseen elonkulkuunsa katsoen harvinaisen päätöksen, nimittäin päätöksen mennä viettämään joulua tuonne nietosten keskellä uneksivaan mökkiin — ja viettämään sitä oikein vanhan ajan rattoisaan tyyliin.

Mökki herää aatonaattona

Perheen hopeanharmaantuva isä, jonka olemus uhoi suomalaista vankkuutta, kävi lämmittämässä pirtin jo etukäteen suloisen lämpimäksi. Kun sitten muu perhe saapui aatonaattona, seisoi mökki nietosten keskellä kuin talviunesta heränneenä.

Sisällä olikin sanoinkuvaamattoman herttaista ja lämmintä, sillä myöskin pirtin vanhaan, vaikka hiljattain puhtaan valkoiseksi kalkittuun leivinuuniin oli tehty tuli. Suloisen hämärän vallitessa kotiapulainen Kaisu alkoi siivoilla uneksuvaa tupaa. Perheen äiti sekä lapset, Fredrik ja Marie purkivat pakkauksia.

Isä kertoi nyt miellyttäviä muistoja monista ulkomailla viettämistään jouluisista, mutta vähitellen hänen silmäluomenssa alkoivat yhä pidempään pysyä suljettuina ja hän torkahti.

Perhe saa kotitontun

Isä ja Fredrik menivätkin pian kauniisti koristeltuun kaksifooninkiseen sänkyyn tupaa nukkumaan. Naisväki vetäytyi peräkamariin.

Kohta jo nukkuvi perhekunta.

— Näin oli kulunut muutama tovi.

Tuntuipa kuin olis nähneet unta, että nyt narskahti porstuan ovi.

— Pirttiin puikahti haltijatonttu.

Sipsutti tonttunen huoneen poikki.

Fooninkisängyssä nukkujat näki.

Toiseenkin kamariin hiljaa loikki.

Kummaista joukkoa on tämä väki.

— Sitten se istahti kynnykselle.

Huomasi silloin se pöydän päällä hänelle jätetyt leivät ja veti

huulensa nauruun ja alkoi täällä

perheelle onnea taikoa heti.

— Nyt oli perheellä suojelushenki.

Aamun sarastaessa illuusio katosi ja perhe heräsi ensimmäisen kajon kuvastuessa hangille. Oli aattoaamu.

Karjatonttu ilmestyy kuvaan

Äiti suostui lasten hartaisiin pyyntöihin saada tuoda olkia perimmäisen huoneen lattialle, koska tässä huoneessa ei ollut avonaista uunia eikä siis tulen vaaraa. Huone lämpisi nimittäin leivinuunin perästä, joka työntyi seinän lävitse.

Lapset lähtivät hakemaan olkia lähellä olevasta maatalosta. Tällä matkalla talon emäntä kertoi heille entisaikain uskomuksia karjanhaltioista. Kotiin tultuaan he toistivat tarinan äidille, joka sepitti niistä runon.

Oon karjatonttu, haltioiden suvusta.

Mun tuntea voit harmajasta puvusta.

Mä olen vanha äijänkässä pieni.

Käy karjasuojan sopukoissa tieni.

En uskaltaisi koskaan tulla kaupunkiin.

Mä mieltynyt vain paikkoihin oon hiljaisiin.

Mä kyyhöttelen tallin hämärässä.

Vaan valossa en viihdy räikeässä.

Siis tulkaa lapset tänne seurakseni.

Mun kanssain pölyisille parruilleni.

Mun asunto ni kätkeyty on saloon.

Te sinne käykää, tallilyhdyn valoon.

Niin näätte, kuinka siellä hiljaa hiivin.

Ja lampaille mä koivun lehdet riivin.

Silput, heinät kannan hevonen eteen.

Jauhot sotken lehmän apeveteen.

Ja pankaa portaan alle puuro, että

tonttu ei jää jouluks einehettä.

Niin hoidan taaskin karjaa koko vuoden.

Näin onnea ja rauhaa taloon tuoden.

Saunallakin haltiansa

Perheellä oli tontin perällä myös savusauna, tuolainen sisäänlämpiävä sauna, sitä oli Kaisu lämmitännyt aamusta alkaen.

Ulos saunan ikkunasta

työntyy höyryt, savut

askellaudan edessä on

tuoreet kuusenhavut.

*Pitkin saunan lauteita on
levitetty pahnat,
pikimustiks tummuneet on
saunan seinät vahvat.*

*Haltioille ensi löylyn
heittämään käy Kaisu,
hautomistaan vihdoista jo
levii tuore haisu.*

*Tarpeeksensa kylvettyään
haltiat pois loikkii.
Saunaan sitten mökinväki
pihan yli koikkii.*

Aattoilta

Kun kaikki olivat saunoneet, isä ja Fredrik koristivat kuusen ja naisväki kattoi joulupöydän tupaan. Perähuoneen puolelle lapset panivat valkealle akkunalaudalle muutamia kynttilöitä.

*Ilta saapui, taukos touhu
Joululauluun yhdyttiin.
Päätyttyä joulupsalmin
atrialle ryhdyttiin.*

Ateria aloitettiin vanhan paikallisen tavan mukaan herkullisesta joulujuustosta, viimeiseksi syötiin uudempien tapojen mukainen kermaan tehty maukas pannukakku hallainsyltin kera. Perivanhan tavan mukaisesti ei pöydälle päällekkäin asetettuun kolmeen leipään koskettu koko joulunpyhien aikana, sillä ne säästettiin haltioille ja vainajien hengille, jotka liikuskelivat huoneessa ja ulkosalla.

Kun ruoat oli nautittu ja serviisit pesty, jaettiin joululahjoja, vaikkakaan se ei ollut vanhoilla esisillä tapana. Haluttiin nimenomaan poiketa tästä vanhasta kutyymistä, sillä perheen lapsenmieliset jäsenet eivät olisi voineet päästä oikeaan joulustemnickiin, jos he olisivat jääneet ilman lahjojaan. Tämän jälkeen kukin katseli hurmioissaan saamiaan lahjoja ja ilmoitti toivoneensa juuri sellaisia.

Joulupäivä

Aamulla oli aikainen herätys, koska oli päätetty lähteä joulukirkkoon. Tätä tarkoitusta varten oli naapuritalosta saatu lainaksi hevonen ja reki. Lumiset kuuset mutkittalevan ja hiljaisen maantien varrella katselivat rekiretkeläisiä ja kulkuset kilisivät tasaisesti hevosen juostessa kohti kaukana häämöittävä joulukirkkoa.

Hartain mielin kuunneltiin sitten jouluevankeliunia, vaikkakin varhainen ylösnousu ja rekiretki raskaasti painoivat lasten silmäluomia. Jumalanpalveluksen jälkeen katseltiin vielä hetken kirkossa olevia maalauksia, jotka muistuttivat italialaisten mestarien teoksia ja sitten palattiin takaisin mökille.

Joulupäivän aatrian jälkeen keräännyttiin kamariin ja kiiltävien, kahisevien olkien päällä alettiin leikkiä joululeikkejä. Siinä toussuttiin, puhkaistiin suutarin silmää, pudotettiin kenkää, ongittiin kiiskeä ja menttiin monta muuta hauskaa leikkiä ja riemu oli suuri, kun joku sattui kenkää pudottaessaan putoamaan itse aisalta pehmeille oljille. Harvoin tätä kuitenkin tapahtui, sillä kaikki perheenjäsenet olivat hyvin taitavia leikeissään ja vieläpä perheen isä monista ikävuosistaan huolimatta erittäin taidokkaasti onki kiiskeä tai toussui Fredrik-pojan kanssa.

Tapaniajelulla

Seuraavana päivänä ajettiin sitten Tapania ja kaikilla oli äärettömän hauskaa. Tunnettiin oikein haikeata mieltä, kun päivä kului iltaan ja piti lähteä takaisin kotikaupunkiin. Vielä monena vuonna tämä perhe muisteli vanhanajan jouluaan, jolloin

*heikäläiset viimeinkin
torkuksista heräten
joulujuhlan viettivät
vanhat tavat keräten.*

(Latojan huomautus: kutyymi = tapa, stemninki = tunnelma).

Eeva Anero

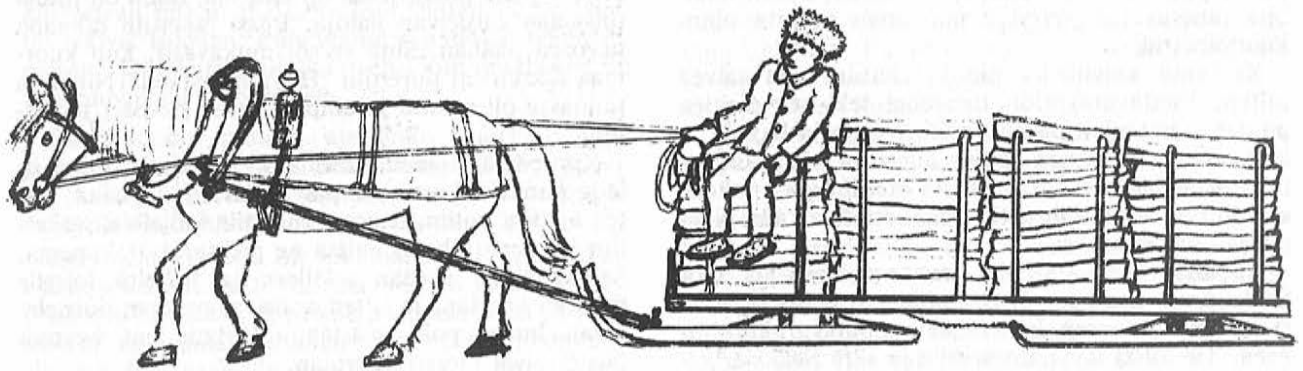
Pöytätavoista

”Aterian alussa äitini vanhin veli pani kätensä ristiin ja luki ruokarukouksen tavallisesti hiljaa itsekseen. Lautasia ei käytetty, oli yhteinen kuppi, josta lusikalla pistettiin ja yhteinen juoma-astia, josta ryyppättiin. Tai oli ruukkuvati, jossa oli perunaa tai puuroo, toisessa vadissa oli maitoo, jota kasteena käytettiin. Tavat olivat arvokkaita, lapset ei saaneet puhua eikä yläpäässä pöytää syödä, niillä oli alapäässä pöytää oma osuus. Peukaloilla levitettiin voi leivälle, ei ollu mitään voiveitsiä. Palaset täyty olla oikein päin leipäkorissa. Reikäleipä aina taitettiin. Miehet leikkasivat tuppipuukolla limppua. Hiivaleivästä revittiin pala jokikiselle ja se oli kauheen hy-

vää, kun sitä sai niin vähän. Yhteisestä toopista aikuiset ryyppäs piimää, mutta lapsilla oli oma kortteli. Peruna halastiin ja puserrettiin suuhun ja ryyppättiin piimää päälle. Leipää kastettiin soosikuppiin.

Kun äidin veljet meni naimisiin, niin emännät toivat uusia tapoja. Syötiin lautasilta ja oli semmoset painavat lusikat. Tämä uusi aika alkoi siinä 1910-luvulla, silloin oli muutama pari veitsiä ja haarukoita, mutta ei niitä arkioloissa silloin vielä käytetty.”

*Kertonut Enni Lehtinen
Kerääjä Eeva Anero*

Halonajuri.

Entisaikain rahtiliikenteestä

Matinlahden Oskari kertoili joskus isästään, joka asui Risulassa viime vuosisadalla. Hänen isänsä oli rahtiajuri, joka ajoi kauppiaitten tavaroita Helsingistä tai Turusta Tampereelle. Kuormana oli milloin suolaa tai rautaa, siirtomaatavaroita, kankaita, lan-koja ja kaikkea tarvittavaa.

Rahtitie kulki jostain Mallasvedeltä Roineelle ja sieltä pikkujärviä; Syväjärvi, Nelijärvi, Lampinen, Pikkusalmsis, isompi Salmus, sitten Koipijärven niity ja siitä Kautialan ja Hervannan suopeltoja myöten. Tie kulki Morikan ja Hervannan talojen välistä korpinotkemia myöten Risulaan ja siitä Hervanta-, Suoli-, Särkijärveä ja Lahdenjärveä myöten Koivistonkylään ja Tampereelle, kenties myös kauemmaksi Keski-Suomeen saattoi tavarakuljetus jatkua.

Risulan isäntä ei ollut ainoa ajuri. Oli paljon muitakin ajajia ja kova liikenne. Risula oli yksi monista tien varrella olevista hevosten ja miesten syönti- ja levähdyspaikoista. Tavarankuljetuksia ja kievari-kyytejä ajettiin maanteitse, mutta suuret ja pienet ylämäet tekivät matkanteon raskaaksi. Näin ollen oli helpotus, kun kestävien talvikelien tultua päästiin ajamaan tasaista järven jäätä pitkät matkat, ja ajurit saattoivat päästä paremmille ansioille.

Kuinkahan kauas muinaisuuteen Risulan ohi kulkevan talvitien historia ulottuu? Niin kauan kuin Suomea on asuttu, on aina jostain kuljettu. Tampere on päälle parisataavuotias, Messukylä ja muinainen Suur-Pirkkala yli puoli vuosituhatta. Lempäälän ja Kangasalan välinen tie, nimeltään Savontie, on maamme vanhimpia postiteitä.

Matinlahden Oskarin syntymäkoti Risula on Lempäälän puolella rajaa. Oskari ei ruvennut jatkamaan isänsä työtä rahtiajurina. Hän oli nuoruusvuotensa renkinä Kangasalan puolen taloissa, kunnes ryhtyi torppariksi Vilusen kartanoon. Hän rakensi rakennukset ja raivasi pellot. Lempäälän ja Messukylän raja kulkee Risulan ja Matinlahden välistä.

Joskus menneinä aikoina oli muuan Matti-niminen mies tehnyt omin lupinsa pirtin Vilusen maalle Hervantajärven rantaan. Kun Vilusen patruuna sai sen tietää, hän hajotutti pirtin maan tasalle. Matin nimi vain jäi jäljelle, ja paikkaa sanottiin sen jälkeen Matinlahdeksi.

Muistelen kerrotun, että Matinlahden Oskari kävi nuorempana Lokomon konepajalla työssä lisäansioikseen. Oskari oli seurallinen mies. Hän kertoi hauskoja juttuja, joissa kyllä saattoi olla mielikuvi-tustakin mukana.

Oskari vaimoineen vanheni ja myi talonsa 30-luvun alussa Toivo Niemiselle, jonka perikunta tilan nykyään omistaa.

Vuoden 1924—25 talvi oli lähes lumeton. Joulun aikoihin tuli suoja ja runsaat vesisateet, jotka veivät lumet lähes kaikki pois. Liuksialan metsässä oli kaadettu tukkia ajoa varten. Niitä ei saatu mihinkään, metsässä vaan ajettiin kasoihin tien varteen. Tammi-kuun lopulla satoi vähän lunta, ja tientekijät lapioivat järvien jäältä lunta kelkkaan ja vetivät ne metsätaipaleille tienpohjaksi. Sitten ruvettiin kiireesti ajamaan. Kasoihin ajetuista tukeista sai äkkiä kuorman tehtyä. Sen ajomatkan varrella oli viisi pikku-

järveä, kunnes päästiin Roineelle, johon kuormat purettiin uittoon varten.

Joka talvi oli aina joitain hakkuita ja ajoja. Vuonna 1929 oli Ryödin talon metsässä mittava hakkuu. Vahvaa metsää hakattiin haloiksi ja paperipuuksi eli massaksi, tehtiin metrin pöllejä, jotka pantiin pinoon korvastinpuiden väliin kuorittuina. Sitä pinotavaraa kertyi kymmenisen tuhatta pinokuutiometriä.

Kesäajan kuivuneita pinoja alettiin ajaa talven tultua. Puutavarayhtiön tiemiehet tekivät varsitien pohjat. Kivikoihin pantiin puita, risuja ja havuja ja lunta päälle. Järvien jäälle aurattiin tiet. Joskus tienpohjat jäädytettiin. Järvestä otettiin vettä rekeen säiliöön ja siitä valutettiin pakkasten aikana tienpohjan liukkaudeksi.

Vuonna 1927—28 oli kovat puutavaran ajot Sääksjärven asemalle. Höytämöjärven jäällä oli toistasadankin hevosen karavaaneja puutavarakuormineen. Tie kulki Kynäröjärvelle ja siitä Sääksjärvelle. Siellä oli aseman seutu kauttaaltaan täynnä pinoja.

Toisinaan oli ruuhkaakin, kun laanialueet eivät tahtoneet riittää saapuvilla puutavaramäärille. Ja sitten oli urakkamiehiä, jotka lastasivat valmiiksi mitattuja ja luovutettuja pinoja tavarajunan vauunuun. Siinä saivat halot ja pöllit voimakkaista käsistä tosirivakkaa kyytiä, ja vauunu toisensa jälkeen täyttyi.

Kun oli hyvä keli ja tavallisen hyvä hevonen, niin kuormana oli neljä kuutiota eli mottia kuivaa halkoa tai paperipuuta. Vahvemmillä hevosilla oli joskus kuormana kuusikin mottia.

Aina ei ollut hyvä keli. Tuli lumipyryjä ja kova pakkaneen, tai järvien päälle nousi vettä. Silloin olivat kuormat paljon pienempiä, samaten ansiot.

Ajossa olivat mukana hervantalaisten hevoset ja miehet, Kuljun, Messukylän ja Kangasalan ajurit. Pitkämatkaisimpia ajomiehiä ovat olleet Urjalasta, Kylmäkoskelta, Jämijärveltä ja Pohjanmaalta, he olivat taloissa kortteeria.

Rahtiajo oli välttämätön lisäansio pientaloille, sillä ne tulot, mitä karjataloudesta saatiin, olivat mel-

ko vähäisiä. Niillä ei paljon tehnyt hankintoja.

Sääksjärvelle ajettiin kahdesti päivässä. Kun hevoset oli syötetty ja juotettu, niin lähdettiin, noin kello seitsemän jälkeen aamuhämärissä tekemään kuormaa, ajettiin se laanille, pinottiin ja tultiin kotiin syömään tai syötiin eväät metsässä. Hevosilla oli eväänä pieni pussi, jossa oli kuroja. Siinä oli lisänä toisinaan ruisleivän paloja. Pussi laitettiin hihnalla hevosen päähän. Siitä se söi mukavasti, kun kuormaa tehtiin tai purettiin. Höytämöjärvellä Nikkilän rannassa oli avanto ja ämpäri, jossa hevoset juotettiin.

Kun päivän toinen kuorma oli tehty, ajettu laanille ja purettu pinoon, oli päivä kallistunut iltaan. Sitten ajettiin kotiin, hevoset riisuttiin valjaista, laskettiin irralleen pihalle, missä ne piehtaroiivat lumessa, keikauttelivat itseään selälleen ja kyljeltä toiselle moneen kertaan, ja sitten nousivat pystyyn puistelemaan lumet pois selästään. Virkuimmat hevoset piehtaroiivat moneen kertaan.

Sitten hevonen vietiin talliin, suittiin, laitettiin lämmin loimi selkään ja annettiin heiniä, punttuun laitettiin heinistä tai oljista tehtyjä peluja, jotka kostutettiin, ja siihen lisättiin kaurajauhoja sekä sekoitettiin.

Hevosen valjaat vietiin tupaan kuivuman. Samoin miehetkin riisuivat lumihangissa kastuneet vaatteensa kuivumaan ja pukivat kuivaa vaatetta ylle. Sitten vietettiin iltapuhdetta syöden, valjaita korjaillen tai lehteä lukien. Ennen nukkumaan menoa käytiin antamassa hevosille lisää ruokaa.

Aamulla hyvin varhain ruokittiin taas hevoset päivän työtä varten. Joinakin vuosina paperipuu ajettiin Takon varastoalueelle Pyhäjärven rantaan, missä nykyään on kaupungin viemäriverien puhdistamo. Se oli jo niin pitkä matka, että sitä ei voinut ajaa kuin kerran päivässä.

Sota-aikana halkoja ajettiin Lokomon pihan varastoalueellekin. Tampereen sähkölaitoksella ja monilla tehtailla oli Hervannan metsissä halkoleimikot, missä käytiin mottitalkoissa miehissä ja naisissa. Työt tulivat tehtyä sitkeästi urastaen.

Kievarikyytiä.

Viialan kartanon metsässä Hervannan kylätien varrelta Lukonmäestä Hervantajärvelle asti hakattiin komea tukkipuumetsä haloiksi. Polttopuusta oli kova puute, siitä saatiin pahimpaan hätään, että päästiin eteenpäin päivä kerrallaan.

Muutama sodanjälkeinen vuosi ajettiin vielä jonkin verran pitkän matkan ajoja. Sitten kuorma-autot tekivät tuloaan. Puutavaran ajomatkat lyhenivät paljon, kilometriin tai kahteen, kun puut ajettiin Hervannan kylätien varteen.

En tarkkaan muista, ajettiin kuorma-autolla puutavaraa ennen sotia. Sota-aikana ajettiin, ja autot kulkivat puuhiilikaasuttimella. Kuivaa leppää vaan pätkittiin häkäpönttöön ja homma kävi!

Hervannan kylätie oli aikoinaan niitä vaikeakulkuisimpia teitä, mitä voi olla. Mäkiä ja mutkia oli koko matka, ja tie oli niin kapea, että juuri ja juuri mahtui kulkemaan. Puolen kilometrin Lukonmäki oli raskas ja vaarallinen. Kun katselee Lukonmäen yläpään kalliioleikkausta näkee selvästi, miten paljon korkeampi ja jyrkempi mäki on ennen ollut. Täydessä lastissa olevan tukkiauton kuljettajalla ja kaikilla

muillakin oli tuskanhiki alas laskiessa, että kestävätkö jarrut. Kuorman kanssa ylös ajaessa auton jäädyttäjät alkoivat monesti kiehua mahtavan höyrypilven kanssa. Se tiesi sitä, että siinä saattoi palaa kansitiivisteetkin.

Lumipyryllä ja liukkailla oli todellista taistelua ajaa mäkeä ylös, kun pyörät pyörivät tyhjää. Monia haavereitakin sattui. Parisenkymmentä vuotta sitten tamperelainen traktorinkuljettaja menetti ikävällä tavalla henkensä, kun hänen kuormansa alkoi luisua mennen ojaan kumolleen.

Tiet ovat niistä ajoista parantuneet todella paljon. Ja rukiisella leivällä käyvän pokasahan ja justeerin tilalle ovat tulleet moottoripelit, monitoimikoneet ja traktorit. Maineikkaasta suomalaisesta työhevosesta, joka uskollisesti palveli isäntäänsä niin sodan kuin rauhankin päivinä, on kohta vain pelkät muistot jäljellä.

Mutta sen voivat entisajan kirves- ja pokasahamiehet sekä hevosajurit hyvällä omallatunnolla sanoa, että heidän jäljiltään ei luontoon jäänyt öljyroiskeita, ei rikkiä, nokea eikä mitään myrkyä.

Jaakko Koivuviita

Ahkera

Meni isä ja poika rantaan peräkanaa
eikä virkkanut isä mennessään yhtään sanaa
mutta poika pälpätti ihan yhtämittaa,
— Isä, paljonko kalat vettä kittaa,
kun ne vedessä syntyy ja oikein isoksi kasvaa
mitä ne syö, kun ne ei saa mistään rasvaa?
Vastaa nyt isä mulle oikein pian,
etten mä tuskaannu sun mykkyytees ihan.

— No, kuulehan poika, se on sillä lailla,
että kala on pienestä asti hoitoa vailla
itse se kaikki ruokansa vedestä pyytää
jatkuvasti se ui, vaikka ihmistä kylmä hyytää.
Minä luulisin, että se ahmii pieneliöitä
siinähän sillä onkin ihan tarpeeksi töitä
liikuntaa riittää ja samalla se kylpee
ja syystä se onkin kovasti ylpee.

Näin kertoi isä rannassa pojalleen
ja hetkisen mielti poika itseksensä.
— Tahdon minäkin isona työssä pakertaa
voin vaikka suuren kartanon rakentaa.
Mutta ensin teen verkon ja pyydän rutosti kalaa
niin kovasti mun mieleni järvelle palaa
etten millään malta odottaa kevääseen asti,
vaan hakkaan jäähän pari reikää rivakasti.
Sitten uitan verkon reiästä toiseen
ilman saaliin toivoa en ryhtyisi moiseen.

Kun kalat olen myynyt ja taskussa on rahat
on mielestä poissa kaikki aatokset pahat.
Ostan pikku-siskolle karkkipussin
ja isolle veljelle jättiläistussin
saa äitikin kahvikupposet uudet
ja isä kintaat mahtavan suuret
itselleni ostan sukset, joilla hangilla liidän
ja koulumatkankin sukkelaan kiidän.

Sirkka Ulanen

Suurin parannuskeino —
sydänten kosketus
ja yhteinen nauru.

Hetki ja ijäisyys kytkeytyvät yhteen
koetussa ilossa ja murheessa.

Niinkuin vesi virtaa lakkaamatta
niin vierivät päiväni
eivätkä pysähdy
ennenkuin se viimeinenkin hajoaa
suureen valtamereen
eikä minun aikaani enää ole.

Aamu hävittää unelmat —
on tartuttava leipään,
että jaksaa
ja työkaluun,
että leipä riittää.

Sirkka Ulanen

Yrjö Kokon piirtämä kuva komppanian "Aisakeloon" esittää Pessiä ja Illusiaa talvipuvuissaan. Kuva kirjasta Satu ja sota.

Yrjö Kokko – elämä ja teokset

Lempäälän kirkonkylän hautausmaalla on kaunis pronssinen muistomerkki, laulujoutsenta sylissään pitävä poika. Poika seisoo kivellä, jossa on teksti: Yrjö Kokko 1903—1977. Veistoksen on tehnyt Viljo Savikurki.

Yrjö Kokko on ollut suosittu kirjailija. Siitä huolimatta hänen elämänvaiheistaan on antologioissa vähäiset tiedot. Hänen teoksensa ovat puolittain dokumentteja, jotka selvittävät myös hänen elämänkertansa, mutta aina ei ole selvää, mikä on faktaa, mikä fiktiota. Niinpä matkustin syksyllä 1990 Helsingin Marjaniemeen haastattelemaan hänen leskeään, hammaslääkäri Aune Kokkoa, joka on syntynyt Lempäälän kirkonkylässä Iluksen talon tyttärenä.

Lapsuus Sortavalassa

Yrjö Olavi Samuli Kokko syntyi Sortavalassa 16.10.1903 Bruno Henrik Kokon ja hänen puolisonsa Karin Kajavan perheeseen. Naapuri oli tuona päivänä kirjoittanut puhelinkaappinsa viereen: Kokolle on syntynyt poika ja posetiivi soittaa pihalla. Eräässä kirjassaan Kokko kertoo olleensa jo lapsena niin eläinrakas, että hän oli syönyt parhaiten silloin, kun hänellä oli koiranpanta kaulassa. Valokuvissa hänellä oli miltei aina jokin eläin sylissä: kani, varis, haukka tai muu, aivan kuin hänen haudalleen pystytetyn patsaan pojalla.

Laulujoutsen -kirjassaan Yrjö Kokko kertoo, että hänen isoisällänsä oli suuri tukkukauppa Sortavalassa. Talvisin tämä lastautti hevosrekiin tavaraa, etenkin voita, jota vietiin Laatokan jään yli Pietariin. Kertoja oli pikkupoikana luvalla ja luvatta hevosmiesten seurassa kauppahuoneen pirtissä, jossa nämä majailivat kaupungissaoloaikansa. He kertoivat, että erämaassa asui vitivalkoinen lintu, jonka nokka oli kullasta. Näiltä ajoilta periytyi Yrjö Kokon kiinnostus laulujoutseniin.

Monipuolinen opiskelija

Yrjö Kokon koulutie vei Viipuriin, Suomen kansainvälisimpään kaupunkiin. Siellä lujittunut kielitaito hyödytti häntä elämän myöhemmissä vaiheissa. Eräässä kirjassaan hän kertoi oppineensa tuolloin venäjääkin jonkin verran. Jo kouluaikana hän oli osoittanut kirjoittajan lahjoja, vaikkei äidinkielenopettaja häntä erikoisesti tukenut, koska hän aina kirjoitti eläimistä. Yrjö Kokko pääsi ylioppilaaksi 1923 Viipurin suomalaisesta lyseosta.

Kotona oli toivottu lahjakkaasta pojasta pappia. Taloudellinen tuki loppui, koska hän ei ryhtynyt lukemaan teologiaa. Neuvokas nuorimies rahoitti opintonsa toimimalla laivapoikana, renkinä, kotiopettajana, uskonnon ja ruotsin kielen opettajana, piirtäjänä, sanomalehtimiehenä ja ulkomaankirjeenvaihtajana. Jo nuorena koetuissa monenlaisissa elä-

mänvaiheissa hänestä kehittyi tarkkasilmäinen ihmistuntija.

Kokko opiskeli Hannoverissa, Tartossa ja Wienissä, jossa hän valmistui eläinlääkäriksi.

Eläinlääkärinä ennen sotia

Yrjö Kokko toimi ensin eläinlääkärinä Vetelissä ja Lieksassa sekä vuodesta 1932 kunnaneläinlääkärinä Sysmässä. 1930-luvun alun talouspulan mentyä ohi Kokon elämässä alkoi kiireinen vaihe. Oli juostava talosta toiseen, navetasta sikolättiin, joskus työpäivät venyivät 24-tuntisiksi. Tästä huolimatta elämä oli valoisaa. Hän oli avioitunut 1931 hammaslääkäri Aune Iluksen kanssa ja 1932 syntyi tytär Anna-Maija ja 1938 poika Olli.

Työtä riitti, sillä taloissa oli paljon karjaa, olivathan 1930-luvun loppupuolen kesät niin suotuisia, että arveltiin Suomen jäävän pysyvästi maatalousmaaksi. Yrjö Kokko oli usein ihmetelty, voiko tällainen olotila jatkua. Eikä jatkunutkaan.

Sota ja — satu

Puhkesi talvisota, jonne Yrjö Kokko lähti vapaaehtoisena, sillä heikkojen keuhkojensa vuoksi hän olisi saanut vapautuksen armeijasta. Tuli myös jatkosota, joka teki Kokosta kirjailijan.

Sysmässä Kokko oli kirjoittanut teräviä pakinoita Liisa-täti ja Nasta-nimimerkeillä Itä-Hämeeseen ja Suomen Kuvalehteen. Vuonna 1941 oli ilmestynyt hänen esikoisteoksensa Pitäkää tulta vireillä. Mutta Pessi ja Illusia, joka ilmestyi jatkosodan aikana, oli Yrjö Kokon varsinainen läpimurto kirjailijana.

Kaunokirjallisuutemme oli muodostunut 1930-luvun lopulla tyhjiö. Sanottiin, että purojen solina, tuulten kukkaistuksuiset huokailut, koko tuo vanha paimenidylli on aikoja sitten eletty, kirjoitettu ja luettu loppuun, historiallisiin romaaneihin oli kylästyty, ja sivistyneistön kuvaus oli ajautunut kriisiin.

Kustantajat panivat toimeen romaanikilpailuja, joissa mm. etsittiin ns. ajanromania. Sen tarkoituksena oli kuvata elämänmuotoa Suomessa 1930-luvulla. Kilpailujen tulokset eivät vastanneet odotuksia, koska pian alkanut sota toi rajoituksia luovaan kirjalliseen toimintaan. Pahimpaan kirjalliseen tyhjiöön ilmestyi Yrjö Kokon Pessi ja Illusia vuonna 1944.

Kun jatkosodan hyökkäysvaiheen jälkeen sodankäynti oli vakiintunut asemasodaksi, Kokko alkoi kirjoittaa joululahjaksi kotiinsa lehteä, jonka kanteen tuli teksti: Aisakello 3135, Kannaksella 1941. Aseveljet pyysivät siitä jäljennöksiä, ja lopuksi siitä muodostettiin komppanian oma lehti.

Suurimman suosion sai lehdessä ollut satu Pessistä ja Illusiastista. Sodan piti loppua pian, mutta se alkoi pitkiä. Mieliin hiipi pessimismi sodan kulkuun nähden, mutta kaikesta huolimatta oli pidettävä yllä toivovaa optimismia, illuusiota. Huomatuaan sadun suosion Kokko alkoi muodostaa siitä itsenäistä kirjaa.

Kun teos sitten ilmestyi, se sai valtavan menekin. Sitä lukivat kaikki ikäpolvet, mutta parhaiten sen sanottiin avautuvan niille, jotka etsivät runon kukkaa murheensa ja pimeyden keskelle. Teoksesta on otettu useita painoksia.

Ahti Sonninen sävelsi vuonna 1952 musiikin Pessistä ja Illusiastista tehtyyn balettiin, jota esitettiin Kansallisoopperassa monena vuonna. Pääosissa olivat Heikki Värtsi, Doris Laine, Uno Onkinen ja Mailis Rajala. Koreografian oli tehnyt Irja Koskinen. Balettia esitettiin myös ulkomailla.

Jack Witikka teki vuonna 1954 Kokon kirjan ja Sonnisen baletin pohjalta elokuvan Pessi ja Illusia samoin Heikki Partanen 1980-luvun puolivälissä. Jälkimmäisessä Raimo Grönberg esitti Yrjö Kokkoa, joka rintamalla kirjoitti Pessistä ja Illusia. Kirja on pohjana myös Eeva Ryynäsen samannimiselle veistokselle sekä näyttämösovituksille.

Pessi ja Illusia oli varsinaisesti aikuisten satu, jonka elämänfilosofiaa lapset eivät täysin ymmärtäneet. Kirjan suosiota osoittaa, että siitä tehtiin myös lasten painos, jonka on akvarellein kuvittanut A. Lindberg. Alkuperäisen kirjan korkeatasoiset valokuvat ovat kirjailijan omia otoksia. Kannessa on Kokon oma tytär Anna-Maija.

Vapaana kirjailijana

Kun aselepo oli tehty Neuvostoliiton kanssa 4.9.44, alkoi joukkojen kotiutus, mutta Yrjö Kokko joutui lähtemään vielä Lapin sotaan saksalaisia vastaan. Ja siitä alkoi kirjailijan elämässä Lapin kausi.

Aluksi Kokko toimi Muoniossa piirieläinlääkärinä, mutta antautui pian vapaaksi kirjailijaksi asettuen asumaan Enontekiölle rakennuttamaansa Ungelon torppaan. Se sijaitsi Ounasjärveen pistävässä niemessä, jonka kannas oli niin kapea, että juuri pystyi sitä pitkin kulkemaan. Ungelon torppa on matkailuoppaissa mainittu nähtävyys nykyisin.

Sodan jälkeen myös Aune Kokko jätti virkansa Sysmässä. Koska Suomen Lappi oli hävitetty, ei siellä voinut aloittaa hammaslääkärintointia. Sattumalta Aune Kokko sai viran Ruotsin puolelta, missä hän oli useammassakin paikassa, viimeiseksi Haaparannassa.

Käydessäni tapaamassa Aune Kokkoa hän kertoi tunteneensa kovaa koti-ikävää asuessaan Ruotsin puolella. Hän mainitsi tällöin suunnitelleensa talon rakentamista Lempäälään lähelle veljensä Tauno Iluksen kotia. Sinne piti koko perheen muuttaa. Suunnitelmat muuttuivat, ja Aune Kokko ostikin huoneiston Helsingistä, jonne perhe muutti 1955. Aune Kokko tilasi kuitenkin Lempäälään Puutalo Oy:stä saunan, joka on ns. Iluksen rannassa vieläkin. Kokot kävivät Lempäälässä usein niin kauan kuin Aune Kokon äiti oli elossa. Näillä vierailuillaan he asuivat Iluksen talon pihapiirissä sijainneessa alatalossa.

Puolionsa luonteesta Aune Kokko kertoi, että Yrjö Kokko oli hauska, vilkas seuramies, tyyppinen iloinen karjalainen. Mielipiteensä ilmaisuissa hän oli aina suoraluonteinen.

Aune Kokko kertoi myös, että Yrjö Kokon kirjoja on käännetty ainakin englanniksi, italiaksi, ranskaksi, saksaksi, tanskaksi, viroksi, unkariksi ja japaniksi.

Asuessaan Muoniossa Kokko kirjoitti joukon lapinaiheisia kirjoja, jotka kertovat, millaisia olivat pohjoisen Suomen laajat maisemat kurkikiiloineen ja hanhiparvineen ja miten Lapin kansa eli, kärsi ja iloitsi. Kuvauksiaan Kokko pehmentää leikinlaskun ja huumorin keinoin. Meheviin repliikkeihin sisältyy kirjailijan oma ääni, oma elämäkatsomus. Vuonna 1947 ilmestyneen Neljän tuulen tien nimismies kysyy vaimoltaan: "Mitähän se sillä sanonnallaan tarkoitti?" Vaimo vastaa: "Jos aina ajattelee, mitä joku on tarkoittanut, tulee hulluksi."

Laulujoutsenet olivat tulleet niin harvinaisiksi, että niitä pesi Lapissa vain muutama pari. Ennen pyhänä pidettyä lintua oli alettu ajattelemattomasti ampua monesta syystä, vaikkapa vain sen tähden, että saatiin joutsenen kurkkutorvi, johon pantiin pari puupalaa, ja näin tuli lapselle oivallinen helistin. Valtavin ponnistuksin Kokko kumppaneineen löysi lopulta laulujoutsenparin, ja pääsi niin lähelle, että valokuvaaminen onnistui. Laulujoutsen -kirjan ilmestyessä suuri yleisö ei edes tiennyt, mikä ero oli laulujoutsenella ja tutulla kyhmyjoutsenella. Kirjasta tuli suuri menestys. Lukeva yleisö antoi tunnustuksen sen raikkaudelle ja välittömälle luonnontunteelle. Ja mikä tärkeintä, kirja pelasti laulujoutsenen, siitä tuli kansallislintumme, ja se tarjoaa elämyksiä tulevaisuudenkin retkeilijälle, kunhan sen kelvollisen elinpiirin säilyttämisestä huolehditaan.

Muita Kokon lapinaiheisia kirjoja ovat Suden hampainen kaulanauha, Ne tulevat takaisin, Ungelon torppa, Tunturi, Alli, jäänreunan lintu ja Poro. Ungelon torpassa kirjailija kertoo, kuinka hän pakenee kulttuurin yhdenmukaistavaa painetta suuren erämaan keskelle ja asettuu sen luonnonlakien armoille.

Jo silloin, kun Kokko kirjoitti Lapin kuvauksiaan, hän totesi ihmiskunnan etäännyneen liian kauaksi luonnon normaalista kiertokulusta ja varoitteli siitä.

Muita kuin lapinaiheisia Kokon kirjoja ovat Satu ja sota, Perheen jumppakirja, Täydennysmies, Parhaat ystävämmä ja Mollin maailman viisain koira. Se kertoo koirasta, jonka kirjailija oli saanut ilmaiseksi edelliseltä isännältä, koska Mollin oli "hullu". Sillä oli jäykkä asento ja silmissä katse, jossa ei ollut mitään ilmettä, vain tuijotus. Kun yhteys uuteen isäntään oli syntynyt, Mollin alkoi kehittyä omaan täydellisyyteensä, sen orpous oli loppunut. Se oli ollut torjuttu koira.

Koirien kouluttamisesta Kokko kertoo, että se usein lähenteli eläinrääkkäystä. Hänen koulutustansa perustui koiran sielunelämän tuntemiseen. Mollin on edelleen Kokon luetuimpia teoksia.

Tyylinäytteeseen kirjasta Sota ja satu sisältyy sekä Kokon omintakeista huumoria että luonteen pohjalta olevaa vakavuutta:

"Sade rummutti ikkunalasia. Ajattelin poikia poteroissaan, ja minusta tuntui kuin sadepisarat olisi-

vat ruoskineet omaa lakitonta päätäni. Kirjoitin kotiini kirjeen: »Uskon, että nyt tulee rauha; sen on pakko tulla.» Menin sänkyyni ja aloin keskustella jumalani kanssa: »Rakas isä. Olet jälleen ymmärtänyt huumoria minun kohdallani ja antanut minulle paljon. Ymmärrä nyt suhtautua jälleen, kuten niin monesti ennenkin, huumorintajuisesti Suomen herrojen ja meidän koko kansamme toilauksiin. Tee rauha. Ei tätä sotaa enää kukaan kestä.»

Seuraavana päivänä joku juoksi sairastalliin ja ilmoitti, että aselepo oli tehty. Illalla minulla oli vaikeuksia sijoitella oikein sanojani keskustellessani jälleen jumalani kanssa: »Olin eilen liian tuttavallinen keskustellessani kanssasi. Olin kärsimätön. Ranskaisitkin minua, sillä tiedän, että sinä ymmärrät minun ymmärtävän, ettet sinäkään yhdessä yössä tuota aselepoa tehnyt. Et kuullut rukoustani, vaan tuhansien muiden ihmisten rukoukset. Kiitos sinulle myös meidän perheen puolesta.»

Yrjö Kokko kuoli Helsingissä 7.9.1977. Polttohaudauksen siunaustilaisuus oli lähiomaisten kesken Helsingissä, Lempäälässä olleessa uurnalaskutilaisuudessa oli läsnä myös ystäväpiiriä lapinasuisia enontekiöläisiä myöden.

Yrjö Kokko on merkittäväällä panoksella osallistunut suomalaisen todellisuuden kartoittamiseen ja siitä kautta myös sen rikastuttamiseen. Alussa kerrottiin kirjailijan Lempäälän hautausmaalla olevasta muistomerkistä. Mutta Kokolla on toinenkin muistomerkki: ne monisatapäiset laulujoutsenparvet, jotka keväisin kiihuhtavat Lappiin pesimään.

Eeva Anero

Yrjö Kokon hautamuistomerkki Lempäälässä.

Sokea lempääläinen liikemiehenä Tampereella

K.O. Heikkilän elämänvaiheita

— Vieläkö Sokee-Heikkilä on elossa?

— Osmonkadun itäpäästä, omakotitalosta hänet löytää.

Kovin oli mies varuillaan, kun vieras ilmestyi... kuinka tuo nainen nyt minuun, 81-vuotiaaseen sokeeseen mieheen suhtautuu?

Oli kellarissa miehiä putkia korjaamassa. Menin juttelemaan ja juttu luisti. Tulin sanoneeksi, että olen umpisokea ja heti puhe loppui. Eivät sentään ruvenneet puhumaan uskosta, kuten monet tekevät. Mitäs sokea muuta sanaa tarvitsee.

Meiltä meni kuitenkin hyvin. Muutama avoin sana omasta itsestä ja luottamus oli syntynyt. — Oletteko tamperelainen syntyään ja oletteko syntymäsokea?

— En, kotini oli Lempäälässä. Isä oli kappalaisen talon, Kirjakan vuokraaja. Poikasena olin vuosikausia papin kuskina. Ei minun näössäni mitään vikaa ollut. Sopivaan ikään tultuani pääsin Hyvärisen liikkeeseen Lempäälän keskustaan ja tämä liikehomma oli minulle mieluista ja sopivaa työtä. Oli maailmansota Euroopassa, Suomessa sisällissota ja pulaaikaa vuosikausiksi. Silloin oppi monia kummia asioita.

— Kun syksyllä 1918 jouduin Hyrylään asevelvollisuuttani suorittamaan, rupesivat silmäni tulehtumaan. Kun en tervehtinyt esimiehiä, jouduin kuulusteluun. Loppujen lopuksi sotilaslääkäri uskoi, että silmissäni on vikaa. Seuraavana keväänä minut vapautettiin. Hain työtä Helsingistä, mutta en saanut... kävin silmälääkärisissäkin, mutta muuta ei osannut sanoa, professori mies, kuin että pitäisi muuttaa Italiaan, siellä ei reuma vaivaa... sellainen kuulemma oli silmissäni. Minulla oli vielä lukunäkö tallella.

— Sitten huomasin Aamulehdessä ilmoituksen, että Oy Pahlman Ab Tampereella etsi kaupanhoitajaa uuteen liikkeeseensä. Lähetin hakupaperit ja pääsin uuden Tammelan Kaupan, joka oli Ruskon talossa, kaupanhoitajaksi. Liikkeen oli kuitenkin muutettava Tammelantorin varrelle, alakertaan, joka oli kosta ja täällä silmäni tulehtuivat uudelleen ja sitten menetin lukunäköni. Työ oli jätettävä. Nyt olin sokea ja työtön. Ei ollut avustuksia, elit tai kuolit, oma asiasi.

Oman liiketoiminnan alku

Kadulla tuli vastaan tuttu mies, joka kertoi asuvansa Rautatienkatu 10:ssä ja sanoi, että heillä on

aina ollut ulos hyyrättyinä yksi huone ja nyt siitä muuttaa pois Seurahuoneen johtajatar. Sain sen huoneen ja kun rouvalla oli siellä oma puhelin, niin ostin senkin ja niin minulla on ollut oma puhelin syyskuun ensimmäisestä päivästä 1920. Olin luonnostani vilkas, työteliäs mies, joutilaisuus oli kauhistukseni. Tämän puhelimen avulla minä rupesin itseäni elättämään. Soittelin entisille liiketuttaville. Yksi ensimmäisiä yrityksiäni oli, kun ostin Etelä-Suomesta vehnää, jauhatin sen Koskenkorvan myllyssä Pohjanmaalla. Jauhottietenkin myin. Silloin oli puhelimen käyttö sokeallekin helppoa, kun ei tarvinnut muuta kuin sanoa numero keskusneidille. Näin rupesi elämä taasen luistamaan. Nuukasti elin, kävin kerran päivässä ruokala Elossa syömässä ja kerran Tuotannossa kahvilla. Tuttuja miehiä lähipitäjistä rupesi käymään luonani, sellaisia joilla oli myytävää tai ostettavaa.

Näistä kävijöistä eniten tuli merkitsemään Tappuran Paavo, suuren talon poika Lempäälästä. Hän oli suuttunut isälleen, ottanut tallista hevosen ja tullut Tampereelle ajamaan lotjista halkoja trikootehtaalalle. Toinen mies, pientilallisen poika Ylöjärveltä, Näsi-yhtiön työnjohtaja Eino Peltonen istuskeli myös huoneessani. Pojat kuuntelivat, kun tein kauppoja ja rupesin puhumaan liikkeen perustamisesta. — Sinä kun tunnet nuo asiat, tule sinä johtajaksi. — Kesä kului tuumaamisessa.

Syksyllä oli pääomaksi sovittu 60.000 mk. Tappuran Paavo vei hevosen takaisin isälleen ja sai tarvittavan 20.000 mk. Peltonen oli mennyt naimisiin ja hänellekin sama summa löytyi jostain. Vain minä olin ilman, Tapasin kuitenkin Lempäälässä Amerikasta tulleen miehen, joka lainasi. Näin alkoi liikemme Maalaiskonttori Oy. Virallisissa asioissa meitä auttoi Tappuran setä, senaattori, tuomari Kyösti Auer, joka silloin asui Tampereella. Aloitimme Kyttälänkatu 7:ssä, josta muutimme Kyttälänkatu 1:een. Talo oli ollut senaattorin, mutta hän myi sen Paavon isälle, joka taisi antaa sen pojalleen häälahjaksi.

Sokea ja jalaton hoitavat konttoripuolen

Minä, johtaja istuin konttorissa ja toiset osakkaat olivat hankinta- ja myyntimatkoilla ajossa tai Tammelan asemalaiturilla vaunujen luona myymässä. Enhän minä pystynyt edes välttämättömiä konttori-

toita tekemään. Meille suositeltiin konttoristiksi jalatonta miestä, luutnantti Urho Hagmania, joka oli I maailmansodassa Karpaateilla palelluttanut jalkansa. Mies oli käynyt kauppaopiston ja oli hyvä tilimies. Niin sitten kävi, että aamuisin vaimoni — olin mennyt siinä tohinassa minäkin naimisiin — talutti minut aamulla konttoriin ja haki illalla kun soitin, että nyt on työpäivä loppunut. Kun olin hetken istunut paikallani alkoi konttorin alaovelta kuulua huutoa: Hallo, haloo! Hagman, joka kulki vanhan aikaisella rullatuolilla, jossa oli käsinveivattavat pyörät ja ohjaustanko, sai ulko-oven auki. Lähdin hakemaan häntä, Hagman otti minua kaulasta kiinni ja minä häntä lujasti kainaloista, tuuppasin toisella kädellä vielä rattaat portaitten taakse.... ja niin me nousimme portaat ylös ja istutin miehen tuolilleen. Olen monasti kummastellut, kun ei kertaakaan tullut haaveria, kun portaikossa ei ollut edes käsipuita. — Oli siinä liike, johtaja sokea ja konttoristi jalaton. — Vielä silloin, kun liike oli Kyttälänkadulla, tapahtui, että Tuomiokirkon mäessä Hagman kaatui kärryineen... mutta hyvät ihmiset auttoivat. Kerran hän tuli meille kotiin Amuriin, kun oli nopeasti soitettava Lyypekkiin puolukoiden takia, enkä minä osannut saksaa. Hyvin sekin matka sentään sujui.

— Vuoteen 1925 mennessä en oikeastaan ollutkaan sokea. Kuulkaas, on suurenmoista, kun ihminen vähänkin näkee, näkee mistä päin päivä paistaa, näkee missä päin ihmiset ja esineet ovat. Minä kadotin viimeisenkin valonkajastuksen. Sitten olin sokea.

— Tähän aikaan meillä oli liikkeessä kymmenkunta miestä. Ja oli se vähän hullua, kun tuli liikemiehiä Viipurista, Kuopiosta, Vaasasta tai Helsingistä, niin johtaja tervehtiessään saattoi sojottaa kätensä vallan muualle kuin tulijaa kohti.

Kauppaa Suomessa ja ulkomailla

Liikettä perustettaessa lähdimme siitä ajatuksesta, että hevosmiehet ovat asiakkaitamme. Hankimme siis heiniä ja kuroja maakunnasta. Vähittäiskauppiaille välitimme perunoita, puolukoita, viljaa ja halkoja.

Kerrankin meille tuli 10.000 kiloa perunoita Kanuksesta, Pohjanmaalta. Ne myimme yhdessä päivässä. Tuotimme 12.000 hehtoa perunoita Hollannista, Saksasta, Puolasta, Virosta ja yhden lastin Venäjältä. Virolaiset toivat jaaloissa irtoperunaa, jonka lastasivat vaunuihin, ja sellaisenaan myimme Tampereella. Myös venäläiset toivat irtaimena, muualta tuli 50 kilon säkeissä ja kotimaan peruna myytiin hehtolitroittain. Ei näissä kaupoissa sen enempää kuin ulkomaille puolukkaa lähettäessä tarvittu kielitaitoa, sillä Helsingissä oli agentteja vaikka kuinka paljon.

Naistenlahdessa meillä oli halkosaha. Silloin alussa, kun ostimme lastin ripoja, katseli talonmestaja ja halkokauppias Maijala puuhiamme tuolla Lapinien rannassa ja sanoi: ”Siinä on pojille keppiä loppuikäseen”. — Mutta eipäs ollut. Pojat osasivat myydä.

Perustimmehan me Turkuunkin halkoliikkeen toiminnalla Iso Halkosaha. Yliopiston taloudenhoitajalle soitin ja kysyin vuokrattavaa maata ja löytyihän sellainen. Väinö Heikkilä Lempäälästä lähti sitä rakentamaan ja Peltonen meni sahan hoitajaksi. — Turkulaiset kauppiat pelästivät: että oikein Iso Halkosaha om. Maalaiskonttori Oy.

Se Turun saha myytiin 30-luvulla kokonaan Väinö Heikkilälle, joka puolestaan myi sen sikäläisille yrittäjille.

Myös Viipurissa Maalaiskonttorilla oli jonkin aikaa yritystoimintaa. Vuokrattiin varasto Oravan talosta tavara-aseman lähetyviltä ja Peltonen oli silloinkin myyntimiehenä ja varastonhoitajana. Toimitettiin mm. puolukoita Tienhaarasta Lyypekkiin.

Uuden liikkeen perustaminen, sota ja liikkeen lopettaminen

20-luvun loppupuolella Paavo Tappura rupesi ajamaan onnikkaa ja harrastamaan omia liikehommiaan ja Eino Peltonen meni Näsille takaisin, vaikka pysyikin edelleen osakkaana kuten Tappurakin. Mutta kolmekymmentäluvulla rupesimme olemaan asioista niin paljon eri mieltä, että minä myin osakkeeni Tappuralle ja lähdin luvun taitteessa. Vaimo hätäytyi: Milläs nyt eletään?

No, minä perustin oman liikkeen os. Itäinenkatu 10 K.O. Heikkilä Maatalous- ja halkoliike. Aloitin heti viidellä hevosella ja autokin oli pian hankittava.

Minulla oli konttoristi, mutta Hagman piti edelleen kotonaan kirjanpidon. Hyvin liikkeen sujuu valtavasta lamasta huolimatta... perhe eli. Mutta sitten kun vuonna -39 alkoi sota, vietiin minulta sinne uusi kuorma-auto, kolme hevosta ja viisi miestä. Oli lopetettava.

Ja sitten oli lähdeävä maaseudulle pakoon, ensin tuttaviiin mutta sitten ostin Nokialta sellaisen 9 hehtaarin maatilan, jossa tuli mukana 3 lehmää ja 1 hevonon. Yritin sitten vielä jatkaa halkoliikettä ja ostin 2 hevosta lisää. Myös sodassa olleet hevoset sain sairaina puhkureina takaisin samoin kuin uutena luovuttamani autonkin rämäksi ajettuna. Myin ne pilkkahinnalla pois eikä niistä mitään korvauksia saanut. Auto oli ollut vielä talvisodan päätyttyä soran ajossa linnoitustöissä. Oli sitä yritetty vähän siloitella ja maalata, mutta ei siitä uutta saanut. Se oli sokealta kova vero. Sitten sodan jälkeen rahanarvo romahti...

Väinö Heikkilä osti liikkeen minulta Maalaiskonttorin lopetettua sotien aikana, ja niin Heikkilä jatkoi halkokauppaa omassa liikkeessään joitakin vuosia. Halkokaupat loppuivat kivihiihen ja öljyn aikakauden koittaessa. Kolmas Heikkilä, Ripa-Heikkilä, oli lopettanut pienemmän liiketouhunsu jo aikaisemmin.

**Haastattelu tehty 1980
Kertoja K.O. Heikkilä
Kerääjä Helvi Jokinen**

Jatkosodan alkuvaiheista 50 vuotta

Tuli lakkasi talvisodan rintamalla 13.3.1940 klo 11.00. Rauhanehtojen tultua suomalaisten tietoon liiput laskettiin puolitankoon. Suomi menetti muun ohella maa-aluetta enemmän kuin puna-armeija oli sodan aikana pystynyt valtaamaan. Se oli katkera alku Moskovan rauhalle — välirauhalle. Viimemainittua nimitystä lienee ensimmäisenä käyttänyt puolustusministeri Juho Niukkanen, hän ei voinut uskoa rauhanehtojen lopullisuuteen.

Lähtiessämme muistelevaan välirauhaa ja jatkosotaa, meidän täytyy pitää mielessämme, että 2. maailmansota alkoi 1.9.1939 Saksan hyökkäyksellä Puolaan, eikä se suinkaan päättynyt Suomen talvisotaan ja Moskovan rauhaan. On myös syytä pitää mielessä Hitlerin ja Stalinin 23.8.1939 suorittama etupiirijako.

Rauhan tulosta huolimatta kriisinomainen tilanne Suomessa jatkui.

Puolustusvalmiutta ylläpidetään ja kehitetään

Puolustusvalmiutta kohotettiin mm seuraavilla toimenpiteillä

— itärajalte rakennettiin Salpalinja, jonka rakentamiseen ja rahoittamiseen osallistuivat myös ruotsalaiset. Lujimmillaan Salpalinja oli Virolahden ja Kivijärven (Lappeenrannan länsipuolella) välillä. Suurimmillaan linnoittajien määrä oli maaliskuussa 1941 35000 työntekijää.

— kertausharjoituksissa koulutettiin 40000 miestä

— varusmiespalveluaika pidennettiin 1941 alussa kahdeksi vuodeksi

— sotasaalisaseita kunnostettiin ja uusia hankittiin. Esim tykistöä oli talvisodassa 1200 putkea, jatkosodan alussa 1800.

Armeijan vahvuus oli talvisodan päättyessä noin 365000 miestä, kesällä 1940 lähes 200000 ja vuoden 1941 alussa vielä runsaat 100000. Ylipäällikkyys pyysi rauhantilasta huolimatta sotamarsalkka Mannerheimilla.

Neuvostoliitto painostaa

Neuvostoliitto esitti selvästi rauhansopimukseen kuulumattomia vaatimuksia, kuten esimerkiksi

— rajaa vedettäessä Enson ja Värttilän ”mutkat”

— menetetyltä alueelta poisviedyn omaisuuden korvausvaatimus

— kauttakulkuoikeus Hankoon

— oikeutta Petsamon nikkeli-kaivoksiin

— Ahvenanmaan linnoituslaitteiden hävittämistä ja ylisuuren konsulaatin saamista Ahvenanmaalle

— Sallan—Kemijärven radan rakentamisen nopeuttamista

— Neuvostoliitto puuttui myös Suomen sisäisiin asioihin (henkilökysymykset ja Suomen—Neuvostoliiton rauhan ja ystävyyden seuran toiminta)

Suomessa elettiin ahdistavaa aikaa.

Tukea etsitään, vaihtoehdot olemattomat

Kevät 1940 merkitsi ratkaisevaa muutosta Suomen asemassa. Sotakauppasopimusneuvottelut Englannin kanssa katkesivat 9.4., jolloin Saksan hyökkäys Tanskaan ja Norjaan alkoi. Saksa ehti Englannin edelle ja otti haltuunsa Norjan suojaisen rannikon ja samalla varmisti Ruotsin malmin saannin itselleen. Kuukautta myöhemmin (10.5.) Hitlerin panssarit syöksypommittajien tukemana vyöryivät Hollannin ja Belgian yli Ranskaan. Pariisi oli saksalaisten hallussa 14.6. ja Ranska teki aselevon 21.6. Englannin joukot pelastautuivat Dunkerquen kautta kotisaarelleen.

Samaan aikaan kun Hitler näytti salamasotakykynsä lännessä, alkoi Stalin toimia Baltiassa: heinäkuuhun mennessä liitettiin Viro, Latvia ja Liettua Neuvostoliiton kunniakkaaseen perheeseen, kuten Molotov asian ilmaisi.

Vilkaisu karttaan antaa selvän kuvan Suomen liikkumatilasta. Meillä oli ainoastaan Saksa, jolta voimme yrittää saada apua. Liitto Ruotsin kanssa torjuttiin joulukuussa sekä Hitlerin että Stalinin toimesta.

Suhteet Saksaan normalisoituivat vähitellen välirauhan aikana. Kesäkuussa solmittiin jälleen kauppasopimus. Heinäkuussa Hitler teki alustavan päätöksen hyökkäyksestä Neuvostoliittoon. Tosin Suomi ei tätä tietoa saanut, mutta sen johdosta maamme poliittinen asema muuttui. Hitler tarvitsi Suomea yhteistyökumppanikseen. Elokuussa everstiluutnantti Veltjens pyysi saksalaisille joukoille kauttakulkuoikeutta ja tarjosi aseita vastineeksi. (Ruot-

sin rautateitä kulkivat jo tässä vaiheessa saksalaiset sotilasjunat.)

Syyskuussa käytiin Helsingissä kolmimaaottelu Suomi—Ruotsi—Saksa, näin palautettiin ja elvytettiin kulttuurisuhteita.

Suhteet Saksaan kehittyivät pääosin ns sotilaallista tietä, tosin poliittisen johdon siunauksella. Vuoden 1940/1941 vaihteessa Suomi lähti tielle, joka johti sen yhteistoimintaan Saksan kanssa. Näin tapahtui koska tämä valinta nähtiin ainoana mahdollisena. Olihan Molotov marraskuussa Berliinissä käymissään neuvotteluissa vaatinut tilaisuutta lopputilitykseen Suomen kanssa. Hitler ei suostunut esitykseen, koska se ei enää sopinut hänen suunnitelmiinsa. Tieto em. neuvotteluista saatiin Suomeen useampia eri teitä pitkin verrattain nopeasti.

Eri yhteydenottojen jälkeen ratkaisevat neuvottelut käytiin 25.—26.5.1941 Salzburgissa ja Berliinissä. (Mukana oli myös eversti K A Tapola.)

Todettakoon vielä kerran, että Suomen vaihtoehdot olivat huvenneet olemattomiin, puolueettomuus tässä vaiheessa ei ollut mahdollista ja Stalinin rinnalle asettuminen oli mahdottomuus talvisodan ja välirauhan painostuksen jälkeen.

Moskovan rauhan ajalta on vielä syytä todeta ainakin kolme merkittävää tapahtumaa.

Helmikuussa 1941 teki Saksan SS-järjestö Suomelle ehdotuksen lähettiläs Kivimäen kautta SS-pa-

taljoonan värväämisestä. Suomessa elettiin silloin Petsamon nikkelikriisin pahimpia aikoja. Paine idästä tuntui jopa sodanuhkana. Ei ihme, että esitykseen suostuttiin. Diplomaattista tukea etsittiin tälläkin tavalla. Vapaaehtoispataljoona (panttipataljoona) värvättiin salassa. Noin 1200 miehen suuruinen pataljoona laivattiin Saksaan kesäkuun alussa viitenä kuljetuseränä. Mukana oli myös 4 (ainakin 3) lempääläistä.

Touko—kesäkuussa järjestettiin maassamme mahtava maaottelumarssi Ruotsia vastaan. Marssiin osallistui 1 507 111 suomalaista ja 950 000 ruotsalaista. Lempäälässä, kuten muuallakin, ensimmäinen marSSIPäivä oli sunnuntai 4.5. Kaikkiaan 2 147 lempääläistä osallistui tähän kansalliseen voimannäyttöön. (1041 naista, 739 miestä, 165 tyttöä ja 202 poikaa, Lempäälän väkiluku oli v. 1941 noin 5 000.)

Kevään 1941 aikana päätettiin järjestää vapaaehtoisia leirejä, joiden tarkoituksena oli raivata pika-asutustiloille uutta peltomaata. Koulut loppuivat tuona keväänä jo toukokuun 21. päivänä jotta oppilaat olisivat päässeet maataloustöihin. Niinpä koulupoikia (mm. Helsingistä), kuten myös vanhempia miehiä osallistui raivausleirille Lempäälän Tuljamalla. Tunnetuin leiriläinen ko. leirillä oli oopperalaulaja Alfons Almi. Työkohteena oli tietysti tulevalle pellonraivausalueelle. Työt kestivät noin kaksi viikkoa ja päättyivät liikekannallepanoon tiistaina 17.6.1941.

Tuljamon raivausleiriläiset.

Liikekannallepano ja joukkojen keskittäminen lähinnä lempääläisten kannalta

Jo ennen varsinaista liikekannallepanoa asiat olivat kehittyneet nopeassa tahdissa. Saksalaisten joukkojen kuljetukset Suomeen alkoivat 7.6.1941. Kesäkuun 10. päivänä kutsuttiin suojajoukot palvelukseen, 12.6. saapui saaristomme suojaan saksalaisia sota-alkuja ja 15.6. kutsuttiin Pohjois-Suomen reserviläiset (III Armeijakunta) ylimääräisiin harjoituksiin. Tämä armeijakunta alistettiin saksalaisille.

Varsinaisessa liikekannallepanossa 17.6.1941 otettiin puolustusvoimain palvelukseen noin 630 000 miestä ja naista eli 16 % maan koko väestöstä. Kenttäarmeijaan kuului 16 jalkaväkidivisioonaa, 2 jääkäriprikaattia ja 1 ratsuväkiprikaati. Armeijan vahvuus, joka oli 12.6. noin 101 000, kohosi keskitysvaiheen loppuun mennessä noin 480 000:en.

5. Divisioonaan (5.D) kuuluva Jalkaväkirykmentti 23 (JR 23) perustettiin Lounais-Hämeen suojeluskuntapiirin alueella. Rykmentti muodostettiin Forsan, Lempäälän, Vesilahden, Viialan, Valkeakosken, Urjalan, Kylmäkosken, Someron, Somerniemen, Ypäjän ja Jokioisten miehistä. Rykmentin henkilöstön määrävahvuus oli noin 3 600 miestä. Komentajaksi tuli Lounais-Hämeen sotilaspiirin komentaja everstiluutnantti M v. Schrowe.

Rykmentin I Pataljoonan komentajaksi määrättiin majuri O Lampinen. Pataljoona perustettiin seuraavasti

— Esikunta, Esikuntakomppania ja 1. Komppania Lempäälässä

— 2. Komppania Vesilahdessa

— 3. Komppania Viialassa

— Konekiväärikomppania Valkeakoskella

Esikuntakomppanian päälliköksi määrättiin luutnantti Toimi Tulikoura ja 1. Komppanian (Lempäälän komppania) päälliköksi kapteeni Toivo Inkilä.

Pataljoona koottiin perustamisen jälkeen Lempäälään, jossa se kuormattiin junaan kauniina kesäpäivänä 21.6., ja juna lähti kohti tuntematonta kello 22.20. Juna suunnisti Riihimäen ja Lahden kautta kohti Mikkeliä, jonka eteläpuolelle Varpaisten asemalle matkanteko pysähtyi 23.6. Varpaisissa vietettiin juhannusta kenttäjumalanpalveluksineen ja matka jatkui taas 29.6. Mikkelin, Pieksämäen ja Joensuun kautta Hammaslahteen, jonne saavuttiin 1.7. aamuyöllä. Samana päivänä alkoi noin 70 km:n marssi helteessä ja pölyssä Kiihtelysvaaran ja Tuupovaaran kautta Luutalahteen. Marssi kesti noin kolme vuorokautta, jalkavaivaisia tuli viitisen % vahvuudesta. Kovilla olivat myös hevoset jo tässä vaiheessa.

Näin oli saavuttu niihin maisemiin, joista noin 300 km:n taival Syvärille alkoi. Ennen matkantoon alkamista on kuitenkin syytä todeta pari asiaa

— saksalaisten hyökkäys Neuvostoliittoon alkoi kesäkuun 22. päivänä

— kesäkuun 25. päivänä puna-armeijan ilmavoimat pommittivat noin 450 koneen voimalla Suomen lentokenttiä ja eräitä kaupunkeja. Samana iltana eduskunta totesi Suomen joutuneen jälleen sotaan.

Alunperin joukkojen puolustusryhmitys muuttui 28.6. ylipäällikön antamalla käskyllä hyökkäysryhmitykseksi. Näissä merkeissä Laatokan Karjalaan keskitetyt voimat yhdistettiin 29.6. Karjalan Armeijaksi (Kar.A), komentajana kenraaliluutnantti Heinrichs, esikuntapäällikkönä eversti K A Tapola. KarA:an kuului 2 armeijakuntaa (VI ja VII AK), Ryhmä Oinonen sekä reservinä 1. Divisioonaa (1.D) ja 1. Jääkäriprikaati (1.JPr). VI AK:n muodostivat 5. ja 11. Divisioonat, komentajana kenraalimajuri Paavo Talvela. 5.D:n komentajana oli aluksi jääkärieversti Koskimies, Korpiselän valtauksen jälkeen eversti Lagus 24.7. saakka ja sen jälkeen eversti Karhu.

5.D:n hyökkäys alkoi jalkavaen osalta 10.7. klo 00.08. Tykistön tulivalmisteluun osallistui 9 patteristoa sekä lisäksi jk-osastojen kranaatinheitimet. Raskaiden aseiden tulivalmistelua täydensi mahtava ukkosilma. Läpimurto suoritettiin Korpiselässä ja 1. Jääkäriprikaati oli valmis jatkamaan hyökkäystä. JR 23:n tappiot olivat 54 kaatunutta ja 224 haavoitunutta, lisäksi 13 miestä oli kadonnut. 1 P:sta kaatui 9, joukossa 1 lempääläinen, tunnettu hiihtäjä Kalle Tanner, haavoittuneita tuli 33.

Rykmentin matka jatkui 12.7. kohti Tolvajärveä ja edelleen Jalovaaraan, jossa oli seuraava välienselvitys 12.—15.7. Jalovaaran taistelussa I/JR 23 menetti kaatuneina 17 (joukossa 7 lempääläistä) ja haavoittuneina 42.

Pataljoonamme sai 16.7. kello 6.45 käskyn marssia Laitoisten kautta Suistamolle, jonne koko rykmenttimme koottiin ak:n reserviksi. Suistamolta muistan löytyneen vehnäjuuhoja, jotka muuttuivat tuossa tuokiossa räiskäleiksi. On ehkä syytä todeta, ettei etenemisvaiheen aikana muonaa ollut ainakaan liikaa ja näin ollen ”paikallishankinnat” olivat hyvin tervetulleita. Suistamalla oloa kesti 17.—19.7., rykmentti lepäsi ja ”puhdistautui”.

VI AK oli 17.7. antanut 5.D:n tehtäväksi vallata Salmi—Tulemajärvi linja. Salmi vallattiin 21.7. Näi-

Pataljoonamme jääkärijoukkue Rajakonnussa.

Säntämä—Tuulos.

hin taisteluihin ei JR 23 osallistunut. Välittömästi Salmen valtauksen jälkeen VI AK:n pääosat suunnattiin Manssilan ja Rajakonnun kautta Viteleeseen. Viteleen valtauksen jälkeen 24.7. annettiin vahv 5.D:n tavoitteeksi Tuulos—Säntämä tasa.

Sunnuntaina 20.7. tuli 11.D:lta, jolle JR 23 sillä hetkellä oli alistettu, marssikäsky Suistamo—Leppäsyvä—Syskyjärvi. Lähtö tapahtui 21.7. klo 02 ja määränpäässä oltiin klo 17 paikkeilla. Eteenpäin riennettiin seur. päivänä marssien ja autoheittoina, niin että I P oli Manssilassa (vanhalla rajalla) kello 23.15. Matkan varrelta muistuu mieleen Pitkärannan ohitus. Metsät tienvarsilla paloivat tai ainakin kytivät, palamaan oli jäänyt myös hevosia ja hajut olivat sen mukaisia. JP 4 oli vallannut Pitkärannan 16.7.

Vahv 5.D:n eteneminen toi sivustauhan mm Lunkulansaaren suunnalta, jonne vihollinen oli suorittanut maihinnousun 23./24.7. Rykmenttimme, joka oli palautettu 5.D:n alaisuuteen, sai käskyn lähettää yhden pataljoonan maihinnousun torjuntaan. Tehtävä lankesi I P:lle, joka suoritti työnsä seuraavan päivän iltaan mennessä ja palasi rykmenttinsä yhteyteen Saarijärvelle. Lunkulansaaren taistelussa vihollinen mieluummin tuhosi itse itsensä kuin antautui. Kaikki kunnia myös heille. I P:n tappiot ko taistelussa olivat 16 kaatunutta (joukossa 7 lempääläistä) ja 30 haavoittunutta.

Jääkäriprikaati saavutti Tuuloksen 24.7. ja ryhmittyi puolustukseen. Ylipäällikkö antoi käskyn hyökkäyksen pysäyttämiseksi lähinnä armeijan vasemman sivustan jälkeenjäämisen takia.

I/JR 23 siirtyi Viteleeseen 6.8. ja muutaman päivän kuluttua myös muu osa JR 23:sta. Rykmentti teki maanviljelystöitä noin viikon ajan Rajakonnussa, Viteleessä, Kaivannossa, Manssilassa ja Rajaselässä. Pataljoonamme sai käskyn 13.8. siirtyä etulinjaan Säntämään, jossa se alistettiin JR 22:n komentajalle.

5.D antoi 16.8. käskyn, jonka mukaan JR 23:n piti ottaa rintamavastuu Tuulosjoella JR 44:ltä 19.8. iltaan mennessä. Samalla I P vapautettiin Säntämästä ja siirrettiin oman rykmenttinsä reserviksi. Pataljoonamme oli uudessa tehtävässään Vitele—Tuulos tien luoteispuolella II P:n takana 19.8. klo 01. Rykmenttimme oli rintamavastuussa Tuulosjoella 19.8.—3.9. Mitään erikoista tuona aikana ei tapahtunut. Tavanmukaista taistelutoimintaa luonnollisesti oli tiedustelupartiointineen, hyökkäyksen jatkamiseen valmistauduttiin. Mieleen tulevat Tuulosjoen ”säkkipimeät” yöt.

Kuten edellä todettiin KarA:n hyökkäystä ei kuitenkaan ollut tarkoitus pysäyttää Tuulosjoelle, vaan tavoitteena oli 27.8. Päämajan (PM) käskyn mukaan Syväri. (Ylipäällikköhän oli jo 29.6. antanut KarA:lle ylimalkaisen tehtävän ”lyödä vastassa oleva vihollinen sekä saavuttaa Syväri ja Äänisjärvi.”)

Näin ollen asemasotavaihe käytettiin luonnollisesti myös hyökkäysvalmisteluihin. Ettei tästä taisteluvaiheesta jäisi väärää kuvaa totean, että VI AK:n tappiot olivat Tuulosjoella noin 3500 (kaatuneet ja haavoittuneet).

VI AK:n 1.9. antaman käskyn mukaan 5.D:n tehtävänä oli lyödä voimakkaan tykistön avustamana vastassa oleva vihollinen, vyöryttää Tuuloksen rintama vasemmalta alkaen sekä saarrosta vihollisen tykistöasemat pohjoisesta ja koillisesta. Laguksen joukot olivat ryhmittyneenä 5.D:n takana tehtävänä läpimurron tapahtuttua edetä 5.D:n joukkojen läpi valtaamaan Aunuksen kaupungin, josta niiden oli edettävä Syvärille.

Nuoremman polven ”tykkimies” Martti Sinerma kirjoittaa eräässä artikkelissaan tulivalmistelusta mm: ”Tuuloksen ylimenohyökkäyksessä avattiin tie jalkaväelle olosuhteissamme ennen näkemättömän voimakkaalla tykistöyksikköjen tulivalmistelulla. Tulivalmistelu kesti yli viisi tuntia, mitä ei sodan missään vaiheessa suomalaisten taholta ylitetty.

Kuusisataa metriä leveään murtokohtaan keskitettiin yhteensä kolmentoista patteriston tuli. Patteristoista oli yksi järeä ja viisi raskasta. Näistä kertyi yhteensä 146 tulivalmisteluun osallistunutta tykkiä. Kun murtokohta oli 600 metriä leveä, saatiin siinä siis tulivalmistelunaikana 243 putkea rintamakilometriä kohti. Jos lisäksi otetaan huomioon kranaatinheitinistö ja jalkaväkitykit, kuten neuvostoliittolaiset tekevät vastaavissa laskelmissa, niin luku nousee lähelle 300 putkea.

Viimeisen tunnin aikana ammuttiin kaikkiaan 110 iskuja. Yksi patteriston isku on tykkimallista riippuen 48—72 kranaattia. Tykistön ammuskulutus oli tulivalmistelun aikana lähes 18 000 kranaattia ja kun tähän lisätään kranaatinheitinistön ja jalkaväkitykkin ampumat laukaukset, niin kranaattien kokonaisuus nousee yli 20 000:n. Tämä merkitsee murtokohdassa noin 380 kilogramman tulentiheyttä minuutissa.”

Tykistövalmistelu on aikalailla ”juhlallista” silloin kun se kohdistuu vastassa olevaan osapuoleen, vähemmän juhlallista sen kohdistuessa omiin joukkoihin. Muistan vieläkin, kuinka vaistomaisesti tavoitteli kypäräänsä, ettei se vaan lentäisi pois päästä yli lentävien ammusten mukana. Mieleen palautuu myös muutaman vihollisen pako tykistötulen alta meidän puolelle jo ennen varsinaisen hyökkäyksen alkua. Kuvaan kuuluu myös suomalaisten panssarivaunut aukeaa ylittämässä. Vaikka alku menikin tykistön ansiosta vaivattomasti, ei niin kuitenkaan jatkunut ”loputtomasti”. Vihollinen toipui vähitellen ja vastaiskut alkoivat, samoin tukikohtien puolustus tiivistyi. Everstiluutnantti Lampola mainitsee eräässä kuvauksessaan mm. korsualueen, joka oli vallattava korsu korsulta, jossa tehtävässä kunnostautui erityisesti kapteeni Inkilän lempäläiskomppania. Puolenpäivän aikaan (hyökkäys oli alkanut klo 05.00) suuntautui pataljoonamme vasempaan sivustaan vihollisen voimakas vastaisku, joka näytti jonkin aikaa pahanlaiselta. Muistelen pataljoonamme komentajan sanoneen em tilanteessa suunnilleen

näin: ”Kestäkää pojat vielä vähän aikaa, ja sota on meidän osaltamme ohi”.

Klo 16:n tienoilla pataljoonamme saavutti Tuulos—Aunus tien. Sota kohdaltamme ei kuitenkaan ollut ohi, vaikka klo 21.30 saapuikin divisionaan käsky rykmentin asettumisesta lepoon Tuulos—Aunus tien läheisyyteen.

Rykmentin tappiot Tuulosjoen taisteluissa olivat kaatuneina 57 ja haavoittuneina 137. Pataljoonastamme kaatui 31 ja haavoittui 57. Lempäläisiä kaatuneista oli 9.

Osasto Laguksen jääkärijoukot aloittivat panssarivaunujen tukemana etenemisensä 5.9. klo 04 ja valtasivat samana päivänä Aunuksen kaupungin klo 20 mennessä. Syväri saavutettiin Lotinanpellon kohdalla 7.9. aamulla. Rykmenttimme oli alistettu jälleen Lagukselle jo 6.9. Sen jälkeen kun Laguksen joukot olivat saavuttaneet Syvärin, antoi Lagus JR 23:n komentajalle käskyn edetä Kinkijärven kautta Syvärin länsirannalle. Erityisesti oli varmistettava Pirkinitan ja voimalaitoksen, jonka sijainnista ei ollut tarkkaa tietoa, suunnat. Pataljoonamme ohitusta autokuljetuksena Aunuksen 6.9., määräsi eversti Lagus lähettämään yhden komppanian ottamaan haltuunsa Pirkinitan kylän ja voimalaitoksen. Tehtävä ei kuitenkaan onnistunut yhdellä komppanialla. Koko rykmentti oli Kinkijevassa 7.—8.9. valmiina toimimaan voimalaitoksen suuntaan.

Pitkäksi venyneen esitykseni takia en lähde tarkemmin kuvaamaan voimalaitoksen monivaiheisia ja ankaria taisteluja. Totean ainoastaan, että pataljoonamme osalta taistelut alkoivat 9.9. ja päättyivät 1.10. Pataljoonan tappiot voimalaitoksella olivat 32 kaatunutta ja 89 haavoittunutta. Lempäläisiä kaatuneiden määrä oli 14, joukossa vänrikki Teodor Ahti ja vapaaehtoisena mukaan lähtenyt lukiolainen Lasse Riistavaara.

Voimalaitokseen liittyen tapahtuivat myös ensimmäiset maininnan arvoiset kieltäytymiset I P:ssä. Miehet saatiin kuitenkin pääosin palaamaan yksiköihinsä. 11.D:n kenttäoikeus tuomitsi parikymmentä I P:n miestä pelkuruudesta tai karkaamisesta. Näin jälkeinpäin ajatellen tätä ”kieltäytymiseposodia” ei voitane pitää ihmeenä. Aluperin sodan piti olla läpihuutojuttu, josta palattaisiin heinätöihin kotiin. Talvisodassa menetetty alue oli vallattu takaisin. Tuulosjoen läpimurtotaistelut oli mallikkaasti suoritettu ja edessä mahtava Syväri, jonka takana kyllä riitti ”läänä”. Tosin saksalaisten tykistön ääni kuului jo Uusi Laatokan suunnalta, mutta sittenkin. Matka kotiin oli pitkänlainen.

Voimalaitoksen taistelujen jälkeen rykmenttimme siirrettiin VI AK:n reserviksi Kuittisiin. Lepoa kesti täällä 5.—18.10. välisen ajan. Tosin jo 17.10. illalla rykmentti sai käskyn 4 tunnin hälytysvalmiudesta. Tämä tilanne kai liittyi saksalaisen 163 D:n (kenrl Engelbreht) aikomukseen ylittää Syväri Kuittilahdessa ja jatkaa hyökkäystä kohti Tihvinää, jonne saksalaiset pyrkivät myös etelästä. (Tihvinä oli saksalaisten hallussa 9.10.—10.12.1941.)

Saksalaisten sijasta ylimenon suorittikin puna-armeijan joukot yllättäen aamulla 21.10. Segesan (Se-

keen) kohdalla. Vastapelurin isku osui 5. D:n ja sak-salaisten divisioonan saumakohtaan ja muodostui noin 4 km:n levyiseksi ja 1 km:n syvyiseksi sillan-pääasemaksi. Tähän hätään ohjattiin myös JR 23, jonka vastahyökkäys alkoi 22.10. klo 10.30. Kello 16 mennessä sillanpää oli supistunut noin 1 km:n le-veäksi ja 700 m syväksi. Vihollisen vahvuudeksi ar-voitiin noin kaksi pataljoonaa. Loppuselvittelyn suoritti KevOs 10 ja työnsi jäljelle jääneet ”ylittä-jät” takaisin Syvärin eteläpuolelle niin, että 25.10. klo 17 koko Segesan niemi oli omien hallussa. Loka-kuun 26. päivän kuluessa siirtyi JR 23 pääosin Kuut-tilahden maastoon.

Rykmentti menetti Segesan taisteluissa kaatunei-na 50 ja haavoittuneina 279. I P:n tappiot olivat 22 kaatunutta ja 93 haavoittunutta. Lempääläisiä kaa-tui Segesan taisteluissa 8, haavoittuneiden joukossa oli myös Lempäälän komppanian päällikkö kapt Toivo Inkilä. En olisi silloin uskonut, että niin pa-hasti haavoittunut selviää hengissä mutta hän selvi-si. Tosin ei miehestä enää tullut rintamakelpoista; se olisikin ollut ihmeiden ihme.

Kuuttilahden aikana 4.11. komennettiin JR 23:sta 7 miestä RUK:uun (silloinen Upseerikoulu = UK) Niinisaloon. Joukossa oli kaksi lempääläistä, Tauno Hannuksela ja tämän kirjoittaja. Ei voi kieltää ettei-kö kotiin päin matkustaminen 5 kk:n jälkeen olisi tuntunut vähintään miellyttävältä.

Talvi tuli varhain vuonna 1941 Syvärille: loka-kuussa oli jo rekikelit. Loppuvuotta tämän kirjoitta-ja ei itse ollut omakohtaisesti Syvärillä kokemassa, mutta vallan ihmeitä siellä ei tapahtunut. Syvärillä kuten muillakin rintamaosilla hyökkäysvaihe muut-tui asemasodaksi.

Hyökkäysvaiheen aikana pataljoonamme riveistä poistui kaatuneina 127 ja haavoittuneina 344 eli yh-teensä 471. Koko Suomen armeijan tappiot vuonna 1941 olivat 17 254 kaatunutta, 3 835 kadonnutta ja 59 527 haavoittunutta, yhteensä 80 616. Kunniata heille!

Tauno Lahdenperä

Syvärin voimalaitos.

Kurssilaisia kesäkuun alussa 1941. Edessä keskellä Tauno Lahdenperä, William Salonen ja Juhani Tulikoura.

Partio- ja sotilaspoikatoimintaa Lempäälässä sodan varjossa

Pojille suunnattu harrastustoiminta oli 1930-luvun lopulla Lempäälässä verrattain vähäistä. Alle 15-vuotiaille pojille tarkoitettua urheilutoimintaakin oli vain harvoin ja sattumanvaraisesti. Urheiluun innostuneille pojille ei riittänyt se, että kesällä oli kaksi tai kolme kertaa yleisurheilukilpailut ja talvella pari hiihtokilpailua. Pesäpalloa pelattiin innokkasti, mutta varsinaisia otteluita oli ehkä vain kerran kessässä. Myös muikin harrastustoiminta oli suunnilleen samanlaista. Suojeluskunnan poikaosasto oli kyllä toiminut varsin vilkkaasti ja tuloksellisesti, mutta senkin toiminnassa tuntui olevan jonkinlainen suvantovaihe.

Me Lempäälän pojat olimme kuulleet lähiseudulla asuvilta samanikäisiltä pojilta, että niillä paikkakunnilla oli partiopoikatoimintaa. Siinä mukana olleet pojat olivat puhuneet siitä hyvin innostuneesti, joten meilläkin heräsi kiinnostus sellaiseen toimintaan. Muutamat pojat olivat liittyneetkin tamperelaiseen Kotkien lippukuntaan ja toisella tamperelaisella lippukunnalla Pajapojilla oli partiokämpä

Lempäälän Tervajärvellä. Helmikuun alussa v. 1939 piti Viialan Metsänkävijäin lippukunta Lempäälässä partiopöytäillan illanvieton ja me Lempäälän pojat olimme siellä tietysti suurella joukolla katsomassa. Kaikki tämä aiheutti sen, että harras toiveemme omasta lippukunnasta vain voimistui.

Toiveemme toteutuikin yllättävän nopeasti. Helmikuun alussa v. 1939 oli hämeenlinnalainen Reino Suhonen avannut kemikalikaupan Lempäälässä Anttilan talossa rautatiesillan itäpuolella. Hän oli ollut kotikaupungissaan mukana lippukunta Jaarlin Poikien toiminnassa. Hän huomasi, että Lempäälässä oli kaikki edellytykset menestykselliselle partiopoikatoiminnalle ja niin hän laati Lempäälän-Vesilahden Sanomiin 29.4.1939 seuraavan uutisen: "Partiojärjestö perustetaan Lempäälään. Partiojärjestön perustava kokous pidetään Nuorisoseurantalolla keskiviikkona 3.5. kello 18 (6 ip.), jolloin järjestöön liittyvät voivat ilmoittautua. Toivotaan, että vanhemmat antaisivat poikansa liittyä partioon. Tunnettua on, että partio on nuorille erittäin hyö-

dyllinen. Pojat oppivat retkeilemään, urheilemaan, tuntemaan luontoa ym.”

Mainittuna päivänä kokoontuikin runsaslukuinen poikajoukko Nuorisoseurantalolle. Tähän tilaisuuteen tuli mukaan myös William, ”Vili” Salonen, joka niihin aikoihin muutti Toijalasta Lempäälään. Hänelläkin oli takanaan partiojohtajakokemusta Toijalan Eräveikoista ja Kylmäkoskelta. Lippukunta päätettiin perustaa. Sen johtajaksi valittiin Reino Suhonen ja partiojohtajiksi William Salonen ja hieman myöhemmin mukaan tullut Eero Kiviluoto. Koulutustoiminta oli saatava heti käyntiin, sillä uusilla partiolaisilla oli tähän toimintaan liittyvistä asioista vain vähän tietoa. Jo toukokuun aikana pidettiin useita harjoituksia. Myös nimi oli saatava lippukunnalle. Poikien tekemistä nimiehdotuksista valitsivat johtajat nimeksi Kanavan Veljet. Lippukunta jaettiin aluksi kolmeen vartioon. Jo ensimmäisestä kokouksesta lähtien alettiin suunnitella kesällä pidettävää partiolieiriä.

Leiripaikkana saimme käyttää Lempäälän Metsästäjien erämajan maastoa Rutajärven läheisyydessä. Lempäälän Metsästäjien johdossa oli monta poikien retkeily- ja partio toimintaan myötämielisesti suhtautuvaa miestä ja näin saimme hyvän paikan ja erinomaisen erämaaympäristön leirillemme. Oli välttämätöntä päästä tutustumaan leiripaikkaamme, jotta suunnittelussa voitaisiin ottaa huomioon kaikki mahdollinen leirimme kaikinpuoliseksi onnistumiseksi. Helluntai oli aivan toukokuun lopussa. Se oli sopiva ajankohta suorittaa tämä tutustumis- ja koulutusretki. Mukaan lähtivät Reino Suhonen, William Salonen, Pentti Ylinen, Juhani Tulikoura, Kalle Junnila, Veikko Ritola, Reino Lehti, Kauko Suominen, Olavi Suominen ja Pekka Toivonen. Ajettuamme polkupyörillä noin 10 km Lastustenkulman tietä oli edessämme maatalo, jonka pihaan tie päättyi. Pyörät jätimme pihapiirissä olevaan vajaan. Reput selkään ja jonossa lähes 3 km pitkälle polkutaipaleelle. Alkumatkasta polku kulki korkean kuusimet-sän keskellä. Noin ½ km taivalluksen jälkeen tulimme kuloaukealle. Kuusi vuotta aikaisemmin oli valtaisa kulo polttanut metsään noin 1 km levyisen ja 3 km pituisen aukon. Vain muutamia palaneita puunrunkoja oli pystyssä. Muuten alue oli aukeana, sillä uusi metsä ei ollut vielä ehtinyt kasvaa. Kuloalueen jälkeen tulimme suurten metsäojien halkomaan kuu-vattuun suomaastoon, joka vähän myöhemmin muuttui tavanomaiseksi kosteikkoja käsittäväksi suoksi. Tarkkaavainen korvamme erotti jostakin edestäpäin puron solisevan äänen ja kun polku oli hieman noussut ylöspäin, huomasimme olevamme erämajan edessä. Sen edustalla oli pieni aukea, jonka toisessa laidassa virtasi puro. Etäämmällä näkyi pieni vilahdus Rutajärveä. Jyhkeä kuusikko seisoi majan takana ikäänkuin olisi seissyt samalla paikalla ammoisista ajoista lähtien. Tunsimme olevamme varsin suuremmoisessa erämaassa. Tätä tunnetta vahvisti tieto siitä, että lähimpiin taloihin oli matkaa noin 1 km. Tiesimme, että majalla oli savusauna ja siinähan se olikin mäenrinteessä maansisään kaivettu. Sisällä majassa kiinnittyi huomiomme paitsi

hirventaljoihin, niin myöskin suurikokoiseen tauluun, joka esitti suurta karhua, metsästäjää ja koiraa. Tauluun sisältyi tarina majan paikalla sata vuotta aikaisemmin käydystä ottelusta. Kaikki tämä siivitti mielikuvituksemme vallan vauhdikkaaseen menoon. Helluntain kuluessa harjoittelimme monia partioon, eräretkeilyyn ja ennenkaikkea tulevaan leiriimme liittyviä taitoja. Meillä oli myös tavanomainen partiolaisten iltanuotio. Siellä me uudet partiolaiset lauloimme ensimmäiset nuotiolaulumme nuori mieli täynnä odotusta ja toiveita. ”Kuningas kulkureiden salojen maanteiden...” Tuli räisky ja toukokuinen hämärä laskeutui peilityynen Rutajärven ylle.

Monestakin eri syystä johtuen vain noin puolet aktiivisista partiolaisista osallistui leirille 10.—16.7. Leirin johtajien William Salosen, Reino Suhosen ja Eero Kiviluodon lisäksi osallistuivat leirille partiolaiset Olavi Saloharju, Juhani Tulikoura, Rauno Valle, Antti Valle, Eero Aarresuo, Olavi Mattila, Jouko Toivonen, Reino Veistämö, Reino Lehti, Matti Hopponen, Pentti Ilus, Simo Liuha, Pekka Hopponen, Esko Suominen, Kauko Suominen, Lauri Nystedt, Eino Pölkkyen, Tapani Lehtonen, Teuvo Lehtonen, Olavi Telkkä ja Pekka Toivonen. Telat pystytettiin puron eteläpuolelle Rutajärven tuntumaan. Erämajat oli kuitenkin kaiken toiminnan keskipisteenä. Vilkasta toimintaa riitti aamusta iltaan. Päivät kuluivat vain huomaamatta ja edessä oli sunnuntai, leirin päättymispäivä. Siitä muodostuikin juhlallinen ja mieliinpainuva tilaisuus. Vallitsi kaunis kesäsää. Vierailijoiksi saapui leiriläisten sukulaisia ja tuttavii sekä läheisen Pyörönmaan asukkaita. Pastori Oiva Perkiö ja kanttori Eino Koskimies saapuivat jumalanpalvelukseen. Pastori Perkiöllä oli toinenkin tehtävä. Hän antoi kasteen pienelle pojalle, jonka lähistöllä asuvat vanhemmat olivat tuoneet sitä varten paikalle. Lempäälän Metsästäjien johtokunnan jäsen ja myöhemmin pitkäaikainen puheenjohtaja Niilo Niinimäki kirjoitti majan vieraskirjaan 16.7.1939 seuraavasti: ”Meille metsästäjille, majan isännille, oli mitä mieluisinta todeta, että partiopoikien ulkoilmajumalanpalvelus,

Lippukunnan johtaja Reino Suhonen 'sudenpentujensa' kanssa talvella 1941.

Poikien marssirivistö harjoitusten jälkeen talvella 1941. Edessä harjoituksen ohjaajat Tauno Lahdenperä ja Juhani Tulikoura. Valokuvan on ottanut William Salonen.

viikon leirinsä päättäjäispäivänä keräsi lähes satalukuisen hartaan kuulijakunnan. Tämä vakavahenkisen tilaisuus antoi ikäänkuin olemassaolon oikeutuksen erämajallemme täällä metsän leppoisassa rauhassa. Kaksiverroin merkityksellisemmäksi muodostui ihana suvisunnuntai ainutlaatuisen kastetilaisuuden ansiosta. Sinulle Reijo Tapio, joka sait nimesi erämaan keskellä hulmuavan Suomen lipun alla, toivomme me Lempäälän metsästäjät, epäviralliset kummisi, kaikkea hyvää. Ennen muuta, että sinusta kasvaisi luontoa, sen kaikkia luomuksia ja koko isänmaatasi rakastava kelpo kansalainen.”

Teltoja kootessamme ja tavaroita pakatessamme oli vähän haikea olo, mutta tuumailimme varmaan kukin itseksemme, että tänne me palaamme leirille vielä lukuisina kesinä.

Leirin jälkeen toiminta jatkui samanlaisen innostuksen merkeissä. Lippukunnalle perustettiin vanhempainneuvosto, jonka puheenjohtajaksi lupautui pastori Oiva Perkiö. Kesän aikana saimme luvan käyttää partiokämpänämme yhtä huonetta Kosti Iluksen omistamassa rakennuksessa Nuorisoseuran talon vieressä. Partioasusteiden hankkiminen oli myös ajankohtaista. Hankitusta kankaasta suorittivat poikien äidit puseroiden valmistamisen. Asuun kuuluva huivi ostettiin jostakin alan liikkeestä. Huivi oli musta ja siinä oranssi reunus. Tällaisen uuden toimintamuodon tunnetuksi tekemiseksi järjestettiin näyteleiri Tarikanmäessä Työväentalon takana. Siihen aikaan ei siinä mäessä ollut asutusta. Näyteleiri pidettiin sunnuntaina 10.9. Ohjelmaan kuului marssi leirialueelle, lipunnosto, partiotaitojen esittelyä sekä muuta partioaiheista ohjelmaa. Päätteeksi oli iltanuotio.

Syksy toi tullessaan kuitenkin suuren muutoksen toimintaamme. Lokakuun alkupuolella kutsuttiin miehet ylimääräisiin kertausharjoituksiin sodan uhan kasvaessa itärajallemme. Koulutkin sulki-

ovensa ja näinollen olimme vapaat muihin tehtäviin. Vanhemmat pojat suorittivat YH:n aikana vartiopalvelusta ja nuoremmat toimivat läheteinä. Kun sota sitten marraskuun viimeisenä päivänä alkoi, oli kaikki toiminta keskitettävä isänmaan puolustamiseen. Kotiseudun ilmasuojelussa oli monia tehtäviä, jotka hyvin sopivat partiopojille ja lukuisat pojat olivat mukana tässä toiminnassa eri puolilla pitäjää ja suorittivat näin oman osuutensa suuren yhteisen asianne hyväksi sekä toteuttivat vaaran hetkellä partiolaisten tunnuslausetta: ”AINA VALMIINA!”

Lippukunnan johtaja Reino Suhonen haavoittui sodassa vaikeasti ja menetti toisen kätensä. Talvisodan aikana oli syntynyt ajatus perustaa Suomen kaikkia poikia yhdistävä valtakunnallinen järjestö, jonka toiminta tähtäsi maanpuolustuksellisiin tarkoituksiin. Tämän ajatuksen syntyyn olivat vaikuttaneet jo Talvisodan alkuvaiheissa saadut kokemukset poikien vapaaehtoisesta toiminnasta. Näin syntyi järjestö Suomen Pojat.

Lempäälässä Suomen Poikien toiminta käynnistyi ripeästi heti huhtikuun alussa. Poikia oli yleensä mukana noin 50, mutta kokonaislukumäärä lähenteli sataa. Osaston johtajana toimi William Salonen. Harjoitusten lisäksi tehtiin kaksi ryhmänjohtajien retkeä Rutajärven erämajalle. Kesän alusta lähtien pyrittiin tiedoittamaan tehokkaasti tämän uuden järjestön toimintaperiaatteista. Perustettiin vanhempainneuvosto, joka kutsui koolle eri kansalaispiirejä ja kaikkia järjestöjä koskevan neuvottelukokouksen.

Lempäälän-Vesilahden Sanomissa 25.7.1940 kirjoitti nimimerkki O.P. asiasta mm. seuraavasti: ”Mikä on Suomen Pojat järjestö? Aina silloin tällöin on lehtien palstoilla tässäkin lehdessä näkynyt maininta Suomen Pojat. Joku uusi järjestö varmaan se on, joka tahtoo koota kaikki pojat koko isäimme maasta yhteen samoihin harrastuksiin. Tämän enempiä ei monellakaan ole asiasta tietoa. Siksi pa-

ri sivullisen sanaa järjestöstä ja sen tarkoituksesta. Suomen Pojat järjestö syntyi sodan aikana jo sen alkuvaiheissa. Sota vaati rintamalle jokaisen asekuuntoisen miehen. Siksi oli mahdollisimman monta rintamantakaisessa palveluksessa olevaa pyrittävä korvaamaan esimerkiksi juuri pojilla. Poikien kouluttamista näihin uusiin tehtäviinsä tahtoi Suomen Pojat järjestö ryhtyä harjoittamaan. Tällaisia pojille sopivia tehtäviä olivat esim. väestönsuojelu, palontorjunta, lähetti- ja viestipalvelu, tähystystoiminta ym. Sodassa tultiin huomaamaan myös, että poikavuosina saadulla partio-, retkeily- ja urheilukoulutuksella oli monesti aivan hengenkin säilyttävä merkitys sodan ankeissa tehtävissä. Näissä merkeissä tahtoo Suomen Pojat järjestö täysin puolueettomana kaikkia piirejä yhdistävänä palvella maamme jokaista poikaa. Sellaisena se ansaitsee kaikkien yhteiskuntapiirien täyden myötätunnon ja kannatuksen.”

Suomen Poikien leiri pidettiin Rutajärven erämaan maastossa 19.—22.7. Leirin johtajana oli William Salonen apunaan Teppo Tattari, Olli Hovi ja Esko Saarinen. Mukana oli 42 poikaa. Kesän vaihtuessa syksyksi pidettiin yleisölle tarkoitettu iltanuotio samassa paikassa kuin partion näyteleirikin oli ollut. Yleisurheilukilpailut kuuluivat myös alkusyksyn tapahtumiin.

Edellä kerrotun toiminnan ohella oli partiotoimintaakin. Se oli tosin verrattain vähäistä, sillä oli luonnollista, että tuona aikana maanpuolustuksellinen

toiminta veti poikia väkevästi puoleensa. Kanavan Veljien edustajina osallistuivat Matti Hopponen ja Pekka Toivonen valtakunnalliselle partioleirille Naantalissa heinäkuun alussa 1940. Seuraavana talvena osallistui noin 10 Lempäälän poikaa Hämeen partiopiiriin hiihtomestaruuskilpailuihin Tampereella, jossa saavutettiin yksi mestaruuskin. Jatkosodan alkamiseen voidaan katsoa silloisen partiopoikatoiminnan Lempäälässä päättyneen.

V:n 1941 alussa Suomen Pojat järjestön toiminta jatkui entiseen tapaan. Pojat oli jaettu 7 ryhmään. Kyläosastojakin oli perustettu. Kuokkalan kyläosaston johtajana toimi Pentti Ylinen ja Sääksjärvellä Väinö Lehtinen sekä sitten myöhemmin Pekka Rajasilta. Yhteistoiminnassa palokunnan kanssa harjoiteltiin palontorjuntaan liittyviä taitoja. Talvileiri pidettiin maaliskuulla tutussa paikassa Rutajärvellä. Hiihtokilpailuja oli useita. Talven kuluessa jaettiin pojille myös uusia varusteita, joihin kuului ruskea pusero ja housut sekä sotilasmallinen lakki. Kesäkuun alussa pidettiin kurssit joukkueen- ja ryhmänjohtajille. Kurssin vetäjinä olivat William Salonen ja Tauno Lahdenperä sekä heidän apunaan Juhani Tuulikoura.

Kesäkuun 17. p:nä jaettiin kaikille reserviläisille kutsu ylimääräisiin kertausharjoituksiin saapumisesta. Seuraavasta päivästä lähtien olivat Suomen Poikiin kuuluvat mukana niissä tehtävissä, joihin heidän koulutuksensa oli kohdistunut. Se käsitti silta- ja

Sotavuosien partio- ja sotilaspoikia kokoontuneina muistelemaan menneitä kesällä 1991.

puhelinkeskusvartiointia, ilmavalvontaa, kulonvalvontaa ja -torjuntaa, lähetintehtäviä sekä myöhemmin sotatoimien alettua desantientorjuntaa ja päivystystä ilmatorjunnassa.

Kauas sisämaahan lottuvien ilmahyökkäysten vaara väheni kesän lopulla ja kun Lempäälään perustetun täydennyskoulutuskeskuksen katsottiin hoitavan vartiointiin ja ilmasuojeluun liittyvät tehtävät, päättyi poikien suorittama tämänluontoinen toiminta elokuun aikana. On laskettu, että koko maassa toimi samanlaisissa sotilaallisluontoisissa tehtävissä kotiseudulla noin 15000 poikaa. Se merkitsi sitä, että suuri joukko asekuntoisia miehiä vapautui näistä tehtävistä kenttäarmeijaan.

Tähän ajankohtaan voidaan katsoa Suomen Pojat-järjestön toiminta Lempäälässä päättyneeksi. Toiminta jatkui syyskuusta alkaen Sotilaspoikatoimintana. Suojeluskunnat ja niiden organisaatio olivat tämän toiminnan taustavoimana. Toiminnan luonne pysyi edelleen samanlaisena. Koulutustoiminnan ohella oli urheilulla hyvin merkittävä osuus. Tämä olikin tärkeää, sillä muuta poikien urheilutoimintaa ei sotavuosina Lempäälässä ollut. Oman kilpailutoiminnan lisäksi osallistuttiin Lounais-Hämeen piirin mestaruuskilpailuihin melko hyvällä menestyksellä. Pesäpallossa saavutettiin mestaruus, yleisurheilussa joukkuekilpailun voitto ja kerran kakkossija, hiihdon maakuntaviestissä 7. sija sekä pienoiskivääriammunnan henkilökohtaisessa kilpailussa Jaakko

Näsärö oli 1. ja Lempäälän joukkue 4. Suunnistuksessa menestys oli vaatimatonta.

Vuoden 1942 tomi Juhani Tulikoura sotilaspoikajohtajana ja seuraavasta vuodesta alkaen Väinö Hopponen. Sodan jatkuessa tapahtui sotilaspoikien joukossa melkoista muutosta. Samanaikaisesti kun yhä nuorempia poikia tuli mukaan toimintaan, ikäluokka toisensa jälkeen lähti kutsuntojen kautta isänmaan palvelukseen ja sitä kautta taisteluun sen puolesta. Nuorimmat pojat olivat 17-vuotiaita, kun heidän vuoronsa tuli. Muutamat tämänkin kertomuksen pojista antoivat henkensä siinä taistelussa.

Sodan päätyttyä lakkautettiin suojeluskunnat ja niiden myötä loppui myös sotilaspoikatoiminta. Enimmillään oli sotilaspoikia koko maassa noin 70000.

Ankeina sotavuosina suoritettulla poikatoiminnalla, olipa se sitten partio-, Suomen Pojat- tai sotilaspoikatoiminta, oli erittäin suuri merkitys siihen osallistuneille pojille. Se täytti suuren aukon heidän harrastustoiminnantarpeestaan ja kehitti heitä monella tavoin. Siihen toimintaan osallistuneet pojat eivät luonnollisestikaan ajatelleet tätä hyötynäkökohtaa. Niinä vuosina jokainen kansalainen ajatteli ja pyrki toteuttamaan elämänohjeenaan: "Täys' onni on sen, joka maataan saa ees' palvella hivenen veran".

Pekka Toivonen

Jouluksi kotiin

Nykyihminen ei tiedä, miltä tuntui elää entisaikoina. Usein ajatellaan, että ihminen oli silloin joka suhteessa kehittymättömämpi kuin nyt. Joissain suhteissa hän päinvastoin oli paljon nykyajan ihmistä kehittyneempi, koska hän pystyi voittamaan hyvinkin hankalat olosuhteet. Ajatellaanpa vaikka matkantekoa opinahjosta jouluksi kotiin. Kuinka hankalaa se olikaan pitkien matkojen ja tietömiä taipaleiden takaa. Perille pääsy on aina mieltä lämmittävä kokemus, mutta ehkä se oli äärimmäisten ponnistelujen jälkeen suuremmoisempi elämys kuin nykyajan helppoon matkustamiseen tottuneelle ihmiselle.

**On pakkanaan ankara, päivä jo tummuu
suuri on kinosten valli.**

Hiihtäjä tiellensä taivalta tekee.

Väsytys saapuu

Lepoa vain hän ei salli.

Hän Turusta asti on matkalla

On teini hän maalle saapuva

Hältä poissa on huoli

vaikka tyhjänä suoli

Hän on matkalla jouluksi kotiin.

Nyt raskaina lumiset hiutalet putoo

Maisema taaskin on tumma.

Kulkuset kilkkaa ja matka se joutuu.

Lähestyy koti.

Vinhemmin laukkaa jo humma.

Tää reessä istuva matkaaja

on tulossa kimnaasikoulusta

Vaikka kylmä on hällä

kevyt mieli on tällä

Hän on matkalla jouluksi kotiin.

Ja nytkin ne ulvovat Pohjolan tuulet.

Pakkanaan huurua valaa.

Yössä nyt vaunut kiittää ja jyskää.

Sisällä junan

ihmiset torkkuvat salaa.

Yks torkkua ei ole malttanut

on opisto hältä jo loppunut.

Sinne mielensä halaa

missä kynttilät palaa

Hän on matkalla jouluksi kotiin.

Eeva Anero

Satukirjallisuus ennen ja nyt

Kirja ei ole menettänyt merkitystään nykyisenkään TV-sukupolven elämässä. Lukeminen herättää mielikuvituksen aivan eri tavoin kuin kuvaruudun liian valmis tarjonta.

Keskiajan käsinkirjoitetut kirjat olivat yhtä kallia kuin tunnettujen taiteilijoiden maalaukset nykyään. Luostarikouluissa kirjat kiinnitettiin ketjuilla seinään, etteivät oppilaat olisi vieneet niitä mennessään. Ei siis ihme, ettei syrjäisessä maassamme syntynyt tuolloin mitään lastenkirjallisuudeksi luokiteltavaa. Koulupoikien 1300-luvulta lähtien esittämät Piae Cantiones-laulutkin saivat painoasun vasta v. 1582. Vuoden 1701 virsikirjaan otettiin vain yksi lastenvirsi. Koko suomenkielisen kirjallisuuden esi-koista, Agricolan ABC-kirjaa, voidaan pitää myös ensimmäisenä lastenkirjanamme. Vuonna 1538 Agricola kirjoitti Kustaa Vaasalle: ”Minä lähetän almaisena alttiuden osoituksena Teidän Kuninkaallisen Majesteettinne rakkaalle korkeasyntyiselle pojalle ruhtinas Erikille pienen kirjan...” Erik oli tällöin 4-vuotias, ja kysymyksessä oli todennäköisesti ABC-kirja ruotsinkielellä.

Vaikka nykyihminen tuskin pitäisi tuota aapista lapsia kiinnostavana, on tekijä ajatellut näin: ”Lue siis hyve lapsi teste alcu oppi ilman este.”

Agricolan aapisen jälkeen ei Suomessa ilmestynyt muita lastenkirjoja 1500-luvulla. 1621 käänsi suomalaisyntyinen luonnontieteilijä Sigfrid Forsius ruotsiksi mannermaisena menestysteoksen Kettu Repolaisen. Eläimistä kertovat faabelit olivat olleet suosittuja antiikin ajoista alkaen. Itse Lutherkin piti niiden opetuksia arvokkaina.

Vuonna 1775 nimismies Henrik Achrenius julkaisi kalevalamittaisen kokoelman faabeleita, joukossa mm. tuttu tarina huolettomasta heinäsiirkasta ja ahkerasta muurahaisesta. Christfrid Gananderin teoksessa 1783 ”Uudempiä ulosvalituita satuja nuorten ajatusten teroitukseksi” oli jo mukana kaksi suomalaista eläinsatua ”Sika ja kettu” ja ”Yxi kiiski ja lohi”.

Uusia tuulia kotimaiseen lastenkirjallisuuteen toivat arkkipiispa Jakob Tengströmin Aapinen ja Ajanviette lapsille, v. 1799. Tengströmin mielestä oli järjetöntä opettaa pienokaisille katkismusta ja käskyjä. Hyveet oli tehtävä mieluisiksi, eikä maallisia-kaan aiheita ollut syytä karttaa. Pieni Zachris Topelius oli Tengströmin teosten ihailija. — Vasta romantiikan aika merkitsi todellista muutosta lastenkirjallisuudessa. Lapset alettiin nähdä satuaarteiden oikeina perillisinä. Kansansadut siirrettiin tieteellisistä opuksista lasten saataville. Alkoi myös syntyä lapsille tarkoitettuja taidesatuja. Pohjoismaissa Hans Christian Andersen ja Zachris Topelius tekivät urauurtavaa työtä.

Zachris Topelius (1818—1898) on tunnetuin satukirjailijamme. Hänen ensimmäinen teoksensa Sagor ilmestyi vuonna 1847. Tunnetuimmaksi hänen sa-

duistaan ovat tulleet Prinsessa Kultakutri, Adalminan helmi, Sampo Lappalainen, sekä Koivu ja tähti, jonka aiheena saattaa olla kirjailijan isosedän Kristofferin kokemukset isonvihan aikana. Kasakat sieppasivat pojan Muhoksella, nostivat hevosen selkään ja veivät Pietariin, missä hän sai laulaa itselleen tsaarille. Kristofferin onnistui kuitenkin paeta, ja ensimmäinen ihminen, jonka hän Tukholman laivalaiturilla tapasi, oli hänen oma äitinsä.

Myös satunäytelmien kirjoittajana Topelius on vertaansa vailla. Lintu sininen, Totuuden helmi ja Prinsessa Ruusunen ovat runsaat 100 vuotta kuuluneet lastennäyttämöiden suosikkiohjelmiin.

Topeliuksen mielestä lastenkirjallisuuden tärkein tavoite oli saada lapsi kiintymään Jumalaan ja isänmaahan. Myös jokaisen rehdin pienokaisen piti muistaa yhteiskunnan kovaosaisia.

Topelius-palkinto perustettiin vuonna 1946. Viimeksi sen sai Riitta Juvonen kirjastaan Enkeliyöt.

Topeliuksen rinnalla oli muiden satukirjailijoiden vaikea toimia. Monet opettajat kuitenkin kirjoittivat lastenrunoja ja lauluja, esim. Samuli Suomalainen. Myös Julius Krohn kirjoitti iloisia runoja mm. Hopoti hopoti varsa... ja Tipu tipu kuulepas...

Hans Christian Andersen (1805—1875) oli maailmankuulu tanskalainen satukirjailija, joka kirjoitti yli 150 satua ja tarinaa. Satujen lähtökohta on usein kansansatu. Andersenin saduista henkii usko hyvän ja kauniin voittoon siitä huolimatta, että hänen lapsuutensa oli onneton ja hän oli köyhä ja hyljeksitty. Andersen tunsi alemmuutta epäedullisen ulkomuotonsa takia ja kuvasi itseään saduissa Ruma ankanpoikanen ja Satakieli. Hän oli onnettomasti rakastunut kuuluisaan ja ihailtuun laulajattareen Jenny Lindiin, ja pysyi koko elämänsä poikamiehenä.

H. C. Andersen-palkintoa on jaettu vuodesta 1956. Sitä sanotaan lastenkirjallisuuden Nobel-palkinnoksi. Tove Jansson sai tämän palkinnon vuonna 1966.

Sadunkertojana Andersen oli samanaikaisesti runollinen, filosofinen ja satiirinen. Hänen tunnetuimmat teoksensa ovat Keisarin uudet vaatteet, Ruma ankanpoikanen, Pieni merenneito, Satakieli, Todelinen prinsessa ja Pieni tulitikkutyttö. Tuotantoa on käännetty yli 80 kielelle.

Samoin kuin Andersenilla myös tunnetuilla sadunkertojilla Grimmin veljeksillä oli lähtökohtana usein kansansatu. Jakob ja Wilhelm Grimm olivat saksalaisia kielen- ja kirjallisuudentutkijoita. He julkaisivat saksalaisten kansansatujen kokoelman vuosina 1812—22, ja se on suomennettu v. 1876.

Kirjoista tuli merkittävä esikuva eri maiden satukokoelmille. Grimmin satuja on arvostettu, mutta toisaalta pidetty liian julmina. Tunnetuimmat ovat Punahilkka, Hannu ja Kerttu, Tuhkimo ja Lumikki ja seitsemän kääpiötä.

Anni Swan (1878—1958) on suomenkielisen las-

tenkirjallisuuden klassikko ja perinteen luoja. Hän julkaisi satukokoelmia ja nuorten romaaneja ja muokaili eri maiden kansansatuja, mm Kettu Repolainen ja Jänis Vemmelsääri. Swanin sadut voidaan jakaa kahteen päätyyppiin: romanttisiin ihme- ja seikkailusatuihin ja pikkulapsille tarkoitettuihin ”koti-satuihin”. Satuhahmoina ovat haltiat, merenneidot, hiidet, metsätontut ja noidat.

Anni Swanin mitalia on jaettu vuodesta 1961 alkaen.

Arvid Lydecken, nimimerkki Arvily, oli tunnettu ja suosittu satujen ja runojen kirjoittaja 1930-luvulla.

Elsa Beskow (1874—1953) oli tunnettu ruotsalainen kirjailija ja taiteilija. Hän on julkaissut yli 30 kuvakirjaa, satukokoelmia ja lukukirjoja. Beskow kuvitti itse omat kirjansa ja muidenkin tuotantoa. Useimmat hänen kirjoistaan kuvaavat entisajan elämää ja niissä on tarkka todellisuuden tunne. Piirroksissa on jugendtyyli, ja kuvakirjat ovat usein runomuotoisia.

Elsa Beskow-palkinto on jaettu Ruotsissa vuodesta 1958 kuvakirjan tekijöille.

Tunnetuimmat sadut: Tonttulan lapset, Pikku Puten seikkailu mustikkametsässä, Täti Vihreä, täti Ruskea ja täti Sinipunainen. Luin ruotsalaisesta lehdessä Elsa Beskown pojan Gunnarin haastattelun, jossa tämä kertoi lapsuudestaan ja kuuluisasta äidistään. Kotona oli kuusi lasta, kaikki poikia, ja he joutuivat olemaan malleina kukkaiskeijuillekin. ”En ollut Mustikkametsän Puten esikuva, se oli vanhempi veljeni Stig. Mutta kerran kun olin sairas ja mariseva, äiti kirjoitti minusta kirjan Gnäll-Måns”, kertoo Gunnar. (Samaa aihetta on Arvid Lydecken käyttänyt sadussaan Itku-Iikka.)

Raul Roine (1907—1960) aloitti tuotantonsa 30-luvulla. Hän kirjoitti noin 30 satukirjaa, jotka useimmiten kuvitti kuuluisa Rudolf Koivu. Roine sijoitti satujensa tapahtumat Kiinaan ja Intiaan tai suomalaisiin korpimaisemiin. Henkilöinä oli kuninkaallisia ja keisarillisia, toisaalta suomalaisia eläinhahmoja. Hän käytti saduissaan ironiaa, oppimestariinaan Andersenin. Esikoisteos Satuposetiivi ilmestyi v. 1935.

Tunnetuimmat satukokoelmat: Tarinoita Metsoilan väestä, Vihreä lohikäärme, Suomen kansan suuri satukirja.

Opettaja Immi Hellen kirjoitti toistatuhatta runoa, joista useita on sävelletty. Lasten rakastamia lauluja ovat mm. Kas kuusen latvassa..., Kello löi jo viisi..., Teki peipponen koivuhun pesän... ja monet muut.

Opettaja Aila Nissinen (1916—1973) kirjoitti satujen ohella nuortenkirjoja. Satujen aiheina olivat lapset, luonto ja eläimet. Teokset ovat osittain luonnontieteellisen realistisia, osittain sadunomaisia. Luonnonsatua Talitintin tornitalo pidetään koko satukirjallisuutemme runollisimpana saavutuksena. Tuotanto on kokonaan Maija Karman kuvittama.

Muita teoksia: Minä olen Lammenpei, Myyrä Matikaisen malliauto, Orriporrin talossa.

Satukirjojen kuvitus on tietysti hyvin tärkeä

asia. Kuvien avulla lapsi eläytyy satuun ja hänelle avautuu uusi maailma, aivan erilainen kuin todellisuus ja arki.

Muistan itse, miten ihastuin Topeliuksen Lukemisia lapsille-kirjojen kuviin. Topeliuksella olikin käytettävissään aikansa etevimmät taiteilijat aina Albert Edelfeltiä myöten. Muita tunnettuja nimiä ovat Carl Larsson, Venny Soldan-Brofelt, Väinö Blomstedt, Albert Engström ja Ottilia Adelborg. Ihailin pikkutyttöä etenkin Edelfeltin kuvia saduissa Adalminan helmi, Prinsessa Kultakutri ja Neitsyt Marian avaimenvartija. Adalminan leningin kangas välkehtii kuin oikea silkki, ja neitsyt Marian kuvassa on harrasta kauneutta.

Ensimmäinen suomalainen monivärikuvakirja painettiin v. 1882. Se oli nimeltään Kuvia Suomen lasten elämästä. R. W. Åkerblom teki kuvat ja ruotsalaisen painoksen tekstit. P. J. Hannikainen kirjoitti mainiot runot suomeksi.

Topelius kirjoitti runot ja Hanna Frosterus- Segersträhle maalasi herkät akvarellit Annan kesäniemiseen kuvakirjaan.

1800-luvun lopulla ilmestyi kirjailija Juhani Ahon ja hänen vaimonsa Venny Soldan-Brofeltin toimesta Suomalainen kuvakirja, jossa kuvitus oli mustavalkoinen ja runot kalevalamitalla. Aiheina olivat maalaismaisema, eläimet, lapset ja aikuiset työssä.

Rudolf Koivu oli eräs maamme valovoimaisimmista kuvittajista. Anni Swan auttoi nuoria taiteilijoita, myös Koivua, antamalla heille työmahdollisuuksia toimittamissaan lastenlehdissä. Rudolf Koivu, Martta Wendelin ja Venny Soldan-Brofelt olivat jatkuvasti Anni Swanin satujen kuvittajina.

Rudolf Koivu toimi aluksi taidemaalarina, mutta ei saavuttanut kuuluisuutta. Lastenkirjojen ja -lehtien kuvittajana hänet varsinaisesti tunnetaan. Hänelle on ominaista rikas ornamenttiikka varsinkin itämaisten satujen yhteydessä. Hänestä kehittyi myös painotekniikan tuntija, ja hän kehitti omaperäisen kaksiväritekniikan, jossa sinisestä ja punaisesta saadaan aikaan laaja sävyjen rekisteri. Koivun töissä on keskeistä pehmeä suomalainen luonnon kuvaus ja toisaalta itämainen eksotiikka. Kotimaisen lastenkirjallisuuden lisäksi hän on kuvittanut Grimmien ja Andersenin satuja sekä Tuhannen ja yhden yön tarinat.

Suomalaisille yhtä tuttu kuin Rudolf Koivu on Martta Wendelin. Hän on vanhemman kuvitustaitemme harvoja ammattilaisia, vaikka toimikin kuvitustyön ohella jatkuvasti taidemaalarina. Hänen opettajanaan — samoin kuin Viena Aaltion — oli professori Eero Järnefelt. Martta Wendelinin tölle on ominaista tekninen taituruus ja ammattitaito. Hänen maisemansa on kaikille tuttu kesäinen järvi- maisema, syksyinen viljelysmaisema tai talvinen kirkkotie. Martta Wendelin on lapsuuden idyllin taitava esittäjä. Rakastetuissa postikorteissa ja kuvalehtien kansissa hän saavutti vastakaikua myös aikuisissa etenkin sota-ajan Suomessa. Hänen kortistaan on järjestetty näyttelyitä ja hänen kuvistaan ilmestyy jatkuvasti uusintapainoksia.

Wendelinin ja Koivun tuotanto oli niin merkittä-

vä, että muut ennen sotia työskennelleet kuvittajat jäivät varjoon. Vasta sotien jälkeen lastenkirjan kuvittajien hajanainen ammattikuva selkeni.

Maija-Kaarina Nenonen kuvitti Martti Haavion kertomat kansansadut. Suomen kansan sadut ja tarinat ilmestyivät toisen kuvittajan, Heljä Lahtisen kuvittamina, ja hän sai työstään Rudolf Koivu-palkinnon.

Helga Sjöstedtin Pikku Marjan eläinkirja tuli suosituksi. Hänen tuotantonsa kuvittajana on laaja.

1950-luvulla tuli tunnetuksi Maija Karma. Hän on kuvittanut satukirjojen lisäksi alaluokkien lukukirjoja.

Tove Jansson, muumikirjojen kirjoittaja ja kuvittaja, sai Rudolf Koivu-palkinnon v. 1957. Hänen kirjansa merkitsevät modernin kuvakirjan läpimurtoa.

Monet taidemaalarit ovat kuvittaneet lastenkirjoja ”välitöinä”, mm. Eero Järnefelt, Väinö Hämäläinen, Björn Landström, Tyko Sallinen ja Kylli Koski.

Taidemaalari Viena Sotavalta-Aaltio, syntyperäisen lempääläinen, opiskeli ylioppilaaksi tultuaan piirustusta ja maalaamista Helsingin yliopiston piirustussaleissa prof. Eero Järnefeltin johdolla. Hänen töitään oli ensimmäisen kerran esillä v. 1917 Tampereen Taideyhdistyksen näyttelyssä ja seuraavan kerran vasta vuonna 1982, taiteilijan ollessa 89-vuotias. Hän ei jättänyt maalausharrastustaan, vaikka joutui vuosikymmenien ajan päätyönään huolehtimaan perheestään ja kotikartanostaan. Vuonna 1988 järjestettiin Tampereella Saskioitten toimesta Viena Aaltion taiteen näyttely, joka saavutti arvostelu- ja yleisömenestyksen. Seuraavana vuonna oli näyttely myös Helsingissä, ja monissa lehdissä oli kirjoituksia Viena Aaltioista ja hänen taiteestaan. Näin hän sai tunnustusta työlleen aivan viimeisinä elinvuosinaan.

Viena Aaltio oli vuosisadan alussa, nuorena tyttönä, piirtänyt satukuvia, mutta ne olivat jääneet unohtuiksi. Taiteilijan ystävä, maisteri Eeva Anero, näki sattumalta pari kuvaa ja kysyi, olisiko näitä enemmän. Kuvia löytyikin kaksi eri sarjaa. Ensimmäisissä kuvataan lasten elämää maalla, marjaretkiä, kaarnaveneitten uittamista, lemmikkieläimiä ja puutarhan hoitoa. Toista sarjaa Viena Aaltio nimitti ”fantasiakuviksi”. Siinä on prinsessoja ja entisajan pienokaisia, ruusuja ja pylväikköjä. Nämä kuvat ovat hiukan eri tasoisia, nähtävästi eri vuosina tehtyjä. Viena Aaltion ystävien keskuudessa heräsi ajatus, että kuvien perusteella voisi tehdä satukirjan. Minua pyydettiin kirjoittamaan kuviin sopivat sadut ja runot. Ensin epäröin, mutta nuo kuvat alkoivat yhä enemmän viehättää, ja niin syntyi ensimmäinen satukirja ”Suviniemen lapset”. Lempäälän kunta kustansi kirjan, joka ei tullut yleiseen myyntiin. Kirjan kuvat ovat saaneet aiheensa Viena Aaltion lapsuudesta, siinä esiintyvät hänen sisaruksensa, ja ympäristöstä voi tuntea mm. Sotavallan tuulimyllyn ja vanhan kartanorakennuksen.

Kuvat ovat akvarelleja, paitsi kolme kuvaa, jotka olivat hyvin epäselviä lyijykynäluonnoksia. Viena

Aaltio ei pystynyt heikon näkönsä vuoksi niitä korjaamaan, ja sain tehtäväkseni ”pelastaa” ne. Kuvista tuli aivan onnistuneita, kun varovasti selvensin ja väritin ne öljyväriliiduilla. Hauras paperi ei olisi kestänyt vesiväriä.

Viena Aaltio ehti ennen kuolemaansa nähdä valmiina ”Suviniemen lapset”-kirjan. Hän oli iloinen siitä ja näytti kirjaa vierailemaan tulleille.

Prinsessa-aiheet ovat vallitsevia uudessa kirjassa, jonka nimi on ”Hopeapaju kertoo”. Viena Aaltio ehti kuulla ja hyväksyä nämäkin sadut, vaikkei enää nähnyt valmista kirjaa.

Sain kirjaan mukaan minulle läheistä eläinsuojeluasiaa, kun kirjoitin kertomukset kesäkissasta ja uskollisesta hevosesta sekä runon pikkutyöstä ja hänen koirastaan. Myös Suviniemen lapset-kirjassa on kertomuksia eläimistä: Turre-koirasta, Nooran lemmikkikaneista ja kananpoikasista, ja kirjan viimeinen runo kertoo Antista, eläinten ystävästä.

Näiden kirjojen suunnittelu on ollut minulle mieluista työtä. Viena Aaltion kuvat ovat olleet hyvin inspiroivia ja ansaitsevat mielestäni tulla tunnetuiksi nimenomaan täällä Lempäälässä, taiteilijan kotipaikkakunnalla.

Olen kiitollinen kunnanjohtaja Jussi Peltomäelle ja sihteeri Lea Jokelalle avusta ja tuesta.

Molemmat Viena Aaltion kuvittamat kirjat on lahjoitettu Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutille ja Voipaalan taidekeskukselle.

Maila-Katriina Tuominen kirjoitti Aamulehdessä: ”Kuka innostuu kuvakirjasta, jossa opetetaan, millainen on muki tai saapas? Jaksako kukaan tosisaan keskittyä valitsemaan lapselleen kuvakirjaa kaikesta kirjavasta tarjonnasta, jossa määrä päihittää laadun? Eikö olisi viisaampaa keskittyä kotimaisen lastenkirjallisuuden tukemiseen? Suomalainen kuvakirja on laadukas. Hyvä kirja kestää monen ikäpolven tutkailun. Esimerkkejä on: Tove Janssonin muumit, Rudolf Koivun kuvitukset, Elsa Beskowin kuvakirjat, kaikki puhtaita klassikoita, joita myös My little ponyn, Barbien ja Hemanin ihailijat jaksavat katsoa.”

Nykyajan lapset tietävät liikaa aikuisten elämän varjopuolista. Satuikä jää monen kohdalla aivan liian lyhyeksi. Lapset tarvitsevat turvallista kasvu- ja kehitysvaihetta, jossa saduilla on tärkeä osuutensa. On hyvä, jos lapsen mielikuvitus saa luoda hänelle oman satumaailman.

”Hopeapaju kertoo”-kirja päättyy runoon satumaasta:

*Kaukana täältä
on kaunis satumaa.
Pienoiset lapset
vain sinne tulla saa.*

*Tuoksuvat ruusut
ja linnut livertää.
Satujen maassa
on aina suvisää.*

*Prinsessat, keijut
ja metsän eläimet
luoksesi saapuu
kun siellä vieraillet.*

*Suureksi vartut
ja portti sulkeutuu.
Satujen ihmeet
jo sulta unhoituu.*

Niin, kyllähän satuikä menee ohi, mutta toivottavasti ei liian varhain.

Irja Aalto

Nuorisoparlamentti 3.3.1967 Lempäälässä

Muistiinpano vuodelta 1967

Kansalaisopisto oli tarttunut härkää sarvista kutsumalla koolle väkeä keskustelemaan nuorison omista asioista. Nuorta väkeä oli puolensataa, lasten vanhempia ainoastaan pari, hekin järjestäjän kutsumina. Yllättäen puuttuivat seurakunnan, teinikunnan ja dem.nuorten kutsutut edustajat. Onko tästä pääteltävä, että srk.nuoret, koululaiset ja kommunistinuoret ovat penseitä keskustelemaan toisina ajattelevien kanssa. Puheenjohtaja, valtiet.yo. Kari Karanko oli melko terävä, mutta totesi aina väliin, ettei tunne ns. äärioikeistoa kunnolla.

Aluksi sosiaalilautakunnan edustaja Toivo Viskari ja nuorisotyölautakunnan ed. opettaja Määttä kyselivät kriteeriota, kuka on "nuori henkilö". Seuran keskustelun aikana nimismies Halmari väitti, ettei tuntenut tilannetta, mutta poliisikuntahan joutuukin vain kaltevalle pinnalle joutuneiden nuorten kanssa tekemisiin. Samaa oli kertonut omalta kohdaltaan Toivo Viskari sosiaalilautakunnan toimista. Nimismies ryhtyi myös osoittelemaan sormella seurakuntaa, koululaitosta yleensä ja opettajia erikseen, niin myös vapaita ja poliittisia nuorisojärjestöjä ja toivoi näiden kaikkien parantavan otetaan. (Oma kommenttini vihon reunassa: Miksei myös paikallinen poliisikunta, vaikka Halmari sanoikin, ettei heitä ole edes pyydetty kouluille, kuten Tampereella. Toisaalta oli komisaario Toivo Mäntykivi kertonut eräässä tuollaisessa tilaisuudessa bussimatkastaan. Eräs humalainen halusi välttämättä nolata ja suututtaa hänet, eikä ko.omakotialueen verovaroja voisi sijoittaa niin, että sinne komennettaisiin yksi oma passipoliisi iltarauhaa pitämään. Mutta ennenkuin Mäntykivi ehti vastata, pähteinen huokaisi: "Meiltäkin ainakin kuusi poikaa huutaa siellä yötä päivää".

Lautakuntien edustajat sanoivat mielipiteensä melkein samoilla sanoilla: "Mitä voivat järjestöt, koulut, viranomaiset ja kunnalliset lautakunnat, elleivät kodit kasvata nuoriaan enää ollenkaan?" Kysyä voikin, kokoontuuko perhe enää milloinkaan muun kuin hätäisen syömisen tai älyttömän töllöttämisen merkeissä? Vai onko niin, että tämän amer.eurooppalaisen omaisuudenkeräilyn ruumiilistuma, perheenisä on pakotettu iltakaudet hankkimaan sitä ns. elintaso. Rahako kaiken ratkaisee? Ei sitten mikään ihme, että nuoriso tuntee nykyään rahan paremmin kuin entiset sukupolvet. Opettaja Määttä kysyikin: "Pitäisiköhän nuorisolle maksaa opiskelusta palkkaa?" Jos nuorta pyydetään koulunsa tilaisuuteen johonkin ohjelmaan, hän ensimmäiseksi kysyy palkkiota. Mistä muualta hän senkin olisi oppinut kuin vanhemmiltaan ja elämän tarkkailustaan.

Mv. Sikkinen heitti mielenkiintoisen kysymyksen: "Tullaanko kansalaisopistojenkin kursseille vain, jos ne tuottavat niin sanotusti suoranaista hyötyä?" (oma vihkomerkintäni: Tampereella esim. latinaa opiskelee yli 40 henkeä ja ryhmä täytyy jakaa, samoin 3-vuotista filosofian approbatur-kurssia suorittaa yli 30 vakinaista aikuisopiskelijaa.)

Ylioppilas Pääkkönen pyysi lopuksi annettavaksi nuorisolle enemmän vastuuta, esim. ravintola-asioissa. Seppo Virola (sos.dem.nuoret) tyytyi kertomaan, miten asiat hänen yhdistyksessään ovat. Kauppias W. Salonen puolestaan oli tyytyväinen siitä, että Lempäälän kunnassa on sentään peräti 15 nuorisojärjestöä!

Näin siis keväällä 1967.

Jaakko Nurmesniemi

Päähieronta entiseen tyyliin.

Veden voimaa 65 vuotta Uotilla

Juho Uotin varhaiset vaiheet

Suomen vesihoitoalan ns. uotilaisen suunnan perustaja, pastori, fil.kand. Juho Henrik Uoti syntyi Nakkilassa Tattaran kylässä 14. päivänä tammikuuta 1862 talollinen Johannes Uotilan ja hänen vaimonsa Mariannen (os. Erkkilän) lapsena.

Juhon ollessa vasta 6-vuotias kohtasivat perhettä suuret vastoinkäymiset. Isä oli mennyt pankkitaukukseen erään naapurin puolesta ja menetti 1866—68 sattuneiden katovuosien ja rahapulan takia kaikki kolme tilaansa. Hän kuoli pian näiden tapahtu-

mien jälkeen. Lapsia on taloon syntynyt kaikkiaan seitsemän, joista nuorimmat äiti vei miehensä kuoleman jälkeen syntymäkotiinsa Kiukaisten kappelin Erkkilän taloon. Vanhemmat lapset lähtivät ansiotyöhön ja Juho joutui kunnan hoidokiksi Kestilän Jokelaan. Parin vuoden kuluttua hän pääsi kuitenkin naimisiin menneen sisarensa Eva Grenforsin luokse Poriin. Siellä hän kävi savenalajan opin tehden sitten savikukkoja ja -vateja elatukseks. Myöhemmin hän kävi myös puusepän opissa. Savenalajan ja puusepän ammatit eivät kuitenkaan Juhon tyydyttäneet, vaan hän töidensä ohella kävi iltaisin koulua. Kun juuri näihin aikoihin perustettiin

Porin lyseo, kirjoittautui Juho intoa täynnä ensimmäisen vuoden oppilaiden joukkoon. Hän oli tuolloin 16-vuotias.

Eläen sivutöistään ja sisarusten vähäisistä avustuksista Juho Uoti suoritti ylioppilastutkinnon 25-vuotiaana. Sen jälkeen hän siirtyi jatkamaan opintojaan Helsingin yliopistoon. Juho Uoti kirjoittautui 1887 lääketieteelliseen tiedekuntaan. Kun hän opintorahoja ansaitakseen toimi vapaa-aikoinaan Suomalaisen Valistusseuran palveluksessa ja muutenkin lukeutui fennomaaneihin, jarruttivat eräät lääketieteellisen tiedekunnan professorit hänen opintojaan niin ponnekaasti, että Juho katsoi olevansa pakotettu siirtymään fyysis-matemaattiseen tiedekuntaan päästäkseen nopeammin valmiiksi.

Suoritettuaan filosofian kandidaatin tutkinnon hän perusti vuonna 1895 terva- ja tärpättitehtaan Säkylässä, jossa hänen hyvä ystävänsä Mandelöf oli kirkkoherrana. Pappilassa hän sitten tutustui paikallakunnan kansakoulun opettajattareen Augusta Mathilda Laurilaan ja meni tämän kanssa naimisiin vuonna 1896.

Myytyään tehdasyrityksensä hän perusti vuonna 1897 Oskari Grönroosin kanssa Poriin kirjankustannusliikkeen Uoti & Grönroos. Jonkin ajan kuluttua Juho Uoti otti liikkeen yksin haltuunsa siirtäen sen Helsinkiin. Sittenkin osakkaiksi tulivat tohtorit Pitkänen ja Helström sekä maisteri Andelin ja liike muutettiin Tampereelle. Nimekseen se sai 'Kirjan Kustannus OY Sampo'. Vuonna 1901 Juho Uoti myi osuutensa Sammosta tuomari Caseliukselle ja osti Pahanien kartanon Raisiosta.

Omasta malariasta kiinnostus kylpymenetelmiin

Raisiossa oloaikanaan Juho Uoti sairastui malariaan, johon liittyi vielä hankala vatsakatarrin. Perinteisen lääketieteen keinot eivät hänen sairauksiinsa auttaneet useiden vuosien kinniin ym. lääkkeiden nauttimisesta huolimatta. Niinpä aloitettiin erilaisten kylpymenetelmien kokeilu. Näistä löytyi apu miehen vaivoihin ja samalla heräsi kiinnostus luontaisten hoitomenetelmien tutkimiseen.

Sairauksiensa takia Juho Uoti joutui luopumaan Pahanien kartanosta vuonna 1904 ja hän muutti perheineen Piikkiöön asumaan. Jo Säkylässä oloaikanaan hän ilmeisesti kirkkoherra Mandelöfin ja vaimonsa kannustamana oli suorittanut erinäisiä tenttejä teologisessa tiedekunnassa ja Piikkiössä ollessaan hän jatkoi näitä opintojaan. Tammikuussa 1905 Juho Uoti vihittiin papiksi Turun tuomiokirkossa ja hänet määrättiin vt. kappalaiseksi Koivulahdelle. Seuraavana vuonna hänet siirrettiin vt. kappalaiseksi Ilmajolle.

Vuosien 1897—1907 välillä perheeseen siunaantui kaikkiaan seitsemän poikaa, joista kolme kuitenkin kuoli nuorella iällä.

Jo Koivulahdella ollessaan pastori Uoti neuvoi seurakuntalaisiaan myös sairauksien parantamisessa. Ilmajolle oli jo edellä ehtinyt huhu, että pastori Uoti parantaa myös sairaita ja niinpä siellä oli jo

potilaita odottamassa. Tämä parannustoiminta kuitenkin aiheutti erimielisyyksiä tuomiokapitulin kanssa, ja niinpä vuonna 1907 viransijaisuuden päätyttyä Juho Uoti siirrettiin Ahlaisten kappeliseurakuntaan vt. kirkkoherraksi. Tännekin oli levinnyt maine pastorin parannustoiminnasta. Menestys sairaiden hoidossa aiheutti kuitenkin myös täällä vehkeilyä häntä vastaan, ja niinpä hänet vuonna 1909 siirrettiin Askaisiin ja vuotta myöhemmin edelleen Velkualle.

Kun perhe oli jo varsin suuri ja pojat tulleet kouluikään, pastori Uoti ei katsonut voivansa ottaa vastaan virkaa Velkualla, vaan hän pyysi siirtoa. Kun arkkipiispa ei tähän suostunut, Juho Uoti luopui pappistoimesta ja siirtyi Helsinkiin harjoittamaan hänelle jo rakkaaksi tullutta luontaisen terveydenhoidon neuvontaa. Vuonna 1911 hän suoritti opintomatkan Saksaan, Belgiaan, Hollantiin, Tanskaan, Norjaan ja Ruotsiin ja julkaisi sitten seuraavana vuonna kirjansa 'Kotiopas terveyden hoidossa', joka kertoo uotilaisen vesihoitojärjestelmän perusteet.

Helsingissä oloaikanaan pastori Uoti ryhtyi järjestämään kurseja luontaisen terveydenhoidon alalla. Kurssit kestivät kolme kuukautta ja niitä pidettiin kahdesti vuodessa. Lasten vartuttua alkoi myös Augusta Uotille riittää aikaa Juhon toimien seuraamiseen. Vuodesta 1915 lähtien hän alkoi säännöllisesti osallistua vastaanottoimintaan ja sai näin yhä paremman tuntemuksen Juho Uotin luonnonparannusmenetelmistä.

Viimeisinä aikoina ennen Juho Uotin tapaturmaista kuolemaa vuonna 1920 hän alkoi olla myös johtavana henkilönä luontaisterveydenhoitajien koulutuksessa. Juho Uoti oli melko puhtaasti teoreetikko ja keksijä, ja hänen kykynsä taloudenhoidossa olivat miltei olemattomat. Sen sijaan Augusta Uoti oli tässä suhteessa varsin lahjakas. Kun Juho Uoti levitti oppejaan sairaskäynneillä, keskittyi Augusta Uoti kotivastaanottoihin ja hoitolaitosten perustamiseen.

Juho Uotin kuoleman jälkeen hän perustikin laitoksia mm. Helsinkiin, Viipuriin, Turkuun, Tampereelle, Kotkaan, Haminaan, Poriin ja Lempäälään. Augusta Uotin omistuksessa olivat ainoastaan Tampereen ja Lempäälän kylpylät ja myöhemmin myös Helsingin hoitola. Muut laitokset olivat koulutettujen luontaishoitajien omistamia ja Augusta Uoti lähinnä vain valvoi niiden toimintaa kiertäen joka toinen viikko jokaisessa laitoksessa pitämässä vastaanottoa potilaille.

Kylpylä Lempäälään

Perheen pojista vanhin Ensio (1897—1964) opiskeli sekä diplomi-insinööriksi että valtiotieteen tohtoriksi. Kaksi pojista Aarre (1901—1968) ja Insar (s. 1907) valmistuivat lääkäreiksi. Kauko Uoti (1898—1979) opiskeli alkuun lääketiedettä, mutta koki samanlaista vastustusta tiedekunnassa kuin isänsä Juho aikoinaan, ja niinpä hän siirtyi alkuun Berliiniin ja sittemmin Innsbruckiin opiskelemaan lääketiedettä. Lääkäriksi hän ei kuitenkaan koskaan valmistunut vaan luontainen terveydenhoito tuli hänenkin lo-

pulliseksi urakseen. Tätä alaa hän opiskeli sekä Keski-Euroopassa oloaikanaan että sittemmin myös USA:ssa suorittaen siellä naturopatian tohtorin arvon. Jo ennen Augusta Uotin kuolemaa Kauko Uoti oli ostanut Lempäälän kylpylän äidiltään. Muut kylpylät joutuivat äidin kuoltua toisille veljille ja melko pian siirtyivät pois suvulta.

Jo ennen 1920-lukua Augusta Uotin 'oikeaksi kädeksi' oli tullut rouva Martta Kavander, joka sittemmin perusti miehensä kanssa oman kylpylän Saloon. Myös Kavanderin perheen tyttäret Aili ja Sirkka kiinnostuivat alasta ja oltuaan muutaman vuoden ajan aktiivisia pelastusarmeijalaisia he kumpikin tulivat 1940-luvulla Tampereen kylpylän palvelukseen. Vuonna 1945 vietettiin Tampereella Kauko Uotin ja Sirkka Kavanderin häitä. Näin oli Lempäälän kylpylä saanut uuden tarmokkaan johtajattaren vuosikymmeniksi eteenpäin. Aila Kavander (1916—1985) perusti 1950-luvulla Poriin oman luontaishoitolan, josta hän luopui vasta avioiduttuaan vuonna 1980. Tällä hetkellä Kavanderin sukuhaaralla on vuodesta 1982 toiminut luontaishoitola Tampereella.

Lempäälän kylpylä aloitti toimintansa heinäkuussa 1926. Augusta Uoti oli ostanut Lempäälän keskustassa sijaitsevan Kivirannan tilan maanviljelijä Arvo Pyöräniemeltä vuonna 1925 ja tiloja oli sitten kunnostettu kylpylätoimintaa varten. Jo kesäkuussa 1926 saapuivat ensimmäiset hoitajat, ja näiden jou-

kossa oli orimattilalaisneiton Hilja Kotisuo, joka oli kylpylässä hoitajana. Ensimmäisenä ylihoitajana toimi neiti Salo, joka kuitenkin varsin pian sairastui ja hänen tilalleen tuli Lempi Peltonen. Hänkään ei kuitenkaan ylihoitajana ollut ensimmäistä kesää kauemmin ja syksyllä otettiin Tampereen kylpylästä kokeeksi ylihoitaja Selma Ruottinen, joka osoittautui sittemmin varsin kyvykkääksi ja taitavaksi viihtyen virassaan vielä eläkeiän ylitettyäänkin.

Hilja Kotisuo toimi alusta saakka naisten puolen osastonhoitajana aina eläkkeelle jäämiseensä vuoteen 1969 saakka. Sen jälkeenkin hän on toiminut parantolassa kouluttaen yhä edelleen uudet luontaishoitajat ja toimii täten arvokkaana esi-isiltä ja -äideiltä perittyjen taitojen siirtäjänä uusille hoitajasukupolville.

Miesten puolen osastonhoitajaksi tuli vuonna 1927 Lempi Talvio, joka hänkin palveli kylpylaitosta pitkälti yli 30 vuoden ajan.

Parantola laajenee

Parantolan suosion hiljakseen kasvaessa tarvittiin lisää potilashuoneita, ja vuonna 1928 valmistuikin rantaan kaksikerroksinen puurakennus, jonka kummassakin kerroksessa on yhdeksän huonetta. Hoitotilojen laajennus tuli ajankohtaiseksi 1930-luvulla.

Pastori ja rouva Uoti sekä kurssilaisia.

Rakennettiin ns. kivirakennus, jossa oli kaksi asuin-kerrosta sekä avarat hoitotilat miehille ja naisille tilavine betonilautaisine saunoineen. Näiden erikoinen höyrylämmitysjärjestelmä lienee edelleen harvinaisuus Suomessa. Tämä rakennus valmistui vuonna 1938. Kaksi vuotta aiemmin oli valmistunut pihaan kaksikerroksinen puurakennus, jonka tarkoituksena alun alkaen oli palvella henkilökunnan asuntona sekä pastorska Uotin asuntona ja vastaanottotiloina hänen Lempäälässä käydessään. Sitten rakennus on toiminut Uotin perheen yksityisasuntona ja vastaanottotiloina sekä kesäaikaan myös potilas-asuntona.

Sodan aikana parantola toimi hiljaisella kapasiteetilla ja yksityisrakennuksen alakerrasta suurin huone otettiin käyttöön sotasairaalaksi.

Sodan jälkeen syksyllä 1944 ilmoitettiin, että valtio ottaa parantolan käyttöönsä. Yksityisasunnon ja parantolan päärakennuksen välille pystytettiin piikkilanka-aita ja parantolan tiloihin tuotiin kymmeniä internoituja Saksan ja sen kanssa liittolaisina sotaa käyneiden maiden kansalaisia. Internoimisleirin aika kesti kaikkiaan yli vuoden ja sinä aikana henkilökunnasta oli paikalla ainoastaan ylihoitaja Ruottinen.

Leirin jälkeen parantolan toiminta hiljalleen käynnistyi. Hoitajista palasivat ainoastaan Hilja Kotisuo ja Lempi Talvio, jotka sitten alkoivat tarmokkaasti jälkeen kouluttaa uutta hoitajakaartiä.

Kokemuksia internointileiriltä

Yksi Uotille internoiduista oli tunnettu suomalainen pianotaiteilija Sole Kallioniemi, joka miehensä Lajos Garamin sekä neljän lapsensa kanssa joutui leirille, koska he olivat Unkarin kansalaisia. Perhe oli muuttanut Suomeen vuonna 1943 tarkoituksenaan myöskin lopullisesti jäädä tänne ja kansalaisuusanomukset oli laitettu vetämään. Sole Kallioniemi oli menettänyt Suomen kansalaisuuden mentyään vierasmaalaisen kanssa naimisiin, kuten siihen aikaan oli tapana. Hyväksytyt kansalaisuusoikeuspaperi oli enää viimeistä esittelyä ja presidentin allekirjoitusta vailla, kun välirauha solmittiin.

Sole Kallioniemi kertoi kokemuksistaan Uotilta Kansa taisteli -lehdessä vuonna 1981.

— Olihan leirillämme nimikin: 'Vanhusten ja lasten leiri'. Se kuului jotenkin toivorikkaalta — muona olisi kai hieman parempi kuin muualla. Meidän kokoisiamme lapsiperheitä näytti olevan vain muutama.

Ensiksi oli Sole Kallioniemen mukaan käytävä taistelu sijoittumisesta. — Huoneemme oli niin pieni, että kun vuoteet oli yöksi levitetty, ei mistään enää tahtonut löytää jalansijaa. Pikku vastasyntynyt oli matkalla koleassa lokakuun ilmassa vilustunut niin vaikeasti, että hänen elämästään jouduttiin kamppailemaan kuukauden verran. Koko sinä aikana ei lapsen suloinen ruususuu ollut suljettuna eikä hengitys luonnollista.

Elämä internointileirillä oli Sole Kallioniemen mukaan ankeaa. Näin tarina jatkuu:

— Ruokailuun kuljettiin lyhyen sillan yli. Tungos oli suuri. Pääruokana olivat perunat, jotka olivat niin pieniä, ettei niistä tahtonut ehtiä kuoria kunnan aterialla ainakaan aikuisille. Lapset olivat pieniä ja heistä oli huolehdittava ensin. — Ruokatilanne oli koko Suomessa vaikea. Vanhimmallemme kehittyi vähitellen vaikea vatsapööhö. Vielä vuosia jälkeenpäin hän valitti vatsakipuja.

— Keittiössä oli lupa leipoa, jos jostakin oli onnistunut hankkimaan jauhoja. Kerran lehahti sieltäpäin sieraimiini raskas haju: juuriharjalla hangattiin puhtaaksi jo kertaalleen käytettyjä naudankaljoja...

Ilonhetkiäkin kuitenkin oli. — Tohtori Uoti vaihteleva tarjosi eräässä vaiheessa kotinsa pianoineen käytettäväksi. Näin oli minulla kaksi onnentäyttä viikkoa käydessäni harjoittelemassa.

Sole Kallioniemi kertoo edelleen, että leirin päällikön luvalla he kutsuivat Lempäälän rovastin Toivo Hannulan kastamaan pienen poikansa, joka sai nimen Martti Marton. Solen vanhemmat olivat mukana kastejuhlassa. Lupa oli erikseen anottava, mutta se oli mahdollista kerran kuukaudessa. Jotkut ystävät kävivät pääkaupungista saakka perhettä tapamassa.

Joulusta Sole Kallioniemi sanoo, että se on painunut kummasti jonnekin tajunnan kynnyksen alle. Tammikuun puolella hän sen sijaan muistaa saaneensa järjestää kaksi kotikonserttia tohtori Uotin salissa. Myös Lempäälän kirkossa järjestettiin musiikkihartaus. Internoidut vaelsivat kirkkoon vartioiden saattamina eikä paikkakunnan väkeä päästetty sisään kuulijoiksi.

Toisinaan kävi valvontakomissio tarkastuksilla. Laskiaisena kaikuivat riemunkiljahdukset herra Molnarin laatikkoreestä -ajettiin oikealla hevosella. Kun keväällä pälvät sulivat ja ensimmäiset nokkoset nousivat maasta, Lajos Garam keräsi lapsilleen vitamiinisalaatin aineksia.

Kirkkokonserttikin saatiin jälleen järjestää pääsiäisen tienoilla. Kesällä järjestettiin alueen läpi kulkevalla tiellä naisten juoksukilpailut. Kerran syksyllä tuli Sole Kallioniemen kertomuksen mukaan siten eteen matka, mutta odottamattomalla tavalla. Pastori Oiva Perkiö vaihteleva oli järven vastarannalta pappilastaan soutanut tuomaan herkullisen kaninpaistin. Siitä tuli jäähyväisateria. Leiri oli kokonaisuudessaan määrätty siirrettäväksi johonkin etelään, rannikolle.

Internoidut vietiin junalla uudelle leirille, Dragsviikkiin lähelle Tammisaarta. Internointi päättyi maaliskuussa 1946.

Leiri paikkakuntalaisen silmin

Uotin tontti oli sotien jälkeen nykyistä suurempi. Myöhemmin maantie vei siitä osan, kun mutkia oiottiin ja tietä levitettiin. Puiston läpi johti leveä hiekotettu tie suoraan päärakennuksesta maantielle, ja kiviset pallopäiset portinpylväät kannattelivat kaksipuolista porttia. Uotin internointivaihetta muisteleva Eila Ollila kertoo laskeneensa, että tonttia kiertävässä aidassa oli 18 kerrosta piikkilankaa.

— Usein näki ulkoilijoita puiston käytävillä, kertoo Eila Ollila. — Kerran kun menin Lempoisiin, tunsin Tampellan insinöörin Marion tyttäreneen. He seisoivat portilla ja katselivat Iluksen lemmiä maantien toisella puolella. Ne olivat tulleet juomaan vettä lähteestä, joka oli Betelin paikalla. Se oli niin tuottoisa lähde, että siitä valui vettä talvellakin pitäen Rypynahteen jäisenä ja liukkaana.

Marion perheen Eila Ollila oli tuntenut ulkomuodolta jo lapsuudessaan. Heillä oli kesähuvila Teiskossa Näsijärven rannassa. Molemmat tytöt olivat lapsina kauniita ja nuorina naisina vielä kauniimpia. — He olivat pitkiä ja hoikkia, heillä oli pitkät mustat hiukset, vähän kyömy nenä ja suuret melkein mustat silmät, muistelee Eila Ollila huomauttaen, että komea oli isäkin.

Eila Ollila pelkäsi, mitä perheelle tapahtuu, mutta sanoo myöhemmin kuulleen, että he olivat Lempäälässä suojeluksessa.

— Heillä oli emäntänä Elli Ilus, jatkaa Eila Ollila. — Hän oli suurissa vaikeuksissa joukkonsa muonittamisessa, kun korttiannoksiakaan ei tahtonut aina saada. Ruoasta oli kova puute, joten emäntä toivoi ja myös sai apua pitäjän maanviljelijöiltä.

Kuokkalan koskesta nousi silloin paljon kalaa, puhdasta ja hyvänmakuista. Kalaa syötiin joka päivä; vuodenajan mukaan madetta, haukea tai säynävää. Eräänä aamuna, kun merrat pullistelivat saalista, Eila Ollila kertoo panneensa hevosen puihin ja vieneensä kalat Uotin takaportille.

Taiteilijoiden suosiossa

Jo aivan parantolan alkua ajoilta lähtien Uotin parantolan potilaina on käynyt useita esiintyviä taiteilijoita, ja niinpä yhteisesti järjestetyt tilaisuudet ovat saaneet aina erityistä hohtoa tällaisten persoonallisuuksien läsnäollessa. Kauko Uoti oli myös kuvataiteiden suosija, ja tämä näkyy runsaasta taulujen määrästä parantolan suojissa.

Alusta asti uotilaisen hoitomenetelmän periaatteisiin on kuulunut se, että ihminen ei ole pelkästään fyysinen olento, vaan sairauksia hoidettaessa myös psyykinen ja hengellinen puoli on otettava huomioon. Tässä työssä ovat arvokkaat lisänsä antaneet parantolan toimintaan ne lukuisat kirkonmiehet, lähetysaarnajat ja maallikkopuhujat, joita laitoksella on ollut ilo pitää vierinaan.

Iltahartauksia parantolassa on järjestetty säännöllisesti jo aivan sen toiminnan ensi vuosikymmeniltä lähtien. Pitkään laitoksella oli ilo omistaa melkein ikioma kanttori Jaakko Immonen, joka yli kahdenkymmenen vuoden ajan toimi iltahartauksien säestäjänä ja tarvittaessa myös saarnamiehenä.

Vuonna 1968 Sirkka Uoti teki edesmenneen Aarre Uotin muistoksi runon, joka sai Kauko Uotissa syyntymään halun tehdä siihen sävellys. Tästä kimmokkeesta virisi runojen ja laulujen tulva; kaikkiaan Sirkka ja Kauko Uotin hengellisten laulujen määrä nousee toiselle sadalle.

Ikimuistoisia persoonallisuuksia parantolan historian aikana ovat olleet myös kesävieraat, taiteilijat Alli ja Leevi Linko. Jälkimmäinen tunnettiin enim-

mäkseen nimellä isä-Jumbo. Hänen erikoisalaansa oli potilaiden viihdyttäminen kesäaikaan ja se tapahtui mitä monipuolisimmilla tavoilla. Tehtiin retkiä lähiseuduille, mm. Laukon kartanoon Vesilahteen, soutu retkiä pitkin Lempäälän vesistöjä jne. Mieleenpainuvimpia hetkiä lienevät olleet runsaat kilpailut pelikentillä. Voittajille jaettiin hienoja kunniakirjoja, palkintoja — yleensä myös huonoin kilpailija sai jonkin erikoispalkinnon. Krokettipelissä yleensä jumbo joutui tarjoamaan kilpakumppaneille kahvit parantolan portin pielessä sijainneessa Kioski Kiusauksessa, myöhemmin Ruusan kahvilassa. Tuolloin kahvi oli parantolassa vielä kiellettyjen aineiden listalla.

Kesäaikoja piristivät vielä 1960—1970-luvulle saakka runsaat amerikansuomalaisten vierailut vanhassa kotimaassaan. Eräs parantolan pitkäaikaisista työntekijöistä oli avioitunut New Yorkiin ja kävi uskollisesti kuolemaansa saakka vierailuilla Lempäälässä.

Vielä 1960-luvulle saakka parantolan toimintaa leimasivat erittäin kiireiset ja vilkkaat kesäajat ja hiljaiset talvikaudet. Aiemmin hoitajia lähetettiin jopa kotihoitajiksi talvikauden ajaksi. Sittemmin ovat talvilomat yleistyneet ja asiakaskunnassa eläkeläisten määrä on lisääntynyt, joten tätä nykyä kylpylän täyttöaste pysyy varsin tasaisena kesät talvet.

Hoitomenetelmät edelleen samat

Hoitomenetelmät ovat säilyneet lähes 'Kotioppan' mukaisina vuosikymmenet. Uotilainen hoitomenetelmä perustuu kylmän ja kuuman vaihteluihin, joka saadaan aikaiseksi erilaisilla kylvyillä, valeluilla, hieronnalla, sauna-, höyry- ja käärehoidoilla. Hoitojen vaikutus perustuu lähinnä siihen muutokseen, mikä niiden avulla voidaan saada aikaiseksi verenkierrossa ja aineenvaihdunnassa. Sopivia hoidon kohteita ovat esimerkiksi erilaiset jännitystilat lihaksistossa, säryt nivelissä tai muualla kehossa, unettomuus, palelevat raajat, levottomat jalat, suonenveto jne. Jokaiselle pyritään valitsemaan sopiva hoito-ohjelma yleiskunnan ja vaijojen mukaisesti.

Kauko Uotin aikaa Lempäälässä kesti 1930-luvulta vuoteen 1979 saakka. Omien opintojensa perusteella hän kehitti ja paransi isänsä hoitomuotoja. Hänen kuolemansa jälkeen Sirkka Uoti jatkoi laitoksen toimintaa vuoteen 1981 saakka. Sen jälkeen laitos oli perikunnan hoidossa, ja nykyään johtajana on sisätautien erikoislääkäri Kirsti Uoti-Reilama.

Nykysukupolvikin pyrkii yhä edelleen pieteetillä vaalimaan niin kiinteistöä, puistoalueita, hoitomenetelmiä kuin koko menneiden sukupolvien luomaa tunnelmaa kylpylässä. Tunnuslauseena on kaikkien sukupolvien ajan ollut:

Vesi vanhin voitehista
Jumala parantajista

**Uotin parantolan 60-vuotishistoriikin
pohjalta koonnut
Ritva Mäkelä**

Artikkelin kirjoittaja Timo Palander (vas) namibialaisten liikemiestuttaviensa seurassa.

Yhteistyömallien etsintää yrittäjien tukiprojektin alkuvaiheissa Namibiassa

Siirryttäessä Suomesta, yhdistysten luvatus-
maasta Afrikkaan, joutuu havaitsemaan, kuinka
vaikeaa on laajemmin saada kontaktia yhteisöön —
edes elinkeinoelämä ei ole järjestäytynyt ajamaan
etujaan ja suunnittelemaan kehitystään. Yrittäjät
ovat yksilöitä, jotka eivät aiemmin ole kokeneet tar-
vitsevansa toisiaan. Ainoastaan vanha, aiemman
hallinnon aikana syntynyt formaalinen sektori on
mukana esim. Kauppakamareissa.

Elinkeinoelämä vieläkin kärsii jakautuneisuudesta

Namibialaista elinkeinoelämän kehitystyötä hait-
taakin suuresti, että se on niin monella tavalla ja-
kautunut. Maantieteellisesti pohjoisen ja etelän int-
ressit ovat olleet erilaisia. Alueiden sisällä on keski-
näisiä ristiriitoja, kuten esim. Ambomaalla, missä
on syntynyt kaksi eri ryhmittymää, osin henkilöiden
kristillisen sitoutumisasteen perusteella, osin muiden
syiden vuoksi. Koko Namibiassa on vaikein ongelma
edelleen Kauppakamarien jakautuminen nk. "val-
koisten ja mustien" erillisiksi Kauppakamareiksi.

Mustia ja pääkaupungista yleensä kaukana olevia
talousalueita edustamaan perustettiin Kauppakama-
ri vasta itsenäistymisen jälkeen.

Kauppakamarin jakautumiseen kiteytyvät viimei-
set rippeet aiemman hallinnon kulttuurin jäänteistä.
Niinpä hallitus on julkisesti jatkuvasti pyrkinyt ai-
kaansaamaan yhden yhtenäisen Kauppakamarin
syntymistä. Neuvottelut ovat kuitenkin toistaiseksi
olleet tuloksettomia ja vaikeaa tilannetta korvaa-
maan on jouduttu Kauppa- ja teollisuusministeriön
johdolla perustamaan Board of Trade and Industry,
joka toimisi vahvan Kauppakamarin puuttuessa
elinkeinoelämän edustajana julkisissa kysymyksissä.
Tähänkään instituutioon ei kuitenkaan ole saatu
täysin mukaan mustan ja informaalisen yrittäjäkun-
nan edustajia.

Pohjois-Namibian kehitysongelmilla erityismerkitys

Pohjoisen Namibian yrittäjyyden tukeminen on
varsin yleisesti hyväksytty erääksi kansallisen kehi-

tystyön prioriteeteista. Tähän vaikuttaa etenkin ko. alueen suuri väestötiheys muuhun maahan verrattuna. Toisaalta juuri tämän alueen kehitys pahiten laiminlyötiin entisen hallinnon aikana, ja siksi siihen nyt, maan itsenäistyttyä, kohdistuu erityisen paljon patoutuneita odotuksia. Tiedostetaan myös, että eläi alueelle kehitetään työpaikkoja ja muuta infrastruktuuria, aiheuttaa muuttoliike suuria sosiaalisia ja muita ongelmia. Pohjois-Namibian elinkeinoelämän tukeminen ei kuitenkaan ole edistynyt vielä ihmisten toivomalla tavalla koska ei ole ollut yksimielisiä toimintamalleja ja resursseja toteutukseen.

Namibiassa on ollut myös valtion omistama yhtiö, First National Development Corporation tuhansine työntekijöineen, jonka toimialaan elinkeinoelämän kehitys olisi kuulunut. Ko. instituutio kuitenkin harjoitti siinä määrin epäilyttävää kehityspolitiikkaa, joka pikemminkin vahingoitti joidenkin alueiden omaehtoista kehittymistä, että hallitus on juuri näinä päivinä päättänyt muodostaa sen sijalle kolme uutta instituutiota: Development Bankin, Agriculture Development Corporationin sekä Industrial Development Corporationin. Lopulliset uudelleenjärjestelyn yksityiskohdat julkaistaneen lähipäivinä.

Koko eteläinen Afrikka elää muutosten aikaa

Yleensäkin Kauppa- ja Teollisuusministeri Ben Amathila on viime aikoina julkisesti kertonut, että Namibian on nopeasti tehostettava elinkeinoelämänsä kehitysponnisteluja. Tämä erityisesti siksi, että eteläisen Afrikan tilanne on lähiaikoina nopeasti muuttumassa, kun Etelä-Afrikan demokratisoituskehitys varmasti tuo sen yhä aktiivisemmin mukaan alueen kansainväliseen kauppaan ja myös Namibian pohjoinen naapuri, Angola valtavana piilevine talousresursseineen on löytänyt rauhan ja avautuneen nopeasti jälleen kilpailemaan markkinoilla. Näiden kahden suuren valtion välissä tulee Namibian löytää nopeasti oma identiteettinsä sekä afrikkalaisilla markkinoilla että suhteessaan yhä kansainvälistyvään Eurooppaan, tai viivytellessään se hukkaa saamansa etsikkoajan.

Erityisesti voidaan todeta, että Etelä-Afrikka on joutunut pitkän eristyneisyytensä aikana kehittämään niin tehokkaan omavaraisen talouskoneiston, että siltä löytyy valtavan korkeatasoisia resursseja kilpailemaan minkä tahansa teollistuneen maan kanssa kansainvälisillä markkinoilla. Erityisesti maan kulutustavaroiden laatu- ja tyyliaso on suorastaan yllättävän korkea ja siis eurooppalaisten uusia hankintalähteitä etsivien ostajien kannalta mielenkiintoinen.

Namibialaisten kulutushyödykkeiden laatu on korkea

Kulutustavaroiden korkea taso näkyy myös Namibiassa ja kuluttaja voi varsin ilahtuneena todeta, että esimerkiksi useimpien vähittäiskaupasta saata-

vien elintarvikkeiden laatu ei vähimmässäkään määrin häpeä suomalaisten vastaavien tuotteiden rinnalla. Joidenkin kohdalla havaitsee jopa, että namibialainen tuote tarjoaa skandinaavista tuotetta kulinnaarisempia nautintoja — sitä ei ehkä ole liikaa vielä pilattu ”modernilla teollisella terveellisyyspolitiikalla” vaikka esim. tuoreus ja hygieenisuus onkin erittäin kilpailukykyistä.

Kuluttajan kukkaroa myös ilahduttaa maan hintataso esimerkiksi lihakaupassa, josta saa mainiota sisäfilettä noin runsaan 20:n Suomen markan kilohinnalla! Eikä herkullisesta lampaasta tai riista- paististakaan ole puutetta. Tämän vuotinen äyriäisaalis rannikolla sen sijaan oli huonohko, ja niistä suurin osa edelleen menee edullisesti lähinnä japanilaisiin herkkupöytiin, kun yhteyksien luominen skandinaavisiin herkkukauppoihin on edelleen kehitystyön alla. Myös moninaisista hedelmistä valmistetut tuoremehut, ainakin toistaiseksi kyllä vielä eteläafrikkalaisvalmisteiset, ovat tälläkäläisessä kaupassa omaa luokkaansa ja voittavat herkullisuudessa ja jopa pakkausten näyttävyydessä useimmat skandinaaviset kilpailijansa.

Suomalaisten mehuvalmistajien onni lienee etteivät keskusliikkeidemme ostajat vielä ole päässeet tälläkäläisiä herkuja maistelemaan. On myös todettava näin kehitystyöhön osallistuvan näkökannalta, että valitettavan tehokkaasti monen tuoteryhmän osalta suomalaisetkin tullipoliitikot kyllä pyrkivät jarruttamaan tälläkäläisten kilpailukykyisten tuotteiden pääsyä kilpailemaan suomalaisille markkinoille ”suojelua tarvitsevien” kotimaisten tuottajien kanssa.

Maan demokraattinen ilmapiiri kestää vertailun

Mutta on Namibiassa sitten mitä mahdollisuuksia tahansa, uusi parempi tulevaisuus vaatii mitä tehokkaimpia ponnisteluja. Näiden ponnistelujen avainasana on YHTEISTYÖ! Maan sisäpolitiikassa näkyy, että tähän on olemassa ainutlaatuiselta tuntuva haikkuutta ottaen maan demokraattisuuden nuoruuden huomioon. Kuvaavaa on uuden hallituksen loppukeväästä julkaiseman budjettiohjelman saaman vastaanoton käsittämätön myönteisyys. Lähes kaikki poliittiset tahot ja elinkeinoelämän tahot kiittivät julkisesti budjettia järkeväksi, maltilliseksi ja pitkäjänteiseksi. Tällaista yksimielisyyttä suomalaisessa hyvinvointijärjestelmässä tuskin näkee. Pääministeri lehdistössä täällä totesikin, että jos ei Namibialla muuta vientitavaraa löytyisi, niin ”demokratian laatua” voisimme ylpeänä jakaa muillekin.

Mutta yhteistyöltä tullaan vielä vaatimaan paljon. Erityisesti Pohjois-Namibian ja muiden laiminlyötyjen alueiden kehittämisessä. On todellakin huomattava, että täällä kyllä kuuluu myös pieniä soraääniä siitä, että monenlaatuinen kehitysyhteistyö suuntautuisi liikaa Pohjois-Namibiaan, meille suomalaisillekin perinteisesti niin rakkaaseen alueeseen, ja muut toisaalta yhtä köyhät, vaikkakin väestöltään toki harvemmat, alueet jäävät vieläkin liian vähälle huomiolle.

Uusista yhteistyömalleista piileviä voimavaroja

Pohjois-Namibian elinkeinoelämän kehittämisen jo aiemmin totesin erityisen mielenkiinnon kohteeksi. Sinne tiedetään tarvittavan paljon resursseja. On huomattava, että noita resursseja voidaan löytää kahdella tavalla.

Niitä voidaan perinteisen kehitysyhteistyön tapaan kalliisti tuoda teollistuneista maista monenlaisien konsulttien tukemana. Näiden paikallisten markkinoiden ja kulttuurin tuntemus ei kuitenkaan parhaimmillaankaan ole yhtä hyvä kuin alueen omien asiantuntijoiden. Valitettavan usein näihin perinteisiin kehitysmalleihin liittyy myös kaupallista sidonnaisuutta, mikä kokonaisvaltaisesti ajateltuna ei aina ole edullisinta kohdemaalle.

Toinen tapa löytää resursseja kehittymättömille alueille on yrittää löytää uusia yhteistyömalleja talousalueen sisällä, mikä tukisi omaehtoisen kehityksen perustaa luontevammin, edullisemmin ja pysyvämmän, perinteiseen kehitysyhteistyömalliin kun kuuluu useimmiten lyhyehkö projektinomaisuus. Useimmissa kehitysmaissa tällaisia omia, piileviä henkisiä resursseja ei ole. Namibia kuitenkin on todennäköisesti poikkeus, täällä on olemassa vanha, laadukas "elinkeinoelämän infrastruktuuri", mikä nyt vain on kaikkien yhteisten intressien mukaista saada yhteistyössä suuren informaalisen sektorin kanssa rakentamaan kaikkien yhteistä kansantaloutta.

Tältä pohjalta ollaan myös Ambomaalla lähdössä liikkeelle. Namibian Evankelisluterilainen Kirkko (ELCIN) pyrkii täkäläiseen elinkeinoelämään suntautuvalla työllään aikaansaamaan yhteistyömallin, jossa kootaan kansallisia resursseja kaikkialta sieltä, missä niitä on löydettävissä. Maan kumpikin kansallinen Kauppakamari on kutsuttu Kirkon

kanssa yhteistyöhön joka pyrkii organisoimaan, suunnittelemaan ja toteuttamaan alueen yrittäjäkunnan kehitystyötä. Tällaista yhteistyöpohjaa ei ole aiemmin käytetty ja se, että kaikki organisaatiot ovat nyt ottamassa haasteen vastaan, ilahduttaa myös kaikkia niitä tahoja, jotka ovat joutuneet kohtaamaan monia elinkeinoelämän jakautuneisuuden aiheuttamia strategisia ongelmia.

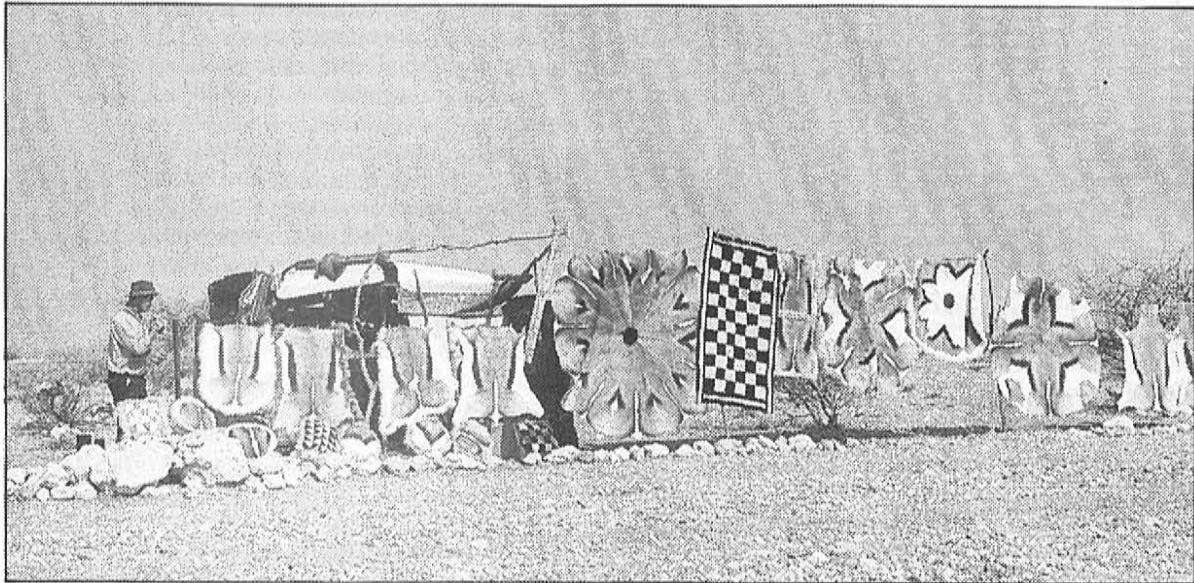
Työ Pohjois-Namibiassa tulee alkamaan tukemalla alueen yrittäjäkunnan organisoitumista osaksi Namibia National Chamber of Commerce and Industrya, millä on ollut yhteyksiä jo Suomeenkin ja myös Pirkanmaalla on heidän edustajiaan vierailut. Vasta tämän organisoitumisen jälkeen on mahdollista analysoida yrittäjien todelliset tarpeet ja tehdä jatkosuunnitelmia.

ELCIN suosittelee myös, että Ambomaalle suomalaisin resurssein toivottavasti lähiaikoina toteutettavan ammatillisen oppilaitoksen jatkosuunnittelussa käytettäisiin myös työnantajia edustavien Kauppakamarien asiantuntemusta sekä täällä jo olevien kaupallisten instituuttien resursseja, jotka vielä liian vähän ovat tähän asti päässeet mukaan vähemmän kehittyneiden alueiden koulutustoimintaan vanhoista ennakkoluuloista johtuen.

Varsin todennäköistä jo tämänhetkisen kiinnostuksen perusteella on, että Namibialaisen yrittäjäyhteisön nyt hiljalleen löytäessä identiteettinsä, löytyy ennakkoluulottomasti uusia yhteistyömuotoja ja -alueita etsiville suomalaisillekin täältä mielenkiintoisia yhteyksiä.

Niin suuria kuitenkin ovat haasteet nuoren kansakunnan edessä, että mieleen nousee vaikkapa motoksi: "Uuden kehitysmaavaltion mahdollinen taloudellinen kehitys on ihme, minkä saavuttaminen nykyään vaatii: ehdottoman epäitsekkästä yhteistointa, kovaa pitkäjänteistä työtä ja jatkuvaa ruokousta."

Timo Palander

Namibialainen pienyrittäjä: tienvarren kauppias.

Rautia sodassa ja rauhassa

Lempäälän talonpojan vaiheita 1540—1991

Suomalainen maamies on taistellut läpi vuosisatojen elämästään, maastaan. Kuinka käy talonpojan, maatalouden Suomen tullessa osaksi Eurooppaa? Kotomaamme tuleva rooli näyttää olevan valtiopäättäjille epäselvä. Lempäälän Rautian isännille on hahmottunut satojen vuosien aikana omaan kokemukseen perustuva kuva Euroopasta, sen sodista, sen rauhasta.

Jo 451 vuotta sitten Rautian tila oli olemassa ja teräinen vilja lainehti kasketuilla pelloilla. Antti Rautia oli isäntänä, kun vallankumouksen avulla valtaan noussut Kustaa Vaasa alkoi järjestellä oloja mieleisekseen. Keskiaikaiset piirteet olivat selvästi nähtävissä tuon ajan Suomessa ja Lempäälässä. Siirtymäkausi keskiajalta uudelle ajalle tuntui havainnollisena jo silloin täällä Euroopan syrjällä. Sen ajan hallitsijoiden tekosyy oman vallan vahvistamiseen oli nimeltään uskonpuhdistus.

Kustaa Vaasa peruutti kirkon ja piispojen omaisuuden, vahvisti omaa asemaansa ottamalla virkaniimitykset itselleen. Suomeen tuotiin uusi hallintomalli. Keskiaikaiset läänitykset, joilla ylimykset toimivat itsevaltaisina hallintomiehinä peruutettiin. Tilalle tulivat kruunun linnaläänit. Syntyi palkkaa nauttiva virkakunta, joka merkitsi verot maakirjoihin. Kustaa Vaasan ansiosta tai ahneudesta tiedämme, että Antti Rautia viljeli tilaa vuosina 1540—1556. Elämää oli ollut toki ennenkin.

Lempääläisten eräalueita olivat nykyiset Teisko ja Ruovesi, joiden paikannimissä näkyy pyyntimatkojen jäljet. Tämä ei tyydyttänyt kuningasta, vaan hän vaati uudisasutuksen levittämistä itään ja pohjoiseen. Kuningas halusi harvaan asutulle itärajalle ihmisiä — tykinruokaa. Talonpojat halusivat luvattua verovapauden ja raivasivat kasken, kylvivät viljan — ruokaa pöytään.

Hankala kysymys olikin rajankäynti Karjalassa. Suomalainen uudisasutus oli tunkeutumassa Pähkinäsaaren rauhan rajan taakse Venäjän puolelle. Tilanne muuttui uhkaavaksi. Venäläiset hyökkäsivät suurella joukolla Karjalan kannaksella 1555. Pieni suomalaisosasto sai kuitenkin voiton Joutselässä, jonka syyt olivat taitava maaston käyttö, tuliaseet,

hihtotaito. Moskovan rauha solmittiin 1557 ilman aluemuutoksia.

Rautia varusti sotaan miehen ja ratsun

Samana vuonna Rautialle tuli isännäksi Pehka Olavinpoika Rautia ja varusti sotaan miehen ja ratsunkin. Niitä miehiä todella tarvittiin. Kustaa ryhtyi vanhoilla päivillä vahvistamaan valtakuntaa ja perusti herttuakuntia ja Suomen valtakunta lähti kulkemaan valtakunnan politiikasta poikkeavaa tietä. Se merkitsi sotaa. Uusi kuningas Erik XIV ja veljensä Juhana yhdessä lähettivät Rautian kustantamat miehet ja hevoset piirittämään Tallinnaa 1561 ja tulos oli, että se liitettiin valtakuntaan. Nyt oli lähdetty ensimmäisen kerran ulkoisten valloitusten teille — kohti Eurooppaa.

Pian vallanperijäveljekset kuitenkin riitaantuivat ja sen maksoi Rautian tila lähettämällä uusia miehiä kaatuneiden tilalle. Lisää Lempäälän verta vaadittiin, kun sodittiin Tanskaa vastaan 1563—70. Samaan aikaan Liivinmaalla Baltiassa taisteltiin Puolaa vastaan. Loppukädessä sota oli Itämeren herruudesta. 25-vuotinen sota kosketti Suomea, jonka tuli varustaa miehiä rintamalle Baltiaan, Karjalaan, Inkeriin jopa Lappiin. Täyssinän rauha 1595 päätti pitkällisen sotakauden.

Talonpojille verotus oli raskasta, mutta sodat lisäsivät sitä entisestään. Me muistamme Jaakko Ilkan ja hänen joukkonsa etenemisen Pirkkalaan ja Nokialle. Pääjoukon kukistumisen jälkeen käskynhaltijan erilliset sotilasosastot löivät säälimättömästi myös Hämeessä puhjenneen nuijamiesten kapinan. Juuri tähän aikaan aivan 1500-luvun lopussa katosi kuvasta Rautian isäntä Pehka Olavinpoika Rautia. Talo maakirjojen mukaan mainitaan liitetyn yhteisviljelykseen Innamaan tilan kanssa vuosiksi 1600—1643. Liekö siis selitys, että tämän talon isäntä olisi kaatunut juuri Nuijasodan kahakoissa Lempäälän seudulla.

Kun Heikki Klemetinpoika vuonna 1643 saa Rautian taas omille jaloilleen valtakunnan kuningas on kärsinyt tappiot Euroopassa. Kustaa II Aadolf kaatui Lützenissä. Hänen aikanaan valtakunta kuitenkin

Rautian tilan vuonna 1940 valmistunut päärakennus.

kin uudistui myös hallinnollisesti: syntyi valtiopäiväjärjestys ja paikallishallinnossa linnanisäntien tilalle tulivat maaherrat. Muutama vuosi Heikki Klemetinpojan isännäksi tulon jälkeen valtakuntaan liitettiin Westfalenin rauhan jälkeen Pohjois-Saksan tärkeimmät osat entisen Itä- ja Länsi-Saksan rantoita.

Kun valtakunnalle alkoi Pietari Brahen aika, Rautialle alkoi siis Heikki Klemetinpojan aika. Talonkirjat kertovat seuraavaa: taloluku oli kolme, suuruus kaksi manttaalia ja vero 12 äyriä. Talo oli edelleen ratsutila. Meille on Brahen ajan kerrottu oleen Suomelle hyvän. Talonpojan osa ei ollut kuitenkaan kehuttava. Yleinen köyhtyminen näkyi kaikkialla. Talonpojan oikeutta omaan maahansa rajoitettiin monin tavoin ja rajoitukset koituivat mahtavan aatelin eduksi. Niinpä määrättiin, että talonpoika ei saanut myydä taloaan sukunsa ulkopuolelle... maksamattomista veroista menettää koko talon... tilojen halkominen ja yhdistäminen kiellettiin.

Aateli valtaa talonpoikaismaan

Niin tapahtui Rautian tilallakin 1664, kun Heikki ja Liisa saivat lähteä ja isännäksi tuli lääninsihteeri Lauri Granzfelt ja hänen puolisonsa Katarina Schmidt. Hänen vanhempansa taas olivat rykmentin majoitusmestari Peter Shmidt ja Ragnhildt Stålhandske.

Koskaan aikaisemmin talonpoika ei ole ollut niin lähellä maaorjuutta kuin juuri Kristiina kuningattaren ja häntä seuranneen holhoojahallituksen aikana. Vakavinta oli se, että käsitys perinteellisestä ja loukkaamattomasta omistusoikeudesta järkkäyi, kun aateli alkoi tavoitella talonpoikien tiloja itselleen. Lääninsihteerin isännyyden aikaan peltotyöt Rautialla teki Matti Niilonpoika Lietsamasta.

Kuningas alkoi kuitenkin torjua aatelin ylivaltaa asemaa. Aatelin etuusia ryhdyttiin peruuttamaan, mikä taas 1600-luvun loppua kohti raivasi teitä kuninkaan yksinvaltiudelle.

Kaarle XI:n noustessa valtaistuimelle Rautian uudeksi isännäksi tuli lääninsihteerin poika sotilasuralta edennyt rykmentin majoitusmestari Martti Granzfelt. Tämä tapahtui 1672. Hänen vaimonsa oli Helsingistä vanhemman kamarikollegion kamreerin Jaakko ja Margareta Bartelsin tytär. Talon multaiset maat jätettiin nyt vuorostaan Gabriel Tuomaanpojan puurrettavaksi. Luonnonolosuhteet olivat noina vuosina onnettomia. Monet perättäiset katovuodet veivät osaltaan talonpoikaa ahtaalle. Kulkuaudit ja nälänhätä vähensivät Suomen asukaslukua neljänneksellä.

Tuskin katovuosista oli selvitty, kun maa ajautui vaikeaan sotakauteen, joka Suomen kohdalla merkitsi uusia ennennäkemättömiä vaikeuksia. Kaarle XII nousi valtaistuimelle ja suuri Pohjan sota alkoi. Tanska, Puola ja Venäjä solmivat sotilasliiton Ruot-

si-Suomea vastaan. Nyt alkoi tapahtua myös Rautialla. Isäntä, rykmentin majoitusmestari, lähti nuoren kuninkaan mukaan ja myi talonsa 1693. Kaarle kuningas löi nopeasti tanskalaiset. Kun etelärintamalla saatiin voitto, tuli uusia huolia idästä. Venäläiset hyökkäsivät Narvaan. Nopeasti Kaarle siirsi joukkojaan venäläisiä vastaan. Rautian äskeinen isäntä johti varuskaravaania Tallinnasta kohti itää. Tiet ovat kurassa. Marraskuussa 1700 käytiin Narvassa ratkaisutaistelu ylivoimaista Venäjän armeijaa vastaan. Kaarle saa loistavan voiton venäläisistä. Rautian majoitusmestari juhli voittoa kuninkaan teltassa kylmänä syysyönä.

Kaarle jätti idän suunnan ja kääntyi kohti etelää. Nyt oli puolalaisten vuoro kuulla kunniansa. Oltiin kesäkuun 9. päivänä 1701 Marienburgin kaupungin ympärillä. Aurinko porotti, taistelu oli kiivaimmillaan, kun kuula kohtasi Rautian isännän Martti Granzfeltin. Hän putosi hevosen selästä, mutta kuormasto jatkoi eteenpäin kohti Pultavaa.

Silloin oli Rautian tilaa pitänyt omistuksessaan jo pari vuotta Henrik Mexberg. Hän oli sotilasarvoltaan vääpeli, niinkuin nykyistä edellinen isäntä. Tuo Lempäälän kirkkoherran Mexmontanin poika jätti tilan heti sen ostettuaan autioksi ja muutti asumaan Peurauksen tilalle. Rautia muutettiin tavalliseksi tilaksi omistajansa huonon taloudellisen aseman vuoksi.

Maita yritti kuitenkin vuokraviljellä Reko Martinpoika Kirsti-vaimonsa kanssa. Pohjansota riehui noina vuosina jo Suomen maaperällä, joten ei ollut ihme, että talo oli häviöön mennyt. Aikaa kuvanee hyvin termi Iso viha. Sotien jälkeen Suomi oli lähes lopussa ja talonpojat suurissa vaikeuksissa. Rauha tehtiin Uudessakaupungissa 1721.

Rautia jaetaan, vuokramies pelloilla

Rauha merkitsi uutta nousua. Rautia jaettiin vuonna 1721 ja toinen puoli nimettiin Jaran tilaksi. Vuodelta 1723 olevat vanhimmat nyky-Rautian isännän hallussa olevat paperit kertovat kuninkaan nimittäneen tilan jälleen verotilaksi.

Vuokramies Rekon, hänen poikansa Matin ja pojanpoika Erkin ahkeruudella talo lähti uuteen nousuun. Aikaa kutsutaan säätyvallan tai vapauden ajaksi. Se oli vapautta vain säätyläisille, sillä he painoivat Tukholmassa kuninkaan nimen tekemiinsä päätöksiin leimasimella.

Kun puolueet, hatut ja myssyt, ilmestyivät valtiolämään, samaan aikaan ilmestyivät ensimmäiset nykyisen isäntäsuvun esi-isät talonkirjoihin. Ja tietysti sota Venäjää vastaan. 1741 kärsittiin Lappeenrannassa tappio venäläisille. Samana vuonna Matti Juhonpoika pisti ensimmäisen kerran kuokkansa Rautian maihin ja sen kunniaksi viiri pyörii yhä talon katolla.

Suuraavana vuonna Venäjän keisarinna levitytti suomen kielellä julistusta, jossa kehoitettiin suomalaisia irtaantumaan Venäjästä. Rautialla ei oltu kiinnostuneita, sillä nyt viljeltiin omaa maata.

Matti Juhonpoika meni onnellisena naimisiin Maria Yrjöntyttären kanssa. Hän kuoli 56-vuotiaana toukokuussa 1766. Samana vuonna heti joulun jälkeen Matti vei vihille Vappu Matintytärtä, joka oli Kuokkalasta kotoisin ja sotamiehen leski. Matti itse oli silloin 52-vuotias.

Matilla oli ensimmäisestä avioliitosta Maria-tytär, joka oli mielistynyt Akaan pitäjän Haihunkosken kylän Harkilta kotoisin olevaan Erkkiin. Nuoripari sai Rautian talon nimiinsä 1773.

Samaan aikaan rakennettiin Kustaanmiekan linnostusta Viaporissa. Tukholmassa surtiin vielä kuningas Adolf Fredrikin kuolemaa (1771). 1700-luvun valtiopäivillä talonpojista suurin osa kuului hattupuolueeseen. He olivat johdonmukaisesti pitäneet kiinni Suomen kehittämistä. Vanhaa kyläyhteisöä alettiin purkaa. Sarkajakoa ryhdyttiin hävittämään. Oli kysytty eikö talonpoika viljelisi ahkerammin ja tehokkaammin peltojaan, jos ne olisivat yhtenä lohkona hänen ympärillään. Sarkajaon tavaton hajanaisuus haluttiin poistaa. Uusi tilusten jakaminen tunnettiin nimellä isojako, josta Kustaa III antoi vuonna 1775 Suomea koskevan asetuksen. Sen mukaisesti Rautia siirrettiin Kuokkalan kosken varrelta Kuljuun vuonna 1936. Isojaon toteutumista sai odottaa valtion herroilta Rautian kohdalta 161 vuotta.

Rautian nykyisännän suvulle ei ole siis kelvannut lempääläinen nainen. Tuomas Erkinpoika nai Kylmäkosken Saviniemen Laadulta Mariansa. Miehestä ei ole mitään mielikuvaa talossa, mutta komean kaapin on tehnyt vaimolleen. Se seisoo yhä pirtissä. Mies lienee ollut rakastunut tai kaapintarpeessa tai jopa molempia. Heidän poikansa syntyi tasan vuonna 1800. Mies sai talon 30-vuotiaana. Hän ja isänsä olivat kärsineet Kustaa III:n sotapolitiikasta. Taas sotaratsut ravasivat läpi maakunnan useaan kertaan, ruuti paloi, veri ja kyneleet vuosivat.

Valtakunnan poliittinen aktiivisuus oli näkynyt myös edistyksenä. Messukylän länsipuolelle virran varrelle oli Kustaa määrännyt perustettavaksi kaupungin 1772. Kuningas ei siellä käynyt. Rautian isännille lienee riittänyt Kuokkalan koski, Lempäälän kivinen kirkko ja omat vainiot matkakohteiksi.

Sama suku hallitsee

Venäjän vallan kaudelta Rautian kotiarkistossa on jo papereita useita nippuja. Ne todistavat, että on tehty sitä tavallista: ostettu, myyty, riideltä ja opineet ovat rahastaneet. Valtakunnanpolitiikassa 1800-luku oli rauhan aikaa. Rautia säilyi ja kehittyi saman suvun hallussa. Juha Tuomaanpojalle kelpasi näissä oloissa jo Liisa Johanneksen tytär Kuokkalan Rautialta. Hän lienee talon palvelustyttöjä. Heidän Aabraham-poikansa piti taloa 1800-luvun lopun. Keisari yritettiin Pietarissa jo muutaman kerran murhatakin, mutta täällä Lempäälässä keskityttiin maan kasvuun.

Itäraja oli rauhan raja ja Elias Lönroth keräsi Kalevalan säkeitä, Suomen suvun menneisyyden suuria

vaiheita. Oli liikennettä toiseenkin suuntaan. Uhtuan Haikolan kylästä pojat kävivät kaupalla Suomessa ja menestyivät. Joillakin oli kauppoja, toisilla tehtaita.

Yksi onnellisista Suomessa hyvin menestyneistä kauppiaista oli Pauli Koskisen isä Kuisma Onisei. Hän oli vanhan runonlaulajasuvun jäsen, jonka kronikkanimi oli Jouhkon, Kalaskan, Vasken, Onisein, Kuisma. Sama Kuisma omistaessaan vuosisadan vaihteessa hattutehtaan Tampereella oli jo kaiveruttanut kultakelloonsa uuden nimen Kustaa. Hän löysi Kuokkalasta Abrahamin ja Ulla Henrikan tyttären Marian. Tampereella he asuivat Klassillisen lyseon vieressä, joten salin ikkunasta näki keväällä 1918 Frenckelin tehtaan viistetyn tornin ja siellä liehuvan harmaan lipun, jossa olivat sääriluut ristissä. Taas sota ravasi pitkin valtakuntaa. Keisari oli kukistunut ja ammuttu. Työväki muodosti järjestyskaarteja. Kaikki olivat peloissaan. Maa sisällissodassa.

Suomi oli päättänyt irtautua Venäjästä. Julistautettiin itsenäiseksi. Rautian tuleva isäntä näki pikku poikana kuinka turkulainen Tamperetta puolustava kuolemanpataljoona veti lippunsa ylös. Samaan aikaan kotirapusta ryntäsi sisään jääkäri havunoksa lakissa, tuijotti kiikarilla samaan suuntaan ja huohotti.

— Yli menee, jää lyhyeksi. Nyt menee kohdalle. Tampere paloi.

Seuraavana päivänä pikkupojat kävivät ammuskelemassa ritsoilla Klassillisen lyseon pihalla pinotain makaavien kaatuneiden jäätyneisiin varpasiin.

Paulin isä päätti muuttaa maaseudun rauhaan. Kustaa Aadolf Koskinen osti kaupan Kuokkalasta ja hoiti Rautian tilaa. Itsenäisessä Suomessa elettiin rauhassa, mutta maailma ympärillä kiehui. Eurooppa oli hädin tuskin toipunut ensimmäisestä maailmansodasta, kun puheet häpeärauhasta alkoivat. Se merkitsi valmistautumista uuteen sotaan. Euroopan jako ei tyydyttänyt. Yhdistyminen vaati tulta, rautaa, hikeä ja tietysti talonpojan verta. Yleinen asevelvollisuus kosketti Kustaa Aadolfin poikaa Paulia. Hän astui palvelukseen vuonna 1929 Jääkärikistöröykmenttiin. Presidentti Ståhlberg oli mennyt ja Relander oli ylimmän vallan haltija Suomessa.

Svinhufvudin aikana oli edessä ensimmäiset kertausharjoitukset 1932, mutta rautialaisten kerran jättämällä maililla Saksassa, Puolassa, Venäjällä kiehui. Eurooppa on meidän, sanoi jokainen.

Pauli Koskinen oli perheen ainoa poika ja Rautian tulossa hänelle. Kotipitäjästä löytyi Helvi Annikki. Hyvä työhminen, älykäs, näppärä käsistään ja edustuskelpoinen, vaikka suuremmankin talon emännäksi. Mutta Helvi antoi kätensä Rautialle.

Helvi ja Pauli Koskinen.

Pauli Koskinen Summan sankareita

Saksa taas antoi Venäjälle vapaat kädet Suomeen syksyllä 1939. Alkoi sotilaallinen operaatio, joka Neuvostoliiton historiassa tunnettiin kauan vain nimellä Rajakahakka. Rautian historiassa se oli Talvisota, sillä siinä ratkaistiin myös Rautian olemassaolo. Isäntä itse puolusti taloa ja sitä työtä mitä oli tehty ennen häntä.

Ne olivat kauhunpäiviä, joista nyt on jäljellä muistot. Pauli Koskisen sotilaspassi kertoo osallistumisesta joulun 1939 torjuntavoittoon Summassa, käsittelemättömästä pelastumisesta samasta linnakkeesta helmikuun lopulla, kun lakkaamattomina aaltoina ihmis- ja tulimassat vyöryivät päälle.

Ja Talvisodan viimeiset päivät Viipurissa maaliskuun 13. päivänä. Rautian isäntä oli todistamassa etteivät venäläiset lopullisesti kyenneetkään valtaamaan Viipuria. Kaikki päättyi taas Moskovan rauhaan. Ensimmäiset siirtolaiset tulivat Lempäälään. Pelto odotti.

Rautian isännän sotilaspassi täyttyi ja kaikki oli lopullisesti ohi. Oli kevät ja maa oli saatava elämään. Talon rakentaminen jatkui. Toinen kerros pitäisi saada. Kaikki olivat itseltä: aineet, osaaminen, ruoka ja hiki.

Juhannukseen oli vuonna 1941 enää pari viikkoa, kun eurooppalainen uskonsota pärähti käyntiin ja rumpujen kumu kuului taas Rautialle. Kukaan ei ajatellut tilan 200-vuotisjuhliä. Rautian isäntä ilmoitautui sotapalvelukseen, kuten monet sukupolvet sitä ennen. Mutta sotilaspasihän oli jo täynnä. Ei hätää; liimattiin lisälehdet. Kaunokirjoituksella merkitään sijoitusyksiköksi JR 23.

Suomen hyökkäyksen painopiste heinäkuussa 1941 oli Laatokan pohjoispuolella. Karjalan Armeijan mukana Rautian isäntä mursi linjat Korpiselässä. Passiin kirjoitettiin lisää paikkakuntia Jalovaaara, Lunkulansaari, Sääntämä, Tuulos, Sipari, Sekesa, Lotinanpelto ja Syvärin voimailaitokselta yli virran. Oli syksy. Sota jatkui.

Suuret Klim Vorosilov panssarivaunut tulivat esiin. Silloin oltiin syvärin takana. Lunta oli maassa. Kaikki pelkäsivät. Niin suuria vaunuja ei oltu ikinä nähty. Panssaritorjunta eteen, komennettiin. Torjuntaryhmä alkoi täyttää bensapulloja.

Venäläiset vaunukuljettajat tiesivät, ettei vaaraa ole. Ne ajelivat peltoaukeaa mielensä mukaan. Kiväärillä ei kannattanut yrittää. Olisi vain paljastanut oman asemansa ja se olisi ollut varma lähtö. Rautian isäntä makasi hankeen kaivautuneena, kunnes panssarivaunu oli aivan vieressä, saalistaan etsien. Klim kaasutteli, ääni repi korvia ja hermoja, ensin varovasti kuin tunnustelisi maastoa. Suomalaismiinoja ei ollut missään, sillä niitä ei todella ollut. Panssarivaunu lähestyi metsänreunaa ja sai varmuutta. Otti vauhtia ja ajoi kohti. Pakoon ei ollut lähtemistä; takana oli avoin virta ja olihan panssarissa konekivääri, jos olisi juoksuun lähtenyt. Pauli Koskinen sulki silmänsä.

Samalla hetkellä vaunu pysähtyi ja alkoi pyöriä ympäri. Se oli takertunut liian pitkäksi sahatun kannon nokkaan keikkumaan eikä päässyt eteen ei taaksepäin.

Rintamamies vastaan nappiherrat

Kotirintamalla oli pula polttoaineesta, miehistä ja kaikesta. Talon emännät tekivät peltotyöt, kun miehet olivat rintamalla. Lempäälässä oli siihen aikaan koulutuskeskus. Rintamamiehestä näytti siltä, että kotirintaman nappiherrat ohjasivat sieltä saatavan avun omille tiloilleen, ei niille, joissa mies oli rintamalla.

Houseminen Jaakko Ilkan tavoin vääryyttä vastaan toi tuloksen: Rautian isäntä itse sai työloman: tee omat peltotyösi ja taistele. Rautialla on aina, sodassa ja rauhassa, mies tai vaimo tehnyt peltotyöt. Vieraan apuun ei ole ollut luottamista.

Kesällä 1944 tuli Rautian isännälle täyteen viides kesä armeijan harmaissa. Puna-armeijan suurhyökkäys käynnistyi kaikilla rintamilla. Painopiste oli siirtynyt Laatokan kannakselle. Siellä missä Tuulosjoki laskee Laatokkaan Pauli Koskinen sai sirpaleen jalkaansa. Suomalaisten vetäytyminen kaikista asemista oli alkanut. Tiet olivat tukossa ja venäläiset onnistuivat koukkauksellaan katkaisemaan kulkuhyteydet koti-Suomeen. Metsät olivat täynnä miehiä ja sirpaleita. Pelastukoon ken voi.

— Hei kersantti, minne olette menossa, pysäytti suomalainen luutnantti Rautian isännän. Äänensä-
vystä kuuli, että upseeri luuli häntä hiippariksi. Pauli Koskinen oli yksin, sillä omat joukot olivat ympäriltä kadonneet haavoittumistaistelun aikana.

Kun vamman laatu selvisi upseerille, hän ryhtyi kiireesti apuihin.

— Te olette istuva potilas, kyllä tästä autoja vielä menee. Jo kohta tulikin sotasaaliina saatu kuormurin rähjä.

— Seis, vaati luutnantti kuljettajalta. — Tästä haavoittunut kyytiin. Hetkessä luutnantin miehet heittivät isännän lavalle ja auto lähti pomppien ja täristen korpitietä kohti Suomea. Kivusta toivuttuaan uusi kyytiläinen totesi muut lavalla olevat miehet kuolleiksi. Mutta oma jalka ei kantanut ja maataistelukoneet rynnäköivät kuorman kimppeen koko matkan ajan. Paras oli matkata kuolleiden kanssa yhteisen peiton alla.

Kun viimeinen päraati oli Lempäälässä pidetty, Rautian isäntä oli palvellut Suomea aseellisesti pitkäksi yli viisi vuotta. Talonpito oli aloitettava nyt toissaan. Neljässäkymmenessä vuodessa Kulju on muuttunut korvesta keskustaksi. Tila on koneellistunut, kasvanut ja tullut hedelmäänsä. Rautia on ollut sodassa ja rauhassa.

Nyt taas on alkamassa Euroopan aika. Rautian tilalta sinne on runsaan neljänsadan vuoden ajan menty lähes aina ase kädessä. Joko nyt Eurooppa yhdistyy rauhassa?

Timo Malmi

Gea Aneron sisaren, Dagmar Vuojärven (o.s. Andersson) käsinkirjoitetusta laulukirjasta.
D.V. on synt. 6.4.1901 Tampereella, k. 25.12.82 Tampereella.

Juomarin kodissa

Niin vinhaan vinkuvi pohjatuuli
Tuol mökin nurkissa illalla
Sen hento, pienonen tyttö kuuli
mi lieten istuvi laitalla.

Sen heikko katse ja kalpeet posket
ne kertoo taudista vaivasta.
Mutt isän syömeen se vaan ei koske,
Hän taaskin poissa on, juomassa.

Ja Aksel veikko hän tuossa istuu,
On silmäns luotuna tähtiin.
Ja milloin vienosti, katkerasti,
Käy muistot menneisiin miettehin.

Waikk kyynel himmentää katsehensa
Hän laulaa siskonsa lohduksi:
Äl itke Ester kyll lapsillensa
Tuo isä einettä illaksi.

Ol toista silloin kun äiti hellä
Meit vaali, hoiti ja holhoili,
Ei silloin isäkän myöhäisellä
noin illoin saapunut kotihin.

Mua luokse ikkunan veikko nosta
Mä mielin taivaalle silmäillä.
Ehk äiti tahdoisi taivahasta
Mull tähtiloisteessa hymyillä.

Niin hyvin muistan kun äiti lempi
Ja uneen lauloi mun iltaisin.
Mutt katsos veikko nyt tähti lensi.
Mä muistan, äitihän sanoikin:

Kun tähti taivaasta milloin lentää
Niin jonkun sielu käy taivasiin.
Kun luokse äidin mun sieluin entää
Kai tähti laskeupi silloinkin.

Suo syliin päästä sun, hellä veikko,
Mä oon niin kylmä ja väsynyt.
Ja Aksel Esterin hoivaa, heikon.
Ja siihen nukkuuvi sisko nyt.

Kun veikko istuu ja tuudittaapi,
Siin hiljaa siskoa sylissäin
Ja taivaall katsoo, niin nähdä saapi
Hän tuolla tähtösen lentävän.

Kai tähti pieni, niin Ester lausui,
On munkin lentävä lähdeissäin.
Tuot miitti veikko ja siskoon katsoi,
Mi kutsun saanut ol lähdemään.

Nyt silmä sammui, ei enää vuoda
Se kyynelvirtoja poskellen.
Ei tuuli tuima voi kylmää tuoda,
Nyt Ester luo lensi Jeesuksen.

Kun isä julma nyt kotiin saapui,
Niin oli ruumiina rakkahin.
Hän tunnontuskissa alas vaipui.
Sai Herra pelastaa juomarin.

Ei enää istu hän kapakassa
Vaan usein sauvaansa nojaten
Hän astuu kyynelten vuotaessa
Tuoll Ester vainajan hautallen.

Runon jätti julkaistavaksi Eeva Anero

*Toivotamme kaikille
lempääläisille*

*HYVÄÄ JOULUA
ja
ONNELLISTA
UUTTA VUOTTA*

BOSCH

Luotettavat BOSCH-
vaihtolaitteet japanilaisiin
ja eurooppalaisiin
autoihin

**Meiltä
asennettuna**

Tukku- ja
vähittäismyynti
AARNE JANHUNEN
Korjaamonkatu 1 33840 TAMPERE 84
Puh. 931-650 200

*HYVÄÄ JOULUA
JA ONNELLISTA
UUTTA VUOTTA*

RAITTIUSTOIMISTO

PAREMMAN PALVELUN

K|HALLIMATTI

Lempäälän keskustassa Puh. 750666

PALVELEMME
MA – PE KLO 9 – 20
LA KLO 8 – 18

TAMMER-TUTKA

LÄÄKÄRI- JA LABORATORIOPALVELU
Hämeenkatu 18, 33200 Tampere

ERIKOISLÄÄKÄREIDEN VASTAANOTOT
YLEISLÄÄKÄREIDEN VASTAANOTOT
myös ilman ajanvarausta

LABORATORIO – ilman ajanvarausta
Näytteenottokotikäyntejä

TYÖTERVEYSPALVELUT

FYSIOTERAPIA

LYMFATERAPIA

JALKOJENHOITO

**Ajanvaraus
arkisin
puh. 231 200**

Toivo

ISON TALON
KEIKKAKEITTIÖ
SYÖTTÄÄ VIERAANNE
LEMPÄÄLÄSSÄKIN

puh. 921-447 755 LEENA
921-638 4320

RAKENNUSLIIKE
RAUNO TUOMINEN

TYÖTÄ
PAREMMAN
ASUMISEN JA
RAKENTAMISEN
PUOLESTA.

EUROMASKI®
TUOTTAVAA
TURVALLISUUTTA

VALMISTAJA: Euromaski
Oy, 37500 Lempäälä, puh.
931-752 737.
MYYNTI: Hitsaus- ja suo-
jainalan liikkeet.

LEMPÄÄLÄ-SEURA

myy

**Kirsti Arajärven
Lempäälän historiaa**

à 120 mk

**PUHTAAN YMPÄRISTÖN
PUOLESTA**

- * KAUKOLÄMPÖ
- * MAAKAASU
- * KIINTEISTÖNHUOLTO

Lempäälän Lämpö Oy

PUH. (931) 744 111

Kiittäen asiakkaitamme
19 vuoden yhteistyöstä
toivotamme

**RAUHALLISTA
JOULUA!**

**MÄKELÄN
KALUSTE**

Sääksjärvi. Puh. 671 933

Lempäälän seurakunta
toivottaa kaikille
lempääläisille

**SIUNATTUA
JOULURAUHAA**

Lempäälän LÄÄKÄRIASEMA

OP-Center II krs.

Yleislääkäreiden ja gynekologioiden vastaanotot.
Myös laboratorion palveluita.
Tiedustelut ja ajanvaraus arkisin klo 9—12
p. 752 006.

LEMPÄÄLÄN I APTEEKKI

Tampereentie 2

Puh. 750 955, 750 053

Avoimena arkisin 8.30—20
arkilauant. 8.30—15
pyhäisin 11.00—17

REINO POHJOSEN HARJAVALMISTAMO

VALMISTETAAN
KAIKKIA HARJATUOTTEITA
SEKÄ KONEHARJOJA
TEOLLISUUDELLE.

REINO POHJONEN

37560 KULJU.
Linnajärventie, puh. 931-676 099

RAUHAISAA JOULUA

KIINTEISTÖNVÄLITYSLIIKE VEIKKO VÄNNI

Lempäälä, Tampereentie 23
puh. 931-752 888, fax 931-752 666

KIILTO LIIMAA

KIILTO OY

PUH. 931-280 8111 TAMPERE

Putkiliike P.NUORA Ky

37560 KULJU
Puh. 676 100, 676 380

Lempäälän Jätehuolto Ky

Puh. 676 378
autopuh. 949231328

tamplast OY

Rajasilta 6, 33800 Sääksjärvi,
puh. 931-670 355, fax. 931-672265

Luotettavaa laatua ammattitaidolla

RUISKUPURISTUS

- ruiskupuristeet
- tekniset ruiskupuristeet
- ruiskupuristeet
puhdastilassa

TYÖKALUVALMISTUS

- ruiskupuristemuotit
- puristintyökalut

SUUNNITTELU

- tuotekehittäminen
- tuotesuunnittelu
- työkalusuunnittelu

KONEISTUS

- tarkkuuskoneistukset
- alumiini-, kevytvalu- ja
teräsosat

Toivotamme kaikille lempääläisille
HYVÄÄ JOULUA ja
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA

KOHO- JA OFFSETPAINO
tomi teisko ky
37550 MOISIO 931-751971

Lempäälä puh. 750 462

Niinikuruntie 3, 33880 SÄÄKSJÄRVI
Puh. 931-672 322
KONEPAJATOIMINTAA LEMPÄÄLÄSSÄ

K Kesoil-Motrest
MANTUNKULMA

Asko Kiiveri, Lempäälä p. 751 759
ark. 6-22, la 8-22, su 9-22

Tilitoimisto
Raija Lehtonen Ky

OP-Center Lempäälä,
puh. 751 505, fax 752 855

KÄSI JA
TAIDE
TEOLLI
SUUS

KÄSI JA
TAIDE
TEOLLI
SUUS

LEMPÄÄLÄN KÄSITYÖKESKUS

JOULLUULOJA

Vanha asema puh. 752 161
Kulju puukoulu 752 161
Sääksjärvi, Kurjentörmä 670 660

Kampaamo
Aino Laine

KELLOTIE 6, KULJU PUH. 676 825

KAMERA·PISTE

BY KUVA JA TARVIKE
SIRVALAHDENTIE 2 37500 LEMPÄÄLÄ
PUH. 931-751 659

TÄYDEN PALVELUN SÄHKÖTALO
 **SÄHKÖ-
JÄRVENPÄÄ OY**

piippo-yhtiöt

RAUTA-MAATALOUS-SISUSTUS
K KANAVA TEOLLISUUSTIE 3
LEMPÄÄLÄ
PUH. 931-752 211

KESOIL
P. LYYTINEN
Sääksjärvi puh. 670 867

Matkatoimisto

Jari Lundan Ky
Puh. 750 900 Lempäälä, Tampereentie 12

Hyvän maun ystävä valitsee:

Nekalassa: Viinikankatu 36 p. 133 733

Lempäälän Luontaiskylpylä Oy

LUONTAISHOITOLA · FYSIKAALINEN HOITOLAITOS
Uotintie 2, 37500 Lempäälä,
puh. 931-750 755, ma-pe 9-16, su 12-18

HYVÄÄ JOULUA JA
ONNELLISTA UUTTA VUOTTA.
Mikkolan Lomamökit
Jaakko ja Ritva Mikkola
puhelin 746 310

Yksilölliset asusteet tilaustyönä
ATELJÉ OMPELIMO MARITA
Kulju Houkantie puh. 676 896

**LEMPÄÄLÄN
KALUSTAJA**
PUH. 750 158

KAIRIMO Ky
Lempäälä, puh. 750 422

**RAKENNUSURAKOINTI
E. VUORINEN KY**
LASTENKODINTIE 18
PUH. 750 373

**KULJETUSLIIKE
E. Seppälä Ky**
Lempäälä Puh. 749 668

**RAKENNUTAJAPALVELU
ANTERO KEKKI**
LUOTETTAVAA RAKENNUSALAN
ASIAANTUNTEMUSTA.
PUH. 751 116 TAI 949 231 516

**RAVINTOLA
MAINIEMI**
OP-CENTER, 37500 LEMPÄÄLÄ P. 752 170

Valmistamme keittiökalusteita,
ovia ja ikkunoita
Antinahon puusepäneliike
Kulju, puh. 676 113

RAKENTAJAN TAVARATALO
LAUTA OY
Lempäälä Puh. 931 - 751 611

Laill. hieroja – kuppari
TUULA ANTTALAINEN
Vaahteratie 3, Moisio, p. 677 057 tai 229 090

LISMAR OY
Hervannantie 2, Sääksjärvi
Puh. 672 333, 949-632 423

**LEMPÄÄLÄSTÄ KAIKKI
PESULAPALVELUT
T:MI LEMPÄÄLÄN PESULA**

Hakkarin yritystalo, Kuokkala puh. 751 300
Avoimna ma-pe 10-17, lauantaisin suljettu

Paula Rämö

Puh. 676 304
Tampereentie 340 37560 Kulju

Lempäälän Ehtokoto r.y.

Osoite: Katepalintie 9, 37500 Lempäälä
Puhelin: 931-753 133

LEMPÄÄLÄN TAKSIT

• TAKSIKESKUS 041

TAKSI - PALVELUKSESSANNE

Leipomo Ståhlberg ja Kumpp.

Om. Torkki ja Viskari
Lempäälä puh. 750 323

SÄÄKSJÄRVEN APTEEKKI

Liikekeskus, Sääksjärvi puh. 670 480
Avoinna ma-pe klo 9-17, la 9-12, sunnuntaina
ja juhlapyhien aattoina suljettu.

HERKKU GALLERIA

Tampereentie 12 37500 Lempäälä
Puh. 751069

Lempäälään Kirja- ja Paperikauppa KIPA

Puh. 751 437

Lempäälään Kello ja Kulta

puh. 750 606

SALORA-TUOTTEET LAHJATAVARAT LELUT

lempospuoti

LEMPÄÄLÄ • Puh. 751 609

LAHJATAVARAT
KÄSITYÖT
SISUSTUS

Luova Mieli

OP-CENTER LEMPÄÄLÄ P: 751 645

TAIDEKAUPPIAS MARKKU RUUNILA

Myyn tunnettujen taiteilijoiden alkuperäisteoksia
sopivin maksuehdoin.
Soita ja sovi kotiesittelystä puh. 750 632

J. HAAPASALMEN PUUTARHA

KULJU puh. 676 084

AVOINNA:
ARK: 9-20
LA: 8-18

37500 LEMPÄÄLÄ PUH. 752 100

hokkamajat

OULUSTA

MYYNТИ: Pentti Ahonen
NÄYTTELYALUE: Kesoilin pihassa, 18 km Tampereelta
Hämeenlinnan tietä
PUH. työ 676089 iit. 752664

PARVIS-VENE OY

37550 MOISIO
puh. 751 888

HAUTAUSTOIMISTO M. Pakkanen Ky

Lempäälä Halkolant. 14
puh. 750 214 liikeajan jälk. 738 854

Tampereentie 16
Puh. 931-753 344

LEMPÄÄLÄN-KAIHDIN

- Rulla- ja säleverhot
- Puhvi- ja vekkiverhot
- Taiteovet, verhoiskot
- Pystylamellit ja markiisit
- Asennus- ja mittauspalvelu
- Valmistus ja myynti

KAIKKI ASUMISEN PALVELUT MEILTÄ

SALVOSTOTALO-PAKETTI
RAKENNUSLUPA-ASIA
RAKENNUSNEUVONTA
RAKENNUSVALVONTA
KUSTANNUSARVIOT
TONTIN HANKINTA
ASUNNON MYYNTI
ASUNNON OSTO
KIINTEISTÖARVOT

Insinööritoimisto TAMMERURA Ky
Hämeenpuisto 44.C. 33200 Tampere
Puh. 124 815

RI Unto T.Järvinen Lempäälä

PIRKANMAAN KIINTEISTÖTOIMI
LKV A.JÄRVINEN
Hämeenpuisto 44.C. 33200 TAMPERE
Puh. 931-122 456, 672 461/ilt.

LKV Anita Järvinen Lempäälä

Maanantaisin ja torstaisin
joka kotiin
Lempäälässä ja Vesilahdessa

LEMPÄÄLÄN • VESILAHDEN

Sanomat

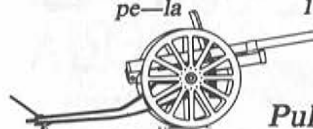
puh. 931-750 333

Hakkarin
KARTANO

*Kartano Ravintola
Lempäälässä*

— A-luokan tarjoilut —

Avoimna su—ma 11—18
ti—to 11—22
pe—la 11—01

Puh. 750 785

Juhla- ja Pitopalvelu

Käytä pankkikorttia!

 KANSALLISPANKKI

 OSUUSPANKKI

TAP LEMPÄÄLÄ

 YHDYSPANKKI

Toivotamme kaikille lempääläisille

*Hyvää Joulua ja
Onnellista Uutta Vuotta*

*Aino ja Heikki Kyykoski
Raija ja Eero Isotalo
Ritva Mäkelä ja Hannu Savolainen
Maija-Liisa Hämäläinen
Airi Leppänen
Eila Marjamäki
Terttu ja Jaakko Nurmesniemi
Leena ja Riitta Rekola
Kerttu Kuusi
Maili Mustila
Pirkko ja Arto Pajunen
Kirsti Isotalo
Terttu ja Jussi Peltomäki
Marketta ja Raimo Siren
Maija ja Olli Viitasaari
Hannu Kopola
Riitta Aavajoki ja Kari Kauppinen
Anna-Liisa ja Lauri Keskinen
Marja ja Reijo Fredriksson
Mirja ja Eero Ruotsila
Marja Kalske
Kaija ja Markku Sipilä
Pirkko ja Risto Luoto
Sirkka ja Matti Mäkinen
Riitta Valkeejärvi
Sirkka ja Matti Solin
Sinikka ja Jorma Kilpinen
Anna-Liisa ja Mauri Aikio
Laura ja Sauli Mäkelä
Aune ja Matti Piippo
Anni ja Reino Pohjonen
Maisku ja Pekka Rajasilta
Anneli ja Hannu Kiviaho
Anna-Maija Sikkinen
Kirsti ja Pekka Toivonen*

*Aino Toivonen
Hilkka ja Pentti Frigård
Liisa ja Juhani Pohjala
Kaija ja Pertti Keinonen
Anja, Rauno ja Tarja Heino
Annikki ja Seppo Soini
Carita ja Arto Koota
Soili ja Hannu Turkkinen
Helvi ja Pentti Suomalainen
Pirita Hahl-Marjokorpi ja Ari Oksanen
Seija Viljanen
Kaija, Kari ja Kiira Virtanen
Arja ja Martti Haapalinna
Kaija ja Reino Seppälä
Päivi ja Markku Rantala
Leena ja Esa Pyykkö
Heli ja Jukka Väissi
Lea Jokela ja Kauko Perälä
Anja ja Lasse Aalto
Liisa ja Antero Kyrölä
Ritva ja Kauko Palmu
Keijukka Saari
Anna-Liisa ja Asko Ikävalko
Leena ja Sampsa Aaltio
Eeva ja Yrjö Salminen
Raili ja Jaakko Vuorinen
Helena ja Erkki Alapoti
Lahja ja Alpo Salminen
Raija ja Veikko Kivelä
Sisko ja Aarno Mikkola
Tuula ja Minna Ruohonen
Arja ja Raimo Nieminen
Laura ja Emil Takomaa
Else ja Jussi Lintusaari
Kotipalvelun henkilökunta*

Lempäälä-Seura

toivottaa teille kaikille

perinteistä

Hyvää Joulua

sekä

antoisaa

Uutta Vuotta